

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΟΚΗΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Το φαινόμενο των αστέγων στην Πάτρα –
Προκλήσεις καθημερινότητας και
προοπτικές επανένταξης σε κοινωνικοοικονομικό
περιβάλλον κρίσης»**

ΓΙΑΤΡΑ ΔΙΑΜΑΝΤΙΝΑ

Επισκέπτρια Υγείας Τ Ε

Μέλη Συμβουλευτικής Επιτροπής

Επιβλέπον Μέλος ΔΕΠ: Τζαβέλλα Φωτεινή, Λέκτορας
Μέλος: Πανουτσόπουλος Γεώργιος, Επίκουρος Καθηγητής
Μέλος: Ανδρέα Πάολα Ρόχας Χιλ, Επίκουρη Καθηγήτρια

Νοέμβριος 2016
ΣΠΑΡΤΗ

Copyright © ΓΙΑΤΡΑ ΔΙΑΜΑΝΤΙΝΑ, 2016

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των απαιτήσεων του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Ειδίκευσης «Διοίκηση Υπηρεσιών Υγείας και Διαχείριση Κρίσεων» του Τμήματος Νοσηλευτικής. Η έγκριση της δεν υποδηλώνει απαραίτητως και την αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Βεβαιώνω ότι η παρούσα διπλωματική εργασία είναι αποτέλεσμα δικής μου δουλειάς και δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής. Στις δημοσιευμένες ή μη δημοσιευμένες πηγές που αναφέρω έχω χρησιμοποιήσει εισαγωγικά και όπου απαιτείται έχω παραθέσει τις πηγές τους στο τμήμα της βιβλιογραφίας.

Υπογραφή: ΓΙΑΤΡΑ ΔΙΑΜΑΝΤΙΝΑ

Η τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Επιβλέπον Μέλος ΔΕΠ: Τζαβέλλα Φωτεινή, Λέκτορας

Μέλος: Πανουτσόπουλος Γεώργιος, Επίκουρος Καθηγητής

Μέλος: Ανδρέα Πάολα Ρόχας Χιλ, Επίκουρη Καθηγήτρια

“Σημασία έχει να παραμένεις άνθρωπος ,

όχι ζωντανός”

George Orwell

Περίληψη

Σκοπός: Η παρουσίαση του φαινομένου των αστέγων, ως σοβαρό πλήγμα, στις χώρες του δυτικού κόσμου και ειδικά στη χώρα μας, καθώς και οι πολιτικές που εφαρμόζονται για την αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού σε περίοδο κοινωνικοοικονομικής κρίσης. Στόχο της πραγματοποιηθείσας έρευνας αποτέλεσε η αποτύπωση των καθημερινών προκλήσεων των αστέγων από τους ίδιους και τυχόν προοπτικές επανένταξης, αν το έχουν κατά νου και πως διαβλέπουν το μέλλον τους. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε επισκόπηση αντιλήψεων, στάσεων και συμπεριφορών των πολιτών του Δήμου Πατρών και ο τρόπος που συνδέονται με την αστεγία καθώς και οι προοπτικές επανένταξης.

Υλικό και μέθοδος: Το δείγμα της μελέτης περιελάμβανε στο πρώτο μέρος της ποιοτικής έρευνας, οκτώ (8) αστέγους που διαμένουν στο δήμο Πατρών (4 άνδρες και 4 γυναίκες). Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από το Νοέμβριο του 2015 έως τον Απρίλιο του 2016. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ημι – δομημένη συνέντευξη. Επιπρόσθετα, ως συμπλήρωμα της ποιοτικής, το δεύτερο μέρος της ποσοτικής έρευνας περιελάμβανε εκατόν είκοσι (120) κατοίκους του ίδιου δήμου. Το ερευνητικό εργαλείο που κατασκευάστηκε και χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο σε πενταβάθμια κλίμακα Likert. Για την πραγματοποίηση της στατιστικής ανάλυσης, στην ποιοτική έρευνα, έγινε κωδικοποίηση των συνεντεύξεων, σύγκριση και διαμόρφωση μεγάλων ενοτήτων με τα όμοια χαρακτηριστικά και ως τελευταίο στάδιο πραγματοποιήθηκε η ερμηνεία τους. Στην ποσοτική έρευνα η στατιστική ανάλυση έγινε μέσω του στατιστικού πακέτου IBM SPSS Statistics 23.0 έκδοση για Windows

Αποτελέσματα: Στην ποιοτική έρευνα, οι άστεγοι έστω και σε διαφορετικό βαθμό ο καθένας, αισθάνονται κοινωνικά αποκλεισμένοι καθώς στερούνται της πρόσβασης σε δημόσια και κοινωνικά αγαθά. Έχουν να αντιμετωπίσουν την έλλειψη στέγης, τη μη πρόσβαση στην εργασία ή την ανασφάλιστη εργασία λόγω της έλλειψης ενός ελάχιστου σταθερού εισοδήματος, την έλλειψη κοινωνικής ασφάλισης και την απουσία ασφάλισης υγείας. Στην προσπάθειά τους να καλύψουν βασικές ανάγκες (στέγαση, σίτιση, ένδυση/υπόδηση, ατομική υγιεινή) καθώς και θέματα που σχετίζονται με την υγεία τους, οι άστεγοι προσπαθούν να διατηρήσουν τις σχέσεις τους με τους συγγενείς ή τους φίλους τους προκειμένου να απολαμβάνουν την ελάχιστη υποστήριξη (υλική ή ψυχική) που τους προσφέρεται, θεωρούν ως βασική και πρώτη πρόκληση της καθημερινότητας την έλλειψη

φαγητού και ρούχων και πιστεύουν σε μια προοπτική επανένταξης όχι όμως τόσο σε μόνιμη στέγη όσο σε ανοιχτές δομές. Από την ποσοτική έρευνα προέκυψε ότι το μέσο score ευαισθητοποίησης ήταν ίσο με 59,06 (\pm 10,468) μονάδες. Το νέο ερωτηματολόγιο έχει αρκετά καλή αξιοπιστία (Cronbach's α = 0,732) ενώ η διερευνητική παραγοντική ανάλυση οδήγησε σε 9 στατιστικά σημαντικούς παράγοντες. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι πολίτες δεν είναι τόσο ευαισθητοποιημένοι απέναντι στο φαινόμενο των αστέγων. **Συμπεράσματα:** Ο άστεγος πληθυσμός βιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό, στην πορεία των ετών, με συνοδοιπόρο τα βιώματά του, δείχνει να έχει απολέσει τον προσανατολισμό του και να αγνοεί τη διαφορά μεταξύ καλού και κακού. Η ευαισθητοποίηση του κόσμου σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην εξομάλυνση και στην εξάλειψη του φαινομένου σε μια κοινωνία όπου οι κρατικοί φορείς δεν δείχνουν επαρκείς.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Κοινωνικός αποκλεισμός, οικονομική κρίση, έλλειψη στέγης, άστεγοι, εθελοντισμός, κοινωνική ένταξη, ΜΚΟ.

Abstract

Introduction: The presentation of homelessness as a serious impact, in countries of the west world and especially in Greece and the policies implemented in order to handle this phenomenon in times of economic and social crisis. The goal of this research was the recording of the daily challenges faced by homeless people and their reintegration possibility. In parallel, the study records the citizens' perceptions, attitudes and behaviors at the Municipality of Patras and their association with the phenomenon with homelessness and the reintegration potential.

Material and Methods: The sample of this study included, firstly at the part of quality research, interviews with eight (8) homeless individuals (4 men and 4 women). The research took place at the municipality of Patras from November 2015 to April 2016. The research tool used was semi - structured interviews. In addition to support the quality research, a second part included questionnaires with 120 local residents. The questionnaire was constructed on a five-point Likert scale. Coding was implemented to support large interviews' sections with similar characteristics and then proceeded with their interpretation. In addition, statistical analysis was practiced through the statistical program SPSS for windows.

Results: The homeless individuals overall, of quality research, they feel socially excluded since they are deprived from any public and social goods. They face lack of accommodation, the lack of possibilities to employment or uninsured work due to the lack of a minimum fixed income, lack of social security and the absence of health insurance. In their efforts to meet their basic needs (food, shelter, clothing / footwear, personal hygiene) as well as issues related to their health, the homeless are trying to maintain their relationships with their relatives or friends to enjoy minimal support (physical or mental) that is being offered. They believe as basic daily challenge the lack of food and clothing and they emphasise the importance of the reintegration mainly in 'open' support schemes and less in permanent structures. From the quantifying research it became apparent that sensitivity levels were equal to 59.06 ($\pm 10,468$) units. There is a high level of trustworthiness in the data elicited from the new questionnaire (Cronbach's $\alpha = 0,732$) while the exploratory product analysis carried out produced 9

statistically significant factors. According with the results, residents overall do not present sufficient sensitivity to homelessness.

Conclusion: During the years, homeless people feel socially excluded, having as a companion their experiences, seem socially confused and ignore the difference between good and evil. People's awareness in both theoretical and practical level, may contribute positively towards eliminating this phenomenon, in a society where governmental agencies do not seem sufficient.

Keywords: Social exclusion, economic crisis, homelessness, homeless, volunteerism, social integration, NGOs (Non Governmental Organization).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 13

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 «ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ» 17

- 1.1 Αποσαφήνιση της έννοιας κοινωνικός αποκλεισμός..... 17
- 1.2 Παράγοντες , αίτια και συνέπειες του κοινωνικού αποκλεισμού..... 23
- 1.3 Κοινωνικός αποκλεισμός σε περίοδο κοινωνικοοικονομικής κρίσης..... 26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 «ΑΣΤΕΓΟΙ» 30

- 2.1 Ορισμός του αστέγου 30
- 2.2 Αίτια που οδηγούν στην κατάσταση του αστέγου..... 35
- 2.3 Άστεγοι στην Ευρώπη και στην Αμερική 38
- 2.4 Άστεγοι στην Ελλάδα..... 42
- 2.4.1 Άστεγοι στην Ελλάδα της «κρίσης» 46
- 2.4.2 Άστεγοι στην Πάτρα 49
- 2.5 Προβλήματα αστέγων σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό..... 51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 «ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ» 54

- 3.1 Άστεγοι και κοινωνική πολιτική..... 54
- 3.2 Πολιτικές Ευρωπαϊκής Ένωσης 56
- 3.3 Προγράμματα στήριξης των αστέγων στην Ελλάδα..... 60
- 3.3.1 Προγράμματα επανένταξης αστέγων στον Δήμο Πατρών..... 66

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 « Η ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ»..... 70

- 1.1 Σκοπός της μελέτης..... 70
- 1.2 Υλικό και μέθοδος..... 71
- 1.3 Πληθυσμός της μελέτης..... 71
- 1.3.1 Δείγμα..... 71

1.3.2 Διαδικασία	72
1.3.3 Ερευνητικά εργαλεία	73
1.4 Στατιστική επεξεργασία	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 «ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ».....	76
2.1 Προφίλ αστέγου – δημογραφικά χαρακτηριστικά	76
2.2 Πορεία ζωής.....	77
2.3 Γεγονότα και συνθήκες που οδήγησαν στην τωρινή κατάσταση	79
2.4 Προκλήσεις καθημερινότητας	80
2.5 Στάση και συμπεριφορά	81
2.6 Προοπτικές επανένταξης	81
2.7 Συμπεράσματα.....	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 « Η ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ»	85
3.1 Σκοπός της μελέτης.....	85
3.2 Υλικό και μέθοδος.....	85
3.3 Πληθυσμός μελέτης.....	86
3.3.1 Δείγμα.....	86
3.3.2 Διαδικασία	87
3.3.3 Ερευνητικά εργαλεία	87
3.4 Στατιστική επεξεργασία	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 «ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ».....	89
4.1 Περιγραφή δείγματος.....	89
4.2 Κλίμακα ευαισθητοποίησης.....	91
4.3 Δείκτης ευαισθητοποίησης στο φαινόμενο των αστέγων	92
4.4 Αξιοπιστία της κλίμακας ευαισθητοποίησης	98
4.5 Προτάσεις και σκέψεις για την εξομάλυνση ή εξάλειψη του φαινομένου	98
4.6 Παραγοντική ανάλυση	99
4.7 Σχέση μεταξύ των δημογραφικών και του score ευαισθητοποίησης.....	105
4.8 Συμπεράσματα Μεικτής Μελέτης.....	106

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 « ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ»	107
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ.....	109
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	126
1. Έντυπο συγκατάθεσης στην έρευνα	127
2. Οδηγός συνέντευξης.....	128
3. Ερωτηματολόγιο	134
4. Περιγραφή δείγματος Πίνακας 1	139

Εισαγωγή

Το φαινόμενο του αποκλεισμού από τη μόνιμη κατοικία και της χρήσης άλλων καταλυμάτων διαβίωσης, αποτελεί την πιο ακραία μορφή κοινωνικού αποκλεισμού. Τα στοιχεία που πηγάζουν από τους ευρωπαϊκούς και τους διεθνείς οργανισμούς είναι αποθαρρυντικά και συνεχώς αναφέρονται στις τάσεις αύξησης του αριθμού των αστέγων σε όλο τον κόσμο. Έτσι, ο αυξανόμενος αριθμός των ατόμων που κάνουν χρήση των υπηρεσιών για τους αστέγους απαιτεί τον επανασχεδιασμό και την αξιολόγηση των υφιστάμενων δομών και υπηρεσιών ώστε να είναι λειτουργικές, σύγχρονες, ανταγωνιστικές και κυρίως, να μπορούν να εξυπηρετήσουν ικανοποιητικά μεγάλο αριθμό αστέγων ή ανθρώπων με ειδικές ανάγκες και απαιτήσεις.

Η πρόσφατη οικονομική κρίση και η εμφάνιση νέων μορφών αστέγων αυξάνουν το πολιτικό ενδιαφέρον για τη νέα γενιά των αστέγων και των στρατηγικών για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, υπολογίζεται ότι περισσότεροι από 20.000 είναι πλέον οι άστεγοι στην Ελλάδα. Παρά το γεγονός ότι η κατοικία αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα για την ευημερία και την ασφάλεια, δεν δίνεται η απαραίτητη προσοχή στην εφαρμογή των πολιτικών για την καταγραφή και την προστασία των αστέγων ούτε στις απαιτούμενες στρατηγικές πρόληψης, με σοβαρές συνέπειες για τη συνοχή και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα της κοινωνίας μας.

Η παρούσα διπλωματική εργασία θα προσεγγίσει το προφίλ αυτής της εξαιρετικά σύνθετης κοινωνικής ομάδας, και θα προσπαθήσει να εξετάσει τις πολιτικές και τις προοπτικές που υπάρχουν στην Ελλάδα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής της.

Η ανάπτυξη των θεωριών του κοινωνικού αποκλεισμού ώθησε τους ερευνητές να αποδείξουν ότι ακόμα και η σχετική στέρηση επηρεάζει όλες τις παραμέτρους της οικονομικής δραστηριότητας, όπως είναι η πρόσβαση στην εργασία, την επιχειρηματικότητα, τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, την κατανάλωση, την αποταμίευση. Επίσης η διαβίωση κάτω από το όριο της φτώχειας αποκλείει τα άτομα από το κοινωνικό πεδίο (εργασία, εκπαίδευση, ιατρική περίθαλψη, κοινωνική φροντίδα), το πολιτικό (συμμετοχή στο δημόσιο διάλογο και στη λήψη αποφάσεων, άσκηση εκλογικού δικαιώματος, συμμετοχή σε δράσεις της κοινωνίας των πολιτών), το νομικό (άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων, αξιοποίηση δικαστικής προστασίας) και το πολιτιστικό (συμμετοχή σε παραδοσιακές κοινωνικές

πρακτικές, διατήρηση κοινωνικού δικτύου, πολιτιστική δραστηριότητα). Σύμφωνα με τα ανωτέρω, η αδυναμία συμμετοχής του ατόμου σε βασικές πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές λειτουργίες ή, με άλλα λόγια, η αποστέρηση του ατόμου από θεμελιώδη πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα συνιστά τον πυρήνα της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού (Silver, 1994 ; Walkerand Walker, 1997; De Haan, 1998 ; Byrne, 1999).

Είναι γεγονός ότι το φαινόμενο της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα, είναι σχετικά πρόσφατο συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Σε παγκόσμιο επίπεδο, ο αριθμός των αστεγών άρχισε να αυξάνεται σημαντικά τη δεκαετία του '80 (Gelberg L et al., 2008). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, ο ρυθμός αύξησης των αστεγών στη χώρα μας τείνει να προσεγγίσει πλέον τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό. Στις αρχές της δεκαετίας του '90, το φαινόμενο αυτό συνδέθηκε με εκείνο της μετανάστευσης, εφόσον τα αυξανόμενα στεγαστικά προβλήματα των Ελλήνων πολιτών συνέπεσαν με την εισροή μεταναστών και αιτούντων άσυλο, οι οποίοι προέρχονταν, κυρίως, από την Αλβανία και τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και κάποιες αφρικανικές χώρες, όπως το Σουδάν και η Νιγηρία (Alamanou A et al., 2011).

Τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα μετά από το 2009, οπότε η ελληνική οικονομία βυθίστηκε στην “κρίση”, αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των αστεγών. Η ολοένα και πιο δεινή θέση στην οποία περιέρχονται ευρύτερες ομάδες πληθυσμού, το γεγονός ότι πολλές από αυτές αναγκάζονται να καταφεύγουν στη χρήση κοινωνικών υπηρεσιών που προσφέρονται από διάφορους φορείς (συσσίτια Δήμων, εκκλησιών, βοήθεια από Μ.Κ.Ο.), ή ακόμα και ο κίνδυνος μετάβασης ή η μετάβαση αρκετών από αυτούς στη θέση του αστεγού, σε συνδυασμό με μια αυξημένη παρουσία σχετικών θεμάτων στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο, επέφερε άρση στον πρότερο εφησυχασμό. Η αφύπνιση αυτή κινητοποίησε ανθρώπους ατομικά ή συλλογικά στο να προσφέρουν κάθε είδους βοήθεια προς τους αστεγούς (τρόφιμα, φάρμακα, ιματισμό) και να επιδείξουν αλληλεγγύη προς το συνάνθρωπο.

Η δυσκολία ενός συγκεκριμένου ορισμού του πληθυσμού των αστεγών και κατηγοριοποίησής τους, σε συνδυασμό με την απουσία των κατάλληλων σχεδιασμών, έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη σχετικών, συστηματικών καταγραφών και ερευνών. (Breakey W. R. & Fischer P. J, 1990). Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, ο πληθυσμός των αστεγών ποικίλει, ενώ ο ορισμός «άστεγος» περιλαμβάνει πολλές κατηγορίες (άνθρωποι του δρόμου, άστεγες οικογένειες, άστεγα παιδιά, άστεγοι νέοι, ψυχικά άρρωστοι, χρήστες αλκοόλ,

χρήστες ναρκωτικών, οροθετικοί, άστεγοι εργάτες, άστεγοι σε αγροτικές περιοχές, άστεγοι που βρίσκονται στη φυλακή) ατόμων που διαβιούν εκτός στέγης για πολλούς και διαφορετικούς λόγους.

Προκειμένου λοιπόν να προσεγγιστεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο αυτή η κοινωνική ομάδα επιλέχθηκε, στα πλαίσια εκπόνησης αυτής της διπλωματικής εργασίας, η διεξαγωγή ποιοτικής - ποσοτικής έρευνας, με πραγματοποίηση ημι – δομημένων συνεντεύξεων σε άστεγο πληθυσμό και διάθεση ερωτηματολογίων στους πολίτες του δήμου Πατρών. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε είχε ως στόχο τη λήψη απαντήσεων σε ερωτήματα που σχετίζονται με τα εξής προβλήματα: Αναγνώριση των προκλήσεων της καθημερινότητας των αστέγων από τους ίδιους, ιεράρχησή τους καθώς επίσης και το πως θα έβλεπαν μια προοπτική επανένταξης και με τι κριτήρια. Επιπλέον, τη διερεύνηση της ενσυναίσθησης των πολιτών απέναντι στο φαινόμενο, στάσεις – συμπεριφορές και διάθεση για κινητοποίησή τους.

Αναφορικά με τη διάρθρωση της παρούσας διπλωματικής, γίνεται ένας σαφής διαχωρισμός μεταξύ του θεωρητικού πλαισίου και της πραγματοποιηθείσας έρευνας. Το θεωρητικό πλαίσιο, που αποτελεί και το Α' μέρος της εργασίας, περιλαμβάνει και πραγματεύεται την έννοια και τους παράγοντες του κοινωνικού αποκλεισμού, του οποίου ακραία μορφή αποτελεί η έλλειψη στέγης. Επίσης επιχειρεί να ορίσει την έννοια του «αστέγου» και να δηλώσει τις διαστάσεις του φαινομένου στις Η.Π.Α., στην Ευρώπη αλλά και στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης. Στο τελευταίο κεφάλαιο του γενικού μέρους, αναφέρονται οι πολιτικές επανένταξης για τους αστέγους στην Ευρώπη και στην Ελλάδα και ειδικότερα στο Δήμο Πατρών.

Το Β' μέρος της παρούσας εργασίας είναι το καθαρά ερευνητικό. Σε αυτό γίνεται αναφορά στην ερευνητική διαδικασία αυτή καθ' αυτή, περιγράφοντας το πεδίο της έρευνας, το δείγμα, τον τρόπο συλλογής των δεδομένων και βεβαίως παρουσιάζονται τα στοιχεία που προέκυψαν μέσα από την έρευνα, η ανάλυση και η ερμηνεία αυτών. Η παρούσα εργασία ολοκληρώνεται με την εξαγωγή συμπερασμάτων τα οποία μαρτυρούν τα παρακάτω: Ο άστεγος πληθυσμός αναγνωρίζει τις προκλήσεις της καθημερινότητας που αντιμετωπίζει και αντιδρά συμφωνά με τα προσωπικά του βιώματα. Θέλει να επανενταχτεί μέσα στο κοινωνικό σύνολο όμως δεν γνωρίζει τον τρόπο και δεν το θεωρεί ως εφικτό στόχο. Η κοινωνία των πολιτών ενώ αναγνωρίζει το πρόβλημα δεν ενσκήπτει στον βαθμό που θα έπρεπε σε αυτό. Χωρίς την

καθοδήγηση του κοινωνικού συνόλου και των κρατικών- αυτοδιοικητικών δομών, οι άστεγοι δεν έχουν την δυνατότητα να αλλάξουν την παρούσα κατάσταση τους καθώς έχουν απολέσει την ικανότητα αυτή ενώ παράλληλα παρουσιάζονται θετικοί στη λήψη βοήθειας και κοινωνικής αλληλεγγύης. Αυτό σημαίνει πως εφόσον η κοινωνία των πολιτών αλλάξει στάση και αισθητοποιηθεί περισσότερο στο πρόβλημα αυτό, τότε τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η προοπτική επανένταξης του άστεγου πληθυσμού. Παράλληλα γίνεται σαφές ότι η πολιτεία έχει απολέσει την εμπιστοσύνη των πολιτών όσον αφορά στη δραστηκότητα και την αποτελεσματικότητά της στην αντιμετώπιση του φαινομένου.

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ»

1.1 Αποσαφήνιση της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού

Τη δεκαετία του 1960, το φαινόμενο της περιθωριοποίησης και της κοινωνικής αδικίας βρέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των επιστημόνων της κοινωνιολογίας αλλά και κάποιων ευαισθητοποιημένων κοινωνικών ομάδων. με συνέπεια και την ανάδειξη του όρου κοινωνικός αποκλεισμός. Ο όρος *κοινωνικός αποκλεισμός* (*social exclusion*) χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά στη Γαλλία το 1974 από τον René Lenoir, Γενικό Γραμματέα Κοινωνικής Πολιτικής της κυβέρνησης Σιράκ, για να περιγράψει το γεγονός ότι περίπου το ένα δέκατο του συνολικού πληθυσμού της Γαλλίας δεν είχε πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες οι οποίες παρέχονταν από το κράτος προς τους πολίτες (Lenoir R, 1974) Από τότε, ο όρος χρησιμοποιείται ευρύτατα στη βιβλιογραφία για να περιγράψει τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες ή ως υποκατάστατο αυτού της εισοδηματικής φτώχειας και προτείνεται στο πλαίσιο μιας διαφορετικής θεώρησης των φαινομένων της κοινωνικής ένδειας. Ο κοινωνικός αποκλεισμός εκδηλώνεται σε τομείς όπως η στέγαση, η εκπαίδευση, η υγεία και η πρόσβαση σε μια σειρά από δημόσια αγαθά και υπηρεσίες. Θίγει όχι μόνο άτομα που έχουν υποστεί σοβαρή «οπισθοδρόμηση», αλλά και κοινωνικές ομάδες, ιδιαίτερα των αστικών και αγροτικών περιοχών, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο διάκρισης, διαχωρισμού ή εξασθένησης των παραδοσιακών μορφών των κοινωνικών σχέσεων (Bossert et al., 2007).

Έχουν διατυπωθεί πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί για την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού και έχουν γίνει απόπειρες αποσαφήνισής του από δοκίμογράφους, αρθρογράφους αλλά και γενικότερα από πνευματικούς ανθρώπους (Gallie D .-Paugam S., 2002). Η αδυναμία των ατόμων να συμμετέχουν σε βασικές λειτουργίες, πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ή, για να ειπωθεί διαφορετικά, η αποστέρηση του ατόμου από

θεμελιώδη πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα συνιστά τον πυρήνα της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού (Byrne, 1999; de Haan, 1998; Silver, 1994; Walker and Walker, 1997). Με άλλα λόγια, ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται στην αδυναμία πρόσβασης σε βασικούς κοινωνικούς θεσμούς, όπως είναι η αγορά εργασίας, το σύστημα υγείας, το εκπαιδευτικό σύστημα, το κράτος, η κοινότητα. Γενικότερα, μπορεί να θεωρηθεί ότι ένα άτομο θεωρείται κοινωνικά αποκλεισμένο αν δεν συμμετέχει σε ένα σύνολο δραστηριοτήτων, όπως η κατανάλωση, η παραγωγή, οι πολιτικές και άλλες κοινωνικές δράσεις, της κοινωνίας στην οποία ζει και στις οποίες θα επιθυμούσε να συμμετέχει ενεργητικά (Burchardt et al., 1999). Διαφορετικά, ο κοινωνικός αποκλεισμός ορίζεται ως η περιθωριοποίηση και ο αποκλεισμός από την κοινωνία ομάδων πληθυσμού που συνήθως αποτελούν μειονότητες. Λαμβάνει διάφορες μορφές όπως απόρριψη του ατόμου από την ομάδα στην οποία λειτουργούσε για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ή η παρενόχλησή του ως μορφή επίδειξης ανωτερότητας (de Haan, A., 1998).

Χαρακτηριστικός είναι και ο ορισμός που διατυπώνεται στο παρακάτω απόσπασμα σε άρθρο του Γ. Βότση στην εφημερίδα «Ελευθεροτυπία» στις 13 Ιανουαρίου 1997: «Προβλήματα γνωστά και δυσεπίλυτα, που καλύπτονται από το μοντέρνο όρο “κοινωνικός αποκλεισμός” - επινοηθέντα εσχάτως και χρησιμοποιούμενο ευρύτατα, αφ’ ότου οι στρατιές των πεινασμένων της Ανατολής γκρέμισαν σύνορα και τείχη απαγορεύσεων για να στεγάσουν την απελπισία τους στο γηγενές κοινωνικό περιθώριο, κάτω από τον παραδείσιο ήλιο της Δύσης: φτώχεια, πείνα και ανεργία· εξαθλιωμένα γκέτο· δουλεμπόριο· εξαναγκασμός σε πορνεία· άγρια εκμετάλλευση της εργατικής τους δύναμης· παντελής έλλειψη ασφάλισης και κοινωνικής πρόνοιας· διώξεις, κατατρεγμός, ταπεινώσεις, εξευτελισμός· και, βεβαίως, εγκληματικότητα - καθ’ ότι φυτώριό της ανέκαθεν η παρανομία και η αδικία και κάκιστος σύμβουλος η πείνα και η απελπισία... Προβλήματα στοιχειώδους προσαρμογής σε μια κοινωνία ξένη και τόσο εχθρική, όσο προτρέπεται να βλέπει τους εξαθλιωμένους φυγάδες σαν επίβουλους άρπαγες, αλλόφυλους και αλλόδοξους, φοβερή απειλή για την τάξη και ασφάλεια, την ιδιοκτησία και την ευημερία, τα χρηστά ήθη και την κοινωνική συνοχή» (Τσιάκαλος Γ, 1998).

Σε δημοσίευμα της εφημερίδας «Καθημερινή» (21 Ιουλίου 1996), παρουσιάζεται “ο χάρτης των κοινωνικά αποκλεισμένων”. Σύμφωνα με το δημοσίευμα «είναι αυτοί που η ζωή τους

οδηγεί στο περιθώριο, εκεί όπου τα κοινωνικά δικαιώματα καταργούνται στην πράξη και η κοινωνική προκατάληψη τους στιγματίζει ανεξίτηλα - αποκλεισμένοι από κάθε είδους αγαθά και κοινωνικές υπηρεσίες, στερούνται ότι απολαμβάνει η πλειοψηφία των πολιτών” παρατίθενται οι παρακάτω δεκαπέντε κατηγορίες ανθρώπων, ως εκείνες που συνθέτουν τον κόσμο των κοινωνικά αποκλεισμένων: “φτωχοί, άνεργοι, οι κάτοικοι των αποβιομηχανοποιημένων περιοχών, ηλικιωμένοι, γυναίκες στην αγορά εργασίας, οι αποκλεισμένοι από τη μόρφωση, παράνομοι μετανάστες, παλινοστούντες πρόσφυγες από την πρώην ΕΣΣΔ, τοξικομανείς, πάσχοντες ή φορείς του AIDS, Τσιγγάνοι, αποφυλακισμένοι, χρονίως πάσχοντες, άτομα με ειδικές ανάγκες, άστεγοι» (Τσιάκαλος Γ, 1998).

Στον καθημερινό λόγο, ως «κοινωνικός αποκλεισμός» χαρακτηρίζεται η κατάσταση διαβίωσης σε συνθήκες ανέχειας στο περιθώριο της κοινωνίας. Ωστόσο, προβλήματα γνωστά και δυσεπίλυτα που καλύπτονται από τον όρο "κοινωνικός αποκλεισμός" επινοήθηκαν εσχάτως και χρησιμοποιούνται από άτομα αλλά και από οργανώσεις και υπηρεσίες ως συνώνυμο της φτώχειας και της πείνας, συνδέονται με το δουλεμπόριο, τον εξαναγκασμό σε πορνεία, τους τοξικομανείς, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τους αστέγους αλλά και τους πάσχοντες ή φορείς του AIDS. Τα παραπάνω κοινωνικά προβλήματα των ομάδων στόχων έχουν ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό τους από τα αγαθά της εκπαίδευσης, της υγειονομικής περίθαλψης, το στιγματισμό των ατόμων και προσδίδουν στα διάφορα κοινωνικά προβλήματα ηθικές διαστάσεις (Κογκίδου Δ, 1997).

Το Παρατηρητήριο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον κοινωνικό αποκλεισμό, τον ορίζει ως πρόβλημα σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών. Σύμφωνα με τη δική του εκδοχή, ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί ν’ αναλυθεί με τους όρους της άρνησης ή μη πραγματοποίησης κοινωνικών δικαιωμάτων. Η θεώρηση του προβλήματος γίνεται τώρα από κοινωνική σκοπιά, από τη σκοπιά της ανάγκης για κοινωνική συνοχή και της υπευθυνότητας του κράτους για τη διατήρησή της. Κατασκευάζεται εξαρχής, δηλαδή, περισσότερο ως εργαλείο κοινωνικής πολιτικής παρά ως εννοιολογικό επιστημονικό εργαλείο (Καβουνίδη Τ, 1999).

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού έχει διαμορφωθεί στο έδαφος της ιστορικής συζήτησης για τη φτώχεια που έχει ξεκινήσει ήδη από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης (Kahneman et al., 1999 ; Alesina et al., 2004; Stiglitz et al., 2009; OECD

2011). Οι σύγχρονες κοινωνίες παράγουν όλο και περισσότερο πλούτο με απόρροια τη δημιουργία επισφάλειας και αποκλεισμού. Ο συσσωρευμένος οικονομικός πλούτος μεγαλώνει το κοινωνικό ρήγμα και οι κοινωνικές ανισότητες πλήττουν μέχρι και ομοιογενείς πληθυσμούς. Άλλωστε, ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι ένα φαινόμενο συλλογικό, καθώς αποτελεί μηχανισμό σύμφωνα με τον οποίο τα άτομα σταδιακά απομακρύνονται από τις κοινωνικές ανταλλαγές. Σε πρώτο και ατομικό επίπεδο, το άτομο έχει να αντιμετωπίσει την έλλειψη ένταξης ή ενσωμάτωσής του από τον κοινωνικό περίγυρο. Σε επόμενο και γενικότερο επίπεδο, η ελλειμματική κοινωνική συνοχή πλήττει και τον κοινωνικό δεσμό, με αποτέλεσμα ομάδες να χάνουν την ταυτότητα, την επιβεβαίωση και την ασφάλειά τους σε όλους τους τομείς, στην οικογένεια, στην εργασία, στην κατοικία, καθώς και στη συμμετοχή στον κοινωνικά καθιερωμένο τρόπο ζωής. Το φαινόμενο, λοιπόν, του κοινωνικού αποκλεισμού είναι πολυπαραγοντικό και όταν όλες αυτές οι παράμετροι συγκεντρωθούν σ' ένα άτομο, η πίεση ανατρέπει τις εξωτερικές και εσωτερικές ισορροπίες, με αποτέλεσμα να το ωθεί στο περιθώριο και τον αποκλεισμό (Silver 1994; Byrne 1999; de Haan 1998; Burchardt et al., 2002; Fischer, 2011).

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι μια διαφορετική έννοια από εκείνες της φτώχειας και της περιθωριοποίησης. Κοινωνικό αποκλεισμό αποτελεί η παρεμπόδιση απορρόφησης κοινωνικών και δημόσιων αγαθών, όπως είναι, για παράδειγμα, αυτά της εκπαίδευσης ή του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης, η έλλειψη των οποίων οδηγεί συνήθως και στην οικονομική ανέχεια και στην περιθωριοποίηση. Ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» χαρακτηρίζει, δηλαδή, τόσο μία κατάσταση όσο και μία διαδικασία και μάλιστα ως προοδευτική διαδικασία περιθωριοποίησης που οδηγεί σε οικονομική εξαθλίωση και σε διάφορες μορφές κοινωνικής και πολιτισμικής μειονεκτικότητας. Ο Mazel θεωρεί ότι «η περιγραφή του αποκλεισμού σημαίνει πρωτίστως προσπάθεια κατανόησης των διαδικασιών μέσω των οποίων τα άτομα μιας συγκεκριμένης κοινωνίας «γλιστρούν» έξω από τους κυρίαρχους τρόπους ανταλλαγών και κοινωνικών σχέσεων» (Mazel, 1996).

Η σχετική αποστέρηση, βέβαια, εμπεριέχεται στην έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς το κοινωνικά αποκλεισμένο άτομο στερείται πρόσβασης τόσο σε αγαθά τα οποία οι γείτονές του, οι συνάδελφοί του και γενικότερα η ομάδα αναφοράς του ή, αλλιώς, η κοινωνική ομάδα στην οποία θεωρεί ότι ανήκει κατέχουν, όσο και σε κοινωνικές λειτουργίες

στις οποίες αυτοί συμμετέχουν. Συνεπώς, το άτομο μπορεί αφενός να ικανοποιεί τις βασικές ανάγκες διατροφής, ένδυσης και πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης, που του επιτρέπουν να ζήσει, αφετέρου όμως να στερείται άλλα αγαθά τα οποία οι κοινωνικά όμοιοί του κατέχουν (Rowntree, 1901).

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού λειτουργεί ως εργαλείο περιγραφής, ανάλυσης και ερμηνείας των κοινωνικών προβλημάτων. Σήμερα εμφανίζεται στο κέντρο της κοινωνικής πολιτικής αλλά σε θεωρητικό επίπεδο αποτελεί θεμέλιο του κοινωνικού κόσμου και στηρίζει την αντίληψη σύμφωνα με την οποία απουσιάζει κάθε μορφή ενότητας στη σύγχρονη κοινωνική δομή (Barry B, 1998). Η προβληματική του κοινωνικού αποκλεισμού περιγράφει τα κοινωνικά προβλήματα ως προβλήματα ιδιαίτερων ομάδων, που αποκαλούνται «αποκλεισμένοι» και που αντιμετωπίζονται ως μη κανονικότητες αφού κατακερματίζουν τον κοινωνικό ιστό. Καθώς η εκάστοτε εξουσία δεν αναζητεί την αιτιακή σχέση μεταξύ κοινωνικών προβλημάτων και κοινωνικής δομής, η μεταχείριση των ιδιαίτερων αυτών κατηγοριοποιήσεων πραγματοποιείται μέσω ειδικών μέτρων που επιδιώκουν την άρση του αποκλεισμού αλλά που στην πραγματικότητα τον εντείνουν.

Τελικά, ο ορισμός του κοινωνικού αποκλεισμού στο κείμενο που αποτελεί τη βάση επάνω στην οποία οικοδομείται η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμησή του κοινωνικού αποκλεισμού δεν διαφέρει αισθητά από τον προεπιστημονικό ορισμό που δίνεται στο πλαίσιο του καθημερινού λόγου (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1994). Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός απαντάται για πρώτη φορά σε κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά το 1989, αντικαθιστώντας τον όρο φτώχεια, ο οποίος μέχρι τότε αποτελούσε το κυρίαρχο εννοιολογικό εργαλείο για την περιγραφή των φαινομένων της ένδειας, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής. Η υιοθέτηση του νέου όρου εκφράζει την προσπάθεια αλλαγής της προβληματικής για το κοινωνικό ζήτημα, καθώς στους κόλπους της ευρωπαϊκής κοινωνίας συσσωρεύονται συνεχώς νέες κατηγορίες εξαθλιωμένων (μετανάστες, άστεγοι, άνεργοι κλπ.). Η υιοθέτηση του νέου όρου εκφράζει αλλαγές στις αρχές και τη μορφή της κοινωνικής πολιτικής που ακολουθούνταν μέχρι τότε. Η κατεύθυνση που δίνεται πλέον στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με τη συνθήκη του Μάαστριχτ είναι η στροφή στην ανταγωνιστικότητα, την ιδιωτικοποίηση δημοσίων υπηρεσιών, την προσπάθεια νομισματικής ενοποίησης και ονομαστικής σύγκλισης των δεικτών της οικονομίας, οπότε είναι εύλογο να

απαιτούνται νέες ορολογίες για την απεικόνιση και την αποτύπωση των νέων οικονομικών και κοινωνικών δεδομένων (Commission of the European Communities, DGV, 1991).

Υπάρχει διαφοροποίηση σε ό, τι αφορά στην περιγραφή του φαινομένου στο πλαίσιο της «Στοχοθετημένης Κοινωνικο-Οικονομικής Έρευνας» της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εδώ ο κοινωνικός αποκλεισμός διαφοροποιείται πρώτον ως έννοια που αφορά ολόκληρη την κοινωνία - και ταυτίζεται στην περίπτωση αυτή με την απώλεια της κοινωνικής συνοχής - και δεύτερον ως έννοια που αφορά σε άτομα και σε ειδικές ομάδες - οπότε «αναπαριστά μια προοδευτική διαδικασία περιθωριοποίησης που οδηγεί σε οικονομική εξαθλίωση και σε διάφορες μορφές κοινωνικής και πολιτισμικής μειονεκτικότητας» (European Commission, 1995).

Συνδυάζοντας όλους τους παραπάνω ορισμούς και κυρίως ακολουθώντας τον Room (1995) και τον Atkinson (1998), τα βασικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού συνοψίζονται στα παρακάτω:

- (α) υπονοεί αποστέρηση σε μεγάλο αριθμό διαστάσεων, πολλές από τις οποίες δεν προσδιορίζονται στο ατομικό αλλά στο κοινωνικό επίπεδο·
- (β) είναι έννοια δυναμική, διότι δεν αναφέρεται μόνο στην τωρινή αποστέρηση αλλά και στην απουσία δυναμικής εξόδου από την αποστέρηση στο μέλλον·
- (γ) αντίθετα με τη φτώχεια –που μπορεί να έχει και απόλυτες διαστάσεις– είναι έννοια πάντοτε σχετική, με αναφορά σε συγκεκριμένη κοινωνία και χρόνο·
- (δ) δεν αποτελεί ζήτημα αποκλειστικής ευθύνης του ατόμου· και
- (ε) υπαινίσσεται ρήξη των δεσμών του ατόμου ή της ομάδας με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, ανεπαρκή συμμετοχή στα κοινά, έλλειψη δύναμης και, γενικότερα, κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Στο επιστημονικό επίπεδο η ανάλυση της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού έχει γίνει μέσα από τρεις βασικές θεωρητικές κατευθύνσεις: Η πρώτη είναι αυτή της «αλληλεγγύης» και προέρχεται από το γαλλικό επιστημονικό χώρο. Σύμφωνα με αυτήν, ο κοινωνικός αποκλεισμός εκλαμβάνεται ως ρήξη του κοινωνικού δεσμού ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία. Η δεύτερη αφορά στην αντίληψη αναπαραγωγής των κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ διαφόρων κοινωνικών ομάδων και εκπροσωπείται από την αμερικάνικη κοινωνική

επιστήμη, και η τρίτη είναι η βρετανική θεώρηση του προβλήματος, σύμφωνα με την οποία ορισμένες κοινωνικές ομάδες μονοπωλούν όλες τις κοινωνικές διαδικασίες σε βάρος άλλων (Ροζανβαλόν Π, 1995).

Από όλα όσα αναφέρθηκαν γίνεται αντιληπτός ο δυναμικός χαρακτήρας του φαινομένου καθώς και η πολυμορφικότητά του σε διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες και πιέσεις. Από την ανάλυσή του σε συγκεκριμένα στάδια - φάσεις, γίνεται φανερό ότι η προσοχή των επιστημόνων επικεντρώνεται αποκλειστικά σε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ατόμων ή ομάδων που θεωρείται ότι διατρέχουν τον κίνδυνο ή έχουν περιπέσει σε κατάσταση αποκλεισμού. Οι ομάδες αυτές χαρακτηρίζονται ως «ομάδες υψηλού κινδύνου», «μη ευνοημένες» και τα άτομα ως «κοινωνικά μειονεκτούντα» (Mazel, 1996).

1.2 Παράγοντες, αίτια και συνέπειες του κοινωνικού αποκλεισμού

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί το βασικότερο είδος ρατσισμού εναντίον ορισμένων μειονοτήτων μέσα σε μια χώρα. Πρόκειται για τον αποκλεισμό από την κοινωνία συγκεκριμένων ομάδων πληθυσμού. Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες στο φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού είναι εκείνες οι ομάδες του πληθυσμού που λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο ή απειλούνται με αποκλεισμό. Αυτές οι ομάδες συνήθως καταγράφονται επίσημα από τους κρατικούς φορείς ή από την Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν έναν ενδεικτικό χαρακτήρα και εκφράζουν κατά κανόνα τους χώρους στους οποίους εμφανίζεται ευάλωτη μια κοινωνία, Εναλλακτικοί όροι που χρησιμοποιούνται είναι «ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες», «ομάδες υψηλού κινδύνου» κλπ., ενώ συχνά σε επίπεδο λόγου συγχέονται οι «ευπαθείς ομάδες» με τις «κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες» (Angramon D, 1995a). Οι πιο ευπαθείς κοινωνικές ομάδες σε αυτό το φαινόμενο είναι τα άτομα με ειδικές ανάγκες, με ψυχικές-πνευματικές διαταραχές, οι αποφυλακισμένοι, οι άποροι, οι άστεγοι, οι μετανάστες-πρόσφυγες, τα άτομα με γλωσσικές και πολιτισμικές διαταραχές, οι γυναίκες κ.α.

Ο Sen σε μια εμπειρική έρευνα του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού το 2000 ισχυρίζεται ότι η ποσοτικοποίησή του απαιτεί διακριτή ανάλυση σε μια σειρά από παράγοντες όπως (Sen, 2000):

- η δυσκολία πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας
- η έλλειψη ευκαιριών στην εκπαίδευση
- η έλλειψη πολιτικών πρόνοιας για τις ασθενείς πληθυσμιακές ομάδες
- ο αποκλεισμός από τις χρηματοπιστωτικές αγορές
- η έλλειψη υπηρεσιών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες
- η μη εύκολη πρόσβαση στις αγορές προϊόντων
- ο πολιτισμικός και πολιτικός αποκλεισμός

Επιπρόσθετα οι παράγοντες που θα μπορούσαν να συμβάλουν έντονα στον κοινωνικό αποκλεισμό είναι τα προβλήματα που σχετίζονται με την ηλικία, το φύλο, τη θρησκεία, τη φτώχεια και την εργασία (Holt – Jensen 2000; Kieselbach 2003; Church, Frost & Sullivan 2000; Walker & Walker 1997; Kenyon, Lyons & Rafferty 2002). Για το λόγο αυτό είναι ένα φαινόμενο με πολλά χαρακτηριστικά τα οποία ανήκουν είτε στα αποκλεισμένα άτομα είτε στην κοινωνία γενικότερα. Ο περιορισμός των δικαιωμάτων του ατόμου, η κακή εικόνα που σχηματίζουν για τον εαυτό τους και τις ικανότητές τους, ο στιγματισμός αυτών και των συνοικιών που κατοικούν, η ελλιπής έως και ανεπαρκής σχέση με τους κοινωνικούς μηχανισμούς, όπως είναι η αγορά εργασίας, η οικογένεια κ.α. είναι κάποια από τα χαρακτηριστικά αυτά (Tsakloglou P. & Papadopoulos F, 2002a).

Μελετώντας τα βαθύτερα αίτια του κοινωνικού αποκλεισμού γίνεται αντιληπτό ότι είναι πολλαπλά αλλά σχετίζονται κυρίως με το χώρο εργασίας (Kieselbach 2003; Holt-Jensen 2000; Kenyon, Lyons & Rafferty J. 2002)· η μόνιμη ανεργία και ιδίως η μακροχρόνια ανεργία, ο αντίκτυπος της βιομηχανικής αλλαγής σε μη ειδικευμένους εργαζόμενους, η έλλειψη προσόντων, η τροποποίηση των οικογενειακών δομών και η παρακμή των παραδοσιακών μορφών αλληλεγγύης, η έλλειψη επικοινωνίας, η αύξηση του ατομικισμού και η παρακμή των παραδοσιακών αντιπροσωπευτικών θεσμών, η εξάρτηση από ουσίες, ο κοινωνικός στιγματισμός, οι προκαταλήψεις, τα στερεότυπα, τέλος, οι νέες μορφές μετανάστευσης, ιδιαίτερα η παράνομη μετανάστευση και οι μετακινήσεις του πληθυσμού. Όλα αυτά τα φαινόμενα τις περισσότερες φορές συνδέονται με παραδοσιακές μορφές φτώχειας που κυριαρχούν σε μη ανεπτυγμένες αστικές περιοχές ή σε αγροτικές περιοχές οι οποίες αποστερούνται της γενικής προόδου στην κοινωνία (Tsakloglou P & Papadopoulos F, 2002c).

Όπως προαναφέρθηκε, ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί όχι μόνο μια κατάσταση αλλά μια διαδικασία σύνθετη και διαφορετική από περίπτωση σε περίπτωση (Kenyon, Lyons & Rafferty, 2002). Γι' αυτό το λόγο ως αντικείμενο έρευνας έχει πολλές διαστάσεις και μηχανισμούς καλλιέργειας και εξάπλωσής της στην κοινωνία. Οι πιο πιθανές διαστάσεις του φαινομένου είναι η οικονομική, η κοινωνική, η πολιτισμική, η γεωγραφική και η πολιτική. Ως παράγοντες που διαμορφώνουν αυτές τις διαστάσεις μπορούν να αναφερθούν η ανεργία, η υποαπασχόληση, η έλλειψη στέγης, η φτώχεια, τα συστήματα αξιών, η υπηκοότητα, το φύλο, ο κύκλος ζωής, οι δομές των νοικοκυριών, η εθνότητα, ο τρόπος ζωής, η εκπαίδευση και η κατάρτιση, η θρησκεία, η μετανάστευση, η διαμονή σε αστική ή αγροτική περιοχή, κ.ά. (Tsakloglou P & Papadopoulos F, 2002a).

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού είναι πολυδιάστατη και εμπρικλείει φυσικές και υλικές παραμέτρους (CEIES, 1999). Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εναλλακτικών ορισμών που αναγράφηκαν αναφέρθηκαν παραπάνω για τη συγκεκριμένη έννοια απορρέουν από διαφορετικά θεωρητικά παραδείγματα και συνδέονται με διαφορετικά πολιτικό-ιδεολογικά προτάγματα. Κάθε θεωρητικό παράδειγμα αποδίδει ένα ιδιαίτερο νόημα στην έννοια της ισότητας-ανισότητας, και κατ' επέκταση στις αιτίες ή τους παράγοντες που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό, με προφανείς επιπτώσεις στο επίπεδο χάραξης αλλά και αξιολόγησης των πολιτικών παρεμβάσεων.

Τα φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού έχει ως αποτέλεσμα το διαχωρισμό της κοινωνίας σε δύο μέρη. Ένα πρώτο που είναι ενταγμένο κανονικά σε αυτή και συμμετέχει κανονικά στις διαδικασίες της, και το δεύτερο που από τη θέση του κοινωνικού περιθωρίου δεν έχει τη δυνατότητα να πάρει μέρος σε αυτές. Εξαφανίζεται έτσι η ιεραρχική δόμηση της κοινωνικής πραγματικότητας και προπαντός η έννοια της κοινωνικής τάξης ως αναλυτικού εργαλείου κατανόησης του κοινωνικού κόσμου. Τη θέση του έρχεται να καταλάβει ένα απλοϊκό σχήμα που διαμορφώνεται με βάση το δίπολο «ενταγμένοι – αποκλεισμένοι» (W. Bonefeld & J. Haloway, 1991).

Πέρα όμως από τα προβλήματα που αναδύονται σχετικά με τους τρόπους ανάλυσης του φαινομένου, μια σειρά από ζητήματα προκύπτουν στο κοινωνικο-πολιτιστικό επίπεδο από τη φύση των μηχανισμών και των ρυθμών διάδοσής τους (Levitas, 1998). Οι επιπτώσεις στο κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο είναι πολλές και διαφορετικού χαρακτήρα. Θα μπορούσαν

να σημειωθούν ο πανικός της επιδημίας, ο κίνδυνος απομόνωσης και στιγματισμού των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, η δημιουργία νέων ορίων και δυνατοτήτων στις ανθρώπινες ανταλλαγές και επικοινωνίες, η φτώχεια, η αύξηση της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας (Kieselbach 2003; Holt –Jensen 2000; Kenyon, Lyons & Rafferty 2002).

Ολοκληρώνοντας, κρίνεται αναγκαία η καταγραφή και ορισμένων πολιτικών καταπολέμησης του σύγχρονου κοινωνικού αποκλεισμού στις οποίες περιλαμβάνονται η προάσπιση των κοινωνικών δικαιωμάτων και η ανάληψη υποχρεώσεων εκ μέρους όλων απέναντι στην εθνική αλληλεγγύη, η κατανόηση της σπουδαιότητας των δημοσίων θεσμών και η περιορισμένη κρατική παρέμβαση. Τέλος, προτείνεται η επέκταση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την «ιδιότητα του πολίτη» (citizenship) καθώς και η πλήρης συμμετοχή στην κοινωνία.

1.3 Κοινωνικός αποκλεισμός σε περίοδο κοινωνικοοικονομικής κρίσης

Το πολιτισμικό επίπεδο μιας κοινωνίας είναι άμεσα συνδεδεμένο με τον τρόπο αντιμετώπισης των ατόμων που διαφέρουν ή μειονεκτούν ως προς συγκεκριμένες δεξιότητες. Το κρίσιμο ζήτημα είναι κατά πόσο επιδιώκεται η ένταξη και η συμμετοχή των ατόμων αυτών στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή του τόπου πραγματικά ή προσχηματικά. Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα επιφέρει αλυσίδα συνεπειών που στο σύνολό τους προβάλλουν τις εύθραυστες όψεις του οικονομικού συστήματος της χώρας, ενώ ο άμεσος αλλά και μακροπρόθεσμος αντίκτυπος στη φτώχεια και στον κοινωνικό αποκλεισμό ενδέχεται να είναι βαθύς και μεγάλης διάρκειας. Σε αυτές τις συνθήκες και με την κυριαρχία του υλικού ευδαιμονισμού έχει περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον προς το συνάνθρωπο. Ο περιορισμός της αλληλεγγύης αναδεικνύει σε πολλές περιπτώσεις φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού σε βάρος διαφόρων κοινωνικών ομάδων που σε βάθος χρόνου, μέσω ποικίλων διαδρομών, θα επηρεάσουν σε μεγαλύτερο βαθμό τις ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, στις οποίες, λαμβάνοντας υπόψη τη διάρκεια και την ένταση της οικονομικής ύφεσης, θα προστεθούν και νέες κοινωνικές ομάδες, που σε άλλη περίπτωση, θα έμεναν ανεπηρέαστες (Οικονόμου Χ, 2006).

Το πρόγραμμα το οποίο ακολούθησε η Ελλάδα προκειμένου να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση απαιτούσε μια εξαιρετικά αυστηρή πολιτική λιτότητας. Στόχος ήταν η εξάλειψη του ελλείμματος και η επίτευξη ενός βιώσιμου πρωτογενούς πλεονάσματος για να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών και τελικά του δημόσιου χρέους. Λόγω του μεγάλου μεγέθους του δημοσιονομικού ελλείμματος επεβλήθη η εφαρμογή ενός προγράμματος εξαιρετικά μεγάλης δημοσιονομικής λιτότητας. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, με τη μορφή του λεγόμενου «μνημονίου», απαιτούσε ένα ευρύ σύνολο μέτρων με στόχο την αύξηση των εσόδων και τη μείωση των δαπανών. Παράλληλα προϋπέθετε ένα πλήθος μειζόνων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, αρχίζοντας από την επαναξιολόγηση και τον ανασχεδιασμό ολόκληρης της λειτουργικής διάρθρωσης και του συστήματος αμοιβών του δημόσιου τομέα, την αναμόρφωση του υγειονομικού και του συνταξιοδοτικού συστήματος και επεκτείνοντας μέχρι σε καίριες παρεμβάσεις στον ιδιωτικό τομέα, όπως τη συνολική μεταρρύθμιση των κλειστών επαγγελματιών και της αγοράς εργασίας (Lyberaki & Tsakalotos, 2002; Tinios 2005; Spanou 2008; Monastiriotes & Antoniadis 2009).

Το φαινόμενο του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, με τη μορφή, την έκταση και την ένταση που προσλαμβάνει τα τελευταία χρόνια και, κυρίως, μετά την έναρξη της οικονομικής ύφεσης, αποτελεί φαινόμενο πρωτόγνωρο για την Ελλάδα, μία χώρα που η αλληλεγγύη μεταξύ των άτυπων κοινωνικών δικτύων στήριξης (όπως η οικογένεια) εξακολουθεί να διατηρεί σχετική ισχύ. Τα εμπόδια πρόσβασης και παραμονής στην αγορά εργασίας εντείνουν την κοινωνικο-οικονομική ανασφάλεια σχετικά με τις ελλείψεις που έχουν σχέση με το εισόδημα, το επίπεδο ποιότητας ζωής, την κατανάλωση, τη στέγαση κ.λπ. Εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης, το ζήτημα των διακρίσεων αλλά και των επερχόμενων ανισοτήτων που σχετίζονται με τη φτώχεια των χαμηλόμισθων και των εργαζόμενων φτωχών, σε συνδυασμό με τις αυξημένες, πλέον, πιθανότητες ένταξης σε ευέλικτα καθεστάτα εργασίας, θα εξακολουθήσουν να οξύνονται σημαντικά (Monastiriotes & Antoniadis, 2009). Στο πλαίσιο αυτό, ο οικονομικός αποκλεισμός σχετίζεται άμεσα με την έννοια της φτώχειας και κατ' επέκταση περιλαμβάνει την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, τις πραγματικές συνθήκες διαβίωσης ή/και τον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Επιπλέον αναφέρεται σε χρηματικά και χρηματοοικονομικά μέτρα, όπως το εισόδημα, η περιουσία, η ικανότητα αποταμίευσης, η στέρηση πηγών χρηματοδότησης, η υλική στέρηση κ.λπ.

Ωστόσο το εύρος και η ταχύτητα των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων συνέτεινε στην εντατικότερη χρήση των πόρων του κρατικού μηχανισμού. Οι παραδοσιακά (ακόμη και προ της κρίσης) κακές επιδόσεις του κράτους στο σχεδιασμό και την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων, περιορίστηκαν περαιτέρω από τις επιθετικές πολιτικές δημοσιονομικής προσαρμογής οι οποίες μείωσαν τον προϋπολογισμό των κρατικών υπηρεσιών και οδήγησαν πολλούς δημόσιους υπαλλήλους σε πρόωρη συνταξιοδότηση με αποτέλεσμα αυτές οι υπηρεσίες να αντιμετωπίζουν ελλείψεις προσωπικού. Την ίδια στιγμή η επιθετικότητα της δημοσιονομικής προσαρμογής οδήγησε την ελληνική οικονομία σε βαθιά ύφεση η οποία με τη σειρά της υπονόμωσε τις προσπάθειες δημοσιονομικής εξυγίανσης της κυβέρνησης καθώς τα φορολογικά έσοδα μειώθηκαν ενώ αυξήθηκαν οι δαπάνες της κοινωνικής πρόνοιας, ιδιαίτερα όσες αφορούσαν τα επιδόματα ανεργίας (ΙΝΕΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, 2013). Για να καλύψει τις αποκλίσεις στους δημοσιονομικούς στόχους η κυβέρνηση αναγκάστηκε να επιβάλει νέα μέτρα λιτότητας τα οποία ωστόσο ενέτειναν την ύφεση, υπονομεύοντας περαιτέρω την προσπάθεια μείωσης του ελλείμματος. Ο φαύλος αυτός κύκλος βύθισε τη χώρα σε μια καθοδική οικονομική πορεία. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η πολιτική αυτή εφαρμόστηκε σε μια περίοδο κατά την οποία η πίστωση είχε περιορισθεί από την ελληνική οικονομία. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αποκομμένο από τη διεθνή διατραπεζική αγορά και έχοντας αλέσει καταθέσεις ύψους περίπου 80 δισεκατομμυρίων ευρώ την περίοδο 2010-2012, ήταν ανίκανο να παράσχει ρευστότητα στην οικονομία. Αυτό ενέτεινε τις πιέσεις στις στερημένες από ρευστό επιχειρήσεις, επιδεινώνοντας περαιτέρω την κατάσταση της εγχώριας οικονομίας (Tinios, 2005; Spanou, 2008).

Οι εξελίξεις αυτές στο οικονομικό πεδίο διαμορφώνουν και το πλαίσιο της κοινωνικής κατάστασης που βιώνει η κοινωνία τα τελευταία χρόνια. Η κατάσταση που επικρατεί έχει σημαντικά επακόλουθα για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κρίσης και απειλεί να αλλοιώσει προς το χειρότερο και σε μόνιμη βάση το κοινωνικό-οικονομικό προφίλ της χώρας.

Σε ό,τι αφορά τον κοινωνικό αποκλεισμό, πριν από την κρίση η Ελλάδα επιδείκνυε και πάλι σχετικά σταθερά αλλά σημαντικά υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υλική στέρηση και η ακραία υλική στέρηση μειώθηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 διατηρούμενες ωστόσο σε υψηλά επίπεδα καθ' όλη την περίοδο. Το 2012 το 35,7% του ελληνικού πληθυσμού βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας και

κοινωνικού αποκλεισμού (Μπαλούρδος, Δ. & Μ. Ναούμη, 2010). Το ποσοστό αυτό υπερβαίνει κατά περισσότερες από 10 ποσοστιαίες μονάδες τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15. Παρόμοια είναι η εικόνα που αναδύεται όταν εξετάζουμε την εισοδηματική ανισότητα: το ελληνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας αποδίδει σημαντικά χειρότερα από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη μείωσή της (Ματσαγγάνης Μ. & Χ. Λεβέντη, 2013).

Δυστυχώς, η επιδείνωση της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και της εισοδηματικής ανισότητας σημαίνει ότι το ελληνικό κράτος πρόνοιας έχει αποτύχει να προστατεύσει τον πληθυσμό από τις αρνητικές συνέπειες της κρίσης. Αυτό δεν δημιουργεί έκπληξη εφόσον, παρά την επιδείνωση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών κατά τη διάρκεια της κρίσης, οι συνολικές δαπάνες για την κοινωνική πρόνοια μειώθηκαν τα πρώτα χρόνια μετά την εκδήλωσή της επιτρέποντας σε ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού να ζει κάτω από το όριο της φτώχειας, υφιστάμενο τη στέρηση στέγης και τον κοινωνικό αποκλεισμό (Δαφέρμος, Γ. & Χ. Παπαθεοδώρου, 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

«ΑΣΤΕΓΟΙ»

2.1 Ορισμός του αστέγου

«Άστεγος» σύμφωνα με το λεξικό του Μ. Τριανταφυλλίδη είναι αυτός που δεν έχει στέγη ή μια κατοικία για να μείνει, αυτός που μένει σε πρόχειρα καταλύματα (Τριανταφυλλίδης, 2002). Από τη στιγμή που η ελληνική κοινωνία πλήττεται από σημαντικά κοινωνικά προβλήματα, όπως η φτώχεια, η ανεργία, η αύξηση των μεταναστών, διογκώνονται συνεχώς και οι ρυθμοί παραγωγής των αστέγων, με αποτέλεσμα να προκύπτουν νέες κατηγορίες ατόμων που εντάσσονται στον παραδοσιακό άστεγο πληθυσμό. Είναι εύλογο, λοιπόν, ότι ο σαφής ορισμός των αστέγων αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη γνώση των διαστάσεων του προβλήματος, μέσω της στατιστικής μέτρησης του αριθμού τους αλλά και για το σχεδιασμό και εφαρμογή πολιτικών πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου αυτού (Breakey W. R. & Fischer P. J , 1990).

Το φαινόμενο των αστέγων είναι ένα περίπλοκο ζήτημα, και ένα στοιχείο αυτής της πολυπλοκότητας είναι η δυσκολία στη διατύπωση σαφή ορισμού. Ο χαρακτηρισμός ενός ατόμου ή μιας οικογένειας ως αστέγων διαφέρει χρονικά και τοπικά. Το φαινόμενο των αστέγων ορίζεται σε σχέση με τις τρέχουσες συνθήκες διαβίωσης σε μια χώρα, ωστόσο είναι δυνατόν να διαφέρει ακόμα και μεταξύ των δήμων μέσα σε μια χώρα ανάλογα με τις πληροφορίες για τους αστέγους που παρουσιάζονται. Γίνεται έτσι αντιληπτό ότι οι εκάστοτε ορισμοί που διατυπώνονται για τους αστέγους σχετίζονται με τους παράγοντες, τις πολιτικές και τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος (Sahlin, 1992; Burt et al, 2001; Hansen Lofstrand & Nordfeldt, 2007; FEANTSA, 2009). Για την ελληνική πραγματικότητα δεν υπάρχει επίσημος προσδιορισμός της ομάδας των αστέγων. Οι δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες αποδέχονται ως άστεγο μόνο εκείνον που ζει στο δρόμο, πλήρως εξαθλιωμένος. Σε αντίθεση με αυτές, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) που δραστηριοποιούνται σε αυτόν το τομέα κάνουν αποδεκτή μια ευρύτερη έννοια για το τι είναι

άστεγος, βασισμένες στην ευρωπαϊκή τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία (γνωστή ως ETHOS) και η οποία έχει συνταχθεί από την FEANTSA (*Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri*) και βασίζεται στη παραδοχή ότι η έννοια του «σπιτιού» συνίσταται από τρεις παραμέτρους, η απουσία των οποίων περιγράφει το φαινόμενο της έλλειψης στέγης. Σύμφωνα όμως με την ελληνική έκθεση του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την έλλειψη στέγης, που λειτουργεί υπό την ευθύνη της FEANTSA, άστεγοι ορίζονται οι πολίτες που είναι αποκλεισμένοι από την αγορά κατοικίας ή δεν διαθέτουν οι ίδιοι ή οι οικογένειές τους ασφαλή κατοικία επαρκούς επιπέδου (FEANTSA's members, txt at, <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=22>).

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι εκτός από όσους μένουν στο δρόμο, υπάρχουν πολλές κατηγορίες ατόμων που αντιμετωπίζουν στεγαστικό πρόβλημα. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν πολλοί που φιλοξενούνται σε κάποιο φιλικό ή συγγενικό σπίτι γιατί έχασαν τη κατοικία τους ή απειλούνται με έξωση ή που ζουν κάτω από εντελώς ακατάλληλες στεγαστικές συνθήκες, οι οποίες σαφώς δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για μια αξιοπρεπή διαβίωση. Η κατηγορία των αστέγων μπορεί να περιλαμβάνει άτομα με χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο διαβίωσης όπως νέους ανέργους, απολυμένους με δυσκολία πρόσβασης στην αγορά εργασίας, χαμηλοσυνταξιούχους, ανύπαντρες μητέρες, ανήλικα θύματα εκμετάλλευσης, θύματα ενδοοικογενειακής βίας, ανήλικους παραβάτες που απολύθηκαν από σωφρονιστικά ιδρύματα, παράνομους μετανάστες, πρόσφυγες, χρήστες ναρκωτικών ουσιών ή αλκοολικούς, αποφυλακισμένους, ψυχικά ασθενείς που πήραν εξιτήριο από ψυχιατρικές μονάδες, Ρομά/τσιγγάνους (Παπαλιού, Ο, 2010). Σε πολλές περιπτώσεις οι άστεγοι μπορεί να υπάγονται σε περισσότερες από μία από τις παραπάνω κατηγορίες.

Τα παραπάνω οδηγούν στην ανάγκη για αποδοχή ενός ορισμού που στη στενή του έννοια περιλαμβάνει μόνο τα άτομα που στερούνται στέγης και χρειάζονται άμεσα την υποστήριξη των κοινωνικών υπηρεσιών ενώ με την ευρύτερή του έννοια μπορεί να συμπεριλάβει και όσους διαμένουν σε προσωρινές ή ανασφαλείς κατοικίες καθώς επίσης και τους δυνητικά αστέγους ή απειλούμενους από την έλλειψη στέγης Ο ευρύτερος αυτός ορισμός γίνεται αποδεκτός και κατά τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας.

Η έλλειψη στέγης αποτελεί ένα από τα κύρια προβλήματα που συμπεριλαμβάνει η Στρατηγική για την Κοινωνική Προστασία και Ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πρόληψη της έλλειψης στέγης και η επαναστέγαση των αστέγων απαιτεί την κατανόηση και την ερμηνεία των διαδικασιών που οδηγούν σε αυτήν και άρα μια ευρεία αντίληψη για το τι σημαίνει έλλειψη στέγης. Η FEANTSA έχει αναπτύξει μια τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία, που ονομάζεται ETHOS. Η τυπολογία αυτή ξεκινάει από την κατανόηση του ότι υπάρχουν τρεις (3) παράμετροι που συνιστούν την έννοια του «σπιτιού», η έλλειψη των οποίων περιγράφει την έλλειψη στέγης (FEANTSA , 2008):

- Το να έχει κάποιος σπίτι σημαίνει ότι έχει ένα κατάλληλο - οίκημα (ή χώρο), στον οποίο το άτομο και η οικογένεια του έχουν την αποκλειστική κυριότητα (φυσική διάσταση)
- Το να είναι κανείς σε θέση να διαθέτει προσωπικό χώρο και να απολαμβάνει τις κοινωνικές του σχέσεις (κοινωνική διάσταση) και
- Το να έχει κανείς έναν νόμιμο τίτλο για την ιδιοκτησία ενός χώρου (νομική διάσταση).

Αυτή η ανάλυση οδηγεί στις τέσσερις (4) κύριες κατηγοριοποιήσεις :

- Άστεγοι στον δρόμο: οι άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε οποιοδήποτε κατάλυμα για 24 ώρες, ή την πρόσβαση για τη διάρκεια της νύχτας σε ξενώνες. Οι άστεγοι στο δρόμο είναι η πλέον ορατή πλευρά του προβλήματος των αστέγων.
- Έλλειψη κατοικίας: είναι οι άνθρωποι που ζουν προσωρινά σε ξενώνες για τους αστέγους, για θύματα κακοποίησης, για τους μετανάστες, για άτομα που απελευθερώνεται από τη φυλακή ή απορρίπτονται από τους θεσμούς και την έλλειψη οποιασδήποτε άλλης κατοικίας. Η στέρηση αναφέρεται σε καταστάσεις όπου, παρά την πρόσβαση σε προσωρινή διαμονή ή μακροχρόνια παραμονή σε ιδρύματα, οι άνθρωποι δεν έχουν την κατάλληλη υποστήριξη για να διευκολύνουν την κοινωνική τους ένταξη.
- Επισφαλής στέγη: Είναι αυτοί που στεγάζονται προσωρινά σε συγγενείς ή φίλους (εξ ανάγκης), απειλούνται με έξωση από ενοικιαζόμενα ή ιδιόκτητη κατοικία, που ζουν υπό την απειλή της βίας ή κινδύνου.

- Ανεπαρκής ή Ακατάλληλη στέγη: είναι εκείνοι, που κατοικούν σε περιοχές κατάλληλες για τη στέγαση, σύμφωνα με τους νόμους και τους κανόνες, αλλά που ζουν σε συνθήκες συνωστισμού, που δεν τηρούν τον ελάχιστο επιτρεπόμενο χώρο για στέγαση ανά άτομο (Sarounakis A, (2005).

Κατά συνέπεια η τυπολογία ETHOS κατατάσσει τους ανθρώπους που είναι άστεγοι σύμφωνα με τις συνθήκες διαβίωσης και στέγασης. Οι τέσσερις (4) αυτές βασικές εννοιολογικές κατηγορίες χωρίζονται σε δέκα τρεις (13) υποκατηγορίες σύμφωνα με επιμέρους λειτουργικούς ορισμούς, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν για την καταγραφή και τη χαρτογράφηση του προβλήματος, την εντατική παρακολούθηση του φαινομένου, την εξέλιξή του καθώς και την αξιολόγησή του.

Από την προσπάθεια κατηγοριοποίησης του πληθυσμού των αστέγων με βάση το διάστημα που βρίσκονται σε κατάσταση έλλειψης στέγης, προκύπτουν δύο κατηγορίες: Οι «μακροχρόνια άστεγοι» και οι «νέο-άστεγοι».

Οι πρώτοι, αποτελούν μια κατηγορία χρόνιων αστέγων, που το να μένουν εκτός στέγης ή σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης, αποτελεί πλέον έναν τρόπο ζωής. Για τους μακροχρόνια αυτούς αστέγους, που δεν αποδέχονται τις κοινωνικές πρακτικές, ο τρόπος ζωής τους υποδηλώνει κοινωνική απομόνωση και έλλειψη δεσμών, ενώ θεωρείται ότι «υποφέρουν» από το «σύνδρομο του αστέγου» (“homelessness-as-a-lifestyle”). Είναι μια κατάσταση στην οποία το άτομο πέρασε από τη νεαρή του ηλικία, χαρακτηρίζεται από παρορμητικότητα, πλήθος άλυτων προβλημάτων, καθώς και έλλειψη υποστηρικτικού πλαισίου. Τα άτομα αυτά έχουν κυριολεκτικά τοποθετήσει τον εαυτό τους στο δρόμο και από ένα σημείο και μετά εμμένουν σε αυτόν τον τρόπο ζωής. «Τρόπος ζωής» αυτών των ατόμων και κατευθυντήρια δύναμή τους είναι η προσκόλληση στην ιδέα ότι είναι άστεγοι (Grunberg J. , 1998).

Η δεύτερη κατηγορία, των «νέο-αστέγων» φαίνεται πως προέκυψε τα τελευταία χρόνια, κυρίως λόγω της οικονομικής κρίσης που επηρεάζει όλες τις ηλικίες και επαγγελματικές κατηγορίες. Πρόκειται για άτομα με πρότερο ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο, που διαθέτουν μέτριο έως και υψηλό μορφωτικό επίπεδο και που εντάχθηκαν στην κατηγορία των αστέγων λόγω ανεργίας ή/ και πολύ χαμηλών εισοδημάτων, ενώ υπάρχει απουσία στήριξής τους από οικογενειακό-υποστηρικτικό πλαίσιο. Υπάρχουν πολλές ακόμη επιφυλάξεις για την ύπαρξη αντικειμενικών κριτηρίων σχετικά με το χαρακτηρισμό κάποιου ως νέο-αστέγου καθώς και οι

ίδιοι συναντούν δυσκολίες στον αυτοπροσδιορισμό τους (http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/astegoi_apotyposi_2011.pdf).

Υπάρχουσα έρευνα έχει δείξει ότι οι όροι «της έλλειψης στέγης» και «κοινωνική κατοικία» δεν έχουν την ίδια σημασία σε όλα τα μέλη της ΕΕ. Δεδομένου ότι ήταν πιθανό να υπάρχουν διαφορετικοί ορισμοί στις χώρες-μέλη, η ερευνητική ομάδα για να εξασφαλίσει ένα συνεπές πλαίσιο αναφοράς προέβη σε ουσιαστική σύγκριση των απαντήσεων. Στην πράξη, αυτό σήμαινε την προσπάθεια δημιουργίας ορισμών που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως βάση σε όλες τις χώρες. Η χρήση άλλωστε τυποποιημένων ορισμών των αστέγων και της κοινωνικής κατοικίας παρέχουν επίσης ένα σημείο αναφοράς βάσει του οποίου θα μπορούσαν να συγκριθούν οι εθνικοί και τοπικοί ορισμοί. Έτσι η έρευνα επέτρεψε μια πιο συστηματική σύγκριση του πώς οι χώρες σε συνεργασία με τους φορείς παροχής κοινωνικής στέγασης θα οργανώσουν την αντιμετώπιση του προβλήματος των αστέγων (Breakey W. R. & Fischer P. J., 1990).

Στην Ελλάδα, ο «ορισμός της έλλειψης στέγης» διατυπώθηκε πρόσφατα στο νόμο 4052 που δημοσιεύθηκε στις 28 Φεβρουαρίου 2012. Στο άρθρο 29 του προαναφερθέντος νόμου, υπάρχουν τρεις διατάξεις (ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4052 Νόμος αρμοδιότητας Υπουργείων Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Εργασίας και Κοινωνικής /Άρθρο 29. Ορισμός αστέγου):

1η. Οι άστεγοι αναγνωρίζονται ως ευάλωτη κοινωνική ομάδα, για την οποία υπάρχει πρόβλεψη κοινωνικής προστασίας. Ως «άστεγοι» ορίζονται όλα τα πρόσωπα που νομίμως διαμένουν στη χώρα, και δεν έχουν πρόσβαση ή έχουν μη ασφαλή πρόσβαση σε επαρκή ιδιόκτητη, μισθωμένη ή κατοχυρωμένη κατοικία που πληροί τις απαιτούμενες προδιαγραφές και έχει βασικές υπηρεσίες νερού και ρεύματος.

2η. Στους αστέγους περιλαμβάνονται πέρα από εκείνους που ζουν στο δρόμο και όσοι ζουν σε ξενώνες ή φιλοξενούνται, από ανάγκη, προσωρινά σε ιδρύματα ή άλλες κλειστές δομές, καθώς και εκείνοι που ζουν σε ακατάλληλα καταλύματα.

3η. Με αποφάσεις του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και του αντίστοιχου αρμόδιου Υπουργού που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας, ρυθμίζονται τα συγκεκριμένα ζητήματα για την εφαρμογή της παρούσας πολιτικής σχετικά

με το περιεχόμενο, την έκταση και το χρονοδιάγραμμα για την παροχή κοινωνικής προστασίας, καθώς και η διαδικασία εγγραφής των «αστέγων» από τους φορείς υλοποίησης της συγκεκριμένης κυβερνητικής πολιτικής.

2.2 Αίτια που οδηγούν στην κατάσταση του αστέγου

Τα αίτια απώλειας της στέγης αποτελούν συνδυασμό παραγόντων, με επικρατέστερους το οικονομικό πρόβλημα και την ανεργία, ενώ ακολουθούν οι προσωπικοί/ οικογενειακοί λόγοι και η εξάρτηση από ουσίες. Από συνεντεύξεις σε άτομα που βιώνουν την κατάσταση του αστέγου απορρέουν συμπεράσματα που ψέγουν τις κοινωνικές και οικονομικές δομές και συνήθως εστιάζουν στη φτώχεια, τις αρνητικές δυνάμεις της αγοράς εργασίας, την ανεπαρκή κάλυψη κοινωνικής υπηρεσίας, τις περικοπές και τους περιορισμούς στις πληρωμές κοινωνικής πρόνοιας (Neale J, 1997). Επίσης κοινωνιολόγοι έχουν επικεντρωθεί και στα προσωπικά χαρακτηριστικά και τις συμπεριφορές των αστέγων που δείχνουν ότι η έλλειψη στέγης είναι η συνέπεια προσωπικών προβλημάτων, όπως η ψυχική ασθένεια και ο εθισμός. Με βάση όλο και πιο ισχυρά ερευνητικά στοιχεία, προκύπτει ότι το πρόβλημα των αστέγων είναι αποτέλεσμα μιας δυναμικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των επιμέρους χαρακτηριστικών και δράσεων κάθε κοινωνίας και των διαρθρωτικών της αλλαγών (Papaliou O, 2010).

Δεδομένου ότι ο αριθμός των αστέγων αυξήθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 , ατομικιστικές εξηγήσεις για τα αίτια των αστέγων έγιναν όλο και πιο δύσκολο να διατηρηθούν ενώ νέες εξηγήσεις ήρθαν στο προσκήνιο . Τόνισαν τις επιπτώσεις των αλλαγών στις αγορές εργασίας και τη στέγαση , εντός ή εκτός από ένα κράτος πρόνοιας για να ερμηνεύσουν τη φαινομενική αύξηση των αστέγων, δηλαδή προσέφεραν «διαρθρωτικές » εξηγήσεις . Αυτές οι ευρείες αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο το πρόβλημα των αστέγων συχνά προσεγγίζεται συνέβη σε διεθνές επίπεδο και ήταν αποτέλεσμα των συζητήσεων μεταξύ των πολύ μικρών ομάδων επιστημόνων (Neale J, 1997).

Έκθεση που εκπονήθηκε για την Επιτροπή Κοινωνικών Υποθέσεων και Απασχόλησης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με το θέμα του καταφυγίου για τους αστέγους τόνισε τα διαρθρωτικά αίτια της έλλειψης στέγης: «Το φαινόμενο των αστέγων προέρχεται κυρίως από τα νοικοκυριά που στην πλειονότητά τους βρίσκονται κάτω ή λίγο πάνω από το βασικό επίπεδο κοινωνικών παροχών, το οποίο θεσμικά ορίζεται ως όριο της φτώχειας». Μερικά

χρόνια αργότερα, το Συμβούλιο της Ευρώπης, σε μια επισκόπηση των αστέγων, ενέκρινε αυτή την ευρεία ερμηνεία, υποστηρίζοντας ότι «η έλλειψη στέγης αποτελεί μια ακραία μορφή φτώχειας και περιθωριοποίησης» (Busch-Geertsem V; O'Sullivan, E; Edgar B 2009 ; Pleace N et al., 2000).

Σε μια λεπτομερή επισκόπηση της έρευνας σχετικά με το πρόβλημα των αστέγων στην ΕΕ, με βάση τις εκθέσεις που καταρτίζονται από το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για την έλλειψη στέγης στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990, ο Ανραμον έδωσε μια συνοπτική ερμηνεία των αστέγων, η οποία σε μεγάλο βαθμό επικράτησε για την έλλειψη στέγης σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τα επόμενα χρόνια. Υποστήριξε ότι η πορεία προς το πρόβλημα των αστέγων «συνδέεται με την ανεπάρκεια των εισοδημάτων και την έλλειψη πρόσβασης σε οικονομικά προσιτή στέγαση, καθώς και, ότι η κατάσταση αυτή γενικά αποτελεί ένα από τα περισσότερο τραυματικά γεγονότα στη ζωή του ατόμου» (Anramon D, 1995a).

Η **ανεργία** αποτελεί το βασικότερο λόγο που οδηγείται κάποιος στην έλλειψη στέγης καθώς αυτή επιφέρει οικονομικά προβλήματα, στη συνέχεια καθιστά, λόγω έλλειψης των απαιτούμενων χρημάτων, αδύνατη τη διατήρηση ενοικιαζόμενης στέγης, και τέλος αν δεν μεσολαβήσει κάτι άλλο, είναι δυνατόν να οδηγήσει τα άτομα στο δρόμο. Στην Ελλάδα, εκατοντάδες χιλιάδες οικογένειες έρχονται στα όρια της απελπισίας από την εκρηκτική αύξηση της ανεργίας, που εκτινάχθηκε το πρώτο τρίμηνο του 2012 στο 22,6%, σύμφωνα με ανακοίνωση της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής και οδηγείται στην απώλεια στέγης. Η ανεργία ειδικά στις περιπτώσεις των νέο-αστέγων, Ελλήνων και αλλοδαπών αποτελεί την κατεξοχήν αιτία απώλειας στέγης. Σαφώς και δρουν επιβαρυντικά και άλλοι παράγοντες (όπως η απουσία επαρκούς υποστηρικτικού πλαισίου από την οικογένεια) όμως οι άνθρωποι αυτοί, όντας μέχρι σχετικά πρόσφατα πλήρως ενταγμένοι, παραγωγικοί και με σχετικά καλή οικονομική κατάσταση, θεωρούν πως η εύρεση εργασίας θα δώσει τέλος στην κατάσταση που βιώνουν (Koegel et al., 1996).

Τα **προβλήματα υγείας** είναι ένας ακόμα λόγος που μπορούν να οδηγήσουν κάποιον εκτός στέγης διότι επιτείνουν το αίσθημα της ανασφάλειας, της έλλειψης της αυτοπεποίθησης, της κατωτερότητας και γενικότερα της περιθωριοποίησης. Πιο ευάλωτοι στο να οδηγηθούν εκτός

στέγης φαίνεται να είναι όσοι πάσχουν από κάποια ψυχική νόσο ή αντιμετωπίζουν προβλήματα εξάρτησης από αλκοόλ ή άλλες εθιστικές ουσίες.

Ένας ακόμα παράγοντας που φαίνεται να δρα επιβαρυντικά στο να μείνει κάποιος εκτός στέγης είναι και η **φυλακή**. Η φυλάκιση εκτός από το στιγματισμό που επιφέρει σε όσους τους έχει επιβληθεί ως ποινή, κάτι που δημιουργεί ούτως ή άλλως πρόβλημα στη προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας, δημιουργεί σοβαρές ρήξεις με το οικογενειακό ή φιλικό περιβάλλον. Ο αποφυλακισμένος συνήθως είτε διακατέχεται από αισθήματα ντροπής είτε δεν γίνεται εύκολα ή και καθόλου αποδεκτός από το περιβάλλον του με συνέπεια την αδυναμία επιστροφής στο σπίτι (αν υποθέσουμε ότι υπήρχε κάτι τέτοιο πριν) ή την έλλειψη υποστήριξης που θα τον βοηθούσε να επανενταχθεί ομαλά στη κοινωνία, βρίσκοντας παράλληλα και ένα χώρο για να στεγαστεί (Koegel et al., 1996).

Οι βίαιες διαρθρωτικές οικονομικές αλλαγές μπορούν, επίσης, να οδηγήσουν στην έλλειψη στέγης. Παράδειγμα οι χώρες στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, όπου το φαινόμενο της έλλειψης στέγης ήταν ανύπαρκτο στις χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ, αλλά με την κατάρρευση του συστήματος, σε αρκετές χώρες το πρόβλημα έχει γίνει έντονα εμφανές. Στην Τσεχία, για παράδειγμα, η έλλειψη στέγης είναι αξιοσημείωτη μετά τη διάλυση της Τσεχοσλοβακίας, το 1993 (Hladikova & Hradecky, 2007).

Πέρα, όμως, από τα αίτια που έχουμε ήδη αναφέρει παραπάνω, λόγοι όπως λανθασμένες προσωπικές επιλογές και εκτιμήσεις καταστάσεων έχουν συμβάλει καθοριστικά στη διαμόρφωση της παρούσας κατάστασής τους. Υπεισέρχεται δηλαδή η έννοια της ανάληψης της προσωπικής ευθύνης, σε συνδυασμό πάντα με τη παρουσία και άλλων επιβαρυντικών παραγόντων. Πολλές φορές τους οδήγησε σε αυτή τη κατάσταση η εξάρτηση από τυχερά παιχνίδια, η σύγκρουση με την οικογένεια, η εξάρτηση από ουσίες, η αμέλεια, οι κακές εκτιμήσεις καταστάσεων, και όλα αυτά ιδωμένα κάτω από το πρίσμα της προσωπικής ευθύνης (Pleace et al., 2000).

Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι η διαδικασία μετάβασης ενός ανθρώπου στην κατάσταση της έλλειψης στέγης περιλαμβάνει πολλές και περίπλοκες διεργασίες οι οποίες δεν είναι εύκολο να ομαδοποιηθούν, όπως συγκρούσεις με το οικογενειακό περιβάλλον που αντανακλούν

προβληματικές σχέσεις με την οικογένεια, οικονομική δυσπραγία που σχετίζεται συνήθως με δυσκολίες ή αδυναμία πρόσβασης στην αγορά εργασίας καθώς και προβλήματα υγείας όπως ψυχικές νόσοι, εξαρτήσεις ή άλλα που και αυτά δυσχεραίνουν τη πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Εντούτοις κάθε ένα από αυτά τα χαρακτηριστικά βαραίνει σε διαφορετικό βαθμό την κάθε περίπτωση.

2.3 Άστεγοι στην Ευρώπη και στην Αμερική

Το πρόβλημα των αστέγων έχει γίνει ιδιαίτερα ορατό σε πολλές χώρες της Ευρώπης τα τελευταία χρόνια (Fitzpatrick & Stephens, 2007). Αν και έχουν υπάρξει μακροχρόνιες ανησυχίες σχετικά με την έλλειψη στέγης και την εξαθλίωση μεταξύ των αιτούντων ένα άσυλο και των παράνομων μεταναστών σε κράτη μέλη της ΕΕ (Edgar et al., 2004), πιο πρόσφατα, μετά τη διεύρυνση της ΕΕ το 2004 και το 2007, η προσοχή έχει επικεντρωθεί στην αύξηση του αριθμού των ατόμων – μελών και την απορρόφηση ποσοστού των αστέγων από τα νέα κράτη μέλη (Broadway, 2007; Horreard, 2007), καθώς επίσης και από ορισμένες μικρότερες πόλεις και αγροτικές περιοχές (Crellen, 2010).

Είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι μετανάστες μετακινούνται προς χώρα που βρίσκεται σε κατάσταση μεγαλύτερης οικονομικής ισχύος (IPPR, 2007). Ωστόσο, οι πρόσφατοι μετανάστες που δεν έχουν πρόσβαση σε συστήματα κοινωνικής προστασίας μπορεί να είναι ευάλωτοι στο πρόβλημα των αστέγων αν αποτύχουν να βρουν δουλειά ή χάσουν τη δουλειά τους, ιδίως όταν να στερούνται τοπικών δικτύων κοινωνικής στήριξης ή έχουν περιορισμένη γνώση της γλώσσας ή των διοικητικών συστημάτων στη χώρα υποδοχής τους (Spencer et al., 2007). Σε πρόσφατη χρηματοδοτούμενη από την ΕΕ έρευνα, η έλλειψη στέγης μεταξύ των μεταναστών βρέθηκε να απασχολεί ανησυχητικά ορισμένα κράτη μέλη (Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία και Γερμανία), ενώ σε άλλα κρίθηκε ως μέτριο πρόβλημα (Σουηδία), ή πρόβλημα που σημειώνει πτώση (Πορτογαλία), ή και μη υπάρχον θέμα (Ουγγαρία) (Stephens et al., 2010). Αυτό βέβαια, εξαρτάται από την κλίμακα των μεταναστευτικών ροών σε διάφορες χώρες αλλά και από τις ρυθμίσεις της κοινωνικής πρόνοιας κάθε ευρωπαϊκού κράτους. Επίσης, διαφέρει σημαντικά σε όλη την ΕΕ η πρόσβαση σε καταλύματα έκτακτης ανάγκης και άλλες χαμηλής αξίας υπηρεσίες για την ανάδειξη ενός ορίου του προβλήματος των αστέγων (Stephens, 2010; Young, 2010).

Στη Γαλλία, για παράδειγμα, ο αριθμός των αστέγων οικογενειών αντιπροσωπεύει ένα αυξανόμενο ποσοστό του αστέγου πληθυσμού. Σήμερα εκτιμάται ότι υπάρχουν τουλάχιστον 20.000 άστεγες οικογένειες με παιδιά. Οι γονείς με παιδιά κάτω των 18 ετών έχουν δικαίωμα να λάβουν φροντίδα ως μια οικογένεια, και έχουν προτεραιότητα στη χορήγηση διαμονής, ανεξάρτητα από τη διοικητική τους περιφέρεια (Guyavarch & Le Miner). Αυτό βρίσκεται σε αντίθεση με ό, τι συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπου οι δημόσιες υπηρεσίες για τους αστέγους δε λαμβάνουν πάντα μέτρα που σχετίζονται με τη στέγαση για τους αλλοδαπούς και τους μετανάστες χωρίς έγγραφα (Sprakel, 2010).

Στην Ιταλία, οι άστεγοι υπολογίζονται περίπου σε 100.000 άτομα, που ζουν σε 158 πόλεις. Μόνο το 17% των δράσεων για τη στήριξη των αστέγων ανήκουν σε κρατικούς φορείς, ενώ στην παρούσα φάση δεν υπάρχουν προγράμματα χρηματοδοτούμενα από εθνικούς πόρους ή ξενώνες για τη φιλοξενία αστέγων. Την ευθύνη, τελικώς, για την επιβίωση, αλλά και την αποκατάσταση των αστέγων, αναλαμβάνουν η Καθολική, μέσω της φιλανθρωπικής της οργάνωσης Caritas και άλλες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Το ένα τρίτο των προσφερομένων υπηρεσιών αφορά τις πρωτογενείς ανάγκες των αστέγων (φαγητό, ένδυση, υπόδηση, προσωπική υγιεινή) σε αντίστοιχες υποδομές, 17% των δράσεων αφορά στη νυχτερινή φιλοξενία και 4% την ημερήσια φιλοξενία σε ξενώνες. Παράλληλα, προσφέρεται σειρά υπηρεσιών από εξειδικευμένους κοινωνικούς επιστήμονες, στις οποίες περιλαμβάνονται ψυχολογική υποστήριξη, επαγγελματικός προσανατολισμός, ακόμα και συνοδεία στις δημόσιες υπηρεσίες (Φωτιάδη Ι, txt at, http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w/articles_e11_100018_14/01/2012_469132).

Στη Σουηδία, η αναδιάρθρωση της αγοράς κατοικιών σε συνδυασμό με τη διάλυση της στεγαστικής πολιτικής έχει αυξήσει το πρόβλημα αγοράς κατοικίας, ιδίως για τα άτομα και τις οικογένειες με περιορισμένους οικονομικούς πόρους. Εκτός από τον κίνδυνο να υφίστανται διακρίσεις με βάση την εθνότητα, η αναδιάρθρωση αυτή έχει αυξήσει αισθητά τη δυσκολία εισόδου στην αγορά στέγης σε ένα πιο γενικό επίπεδο. Σε θεσμικό επίπεδο, οι τοπικές κοινωνικές αρχές προσφέρουν λύσεις για το πρόβλημα των αστέγων αλλά δεν έχουν ακόμη τα μέσα να αλλάξουν τις διαρθρωτικές συνθήκες της αγοράς κατοικίας ή της κατανομής των κατοικιών. Επιπλέον, ο συνδυασμός της μετανάστευσης και των περιορισμένων οικονομικών πόρων αυξάνει σαφώς τον κίνδυνο αύξησης των αστέγων και τον αποκλεισμό τους από άλλες κοινωνικές αρένες. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του

2000, η ύπαρξη των αστέγων οικογενειών έγινε κεντρικό θέμα στη Σουηδία. Ο όρος «άστεγες οικογένειες» συνεπάγεται παιδιά που ζουν σε καταστάσεις έλλειψης στέγης, κάτι που πριν μερικά χρόνια είχε θεωρηθεί ως ανύπαρκτο για τη Σουηδία, η οποία θεωρείται μια κοινωνία που δίνει μεγάλη προτεραιότητα στην ευημερία των παιδιών. Το θέμα δημιουργήθηκε για πρώτη φορά από μια επίσημη έκθεση που δημοσιεύθηκε το 2001, η οποία δήλωσε ότι ένας σημαντικός αριθμός παιδιών, περίπου 2.000, ζούσαν σε οικογένειες που είχαν εκδιωχθεί από τα σπίτια τους. Από τότε, η Κυβερνητική Επιτροπή έχει ασχοληθεί με αυτό το θέμα περαιτέρω (SOU, 2005), και μια εφαρμοστέα πολιτική που θα προστατεύει τα παιδιά αποτέλεσε χαρακτηριστικό γνώρισμα της στρατηγικής της κυβέρνησης από το 2007 (Social departementet, 2007).

Η προσπάθεια των ΗΠΑ για απομάκρυνση από τη μέχρι πρόσφατα ασκούμενη κοινωνική πολιτική είναι πιθανό να σχετίζεται με την αντιφατική συνύπαρξη μιας μακράς ιστορίας φυλετικών διακρίσεων, η οποία από τη μια αποκλείει κατάφωρα το δικαίωμα στην πρόσβαση γης και στις αγορές για στέγαση για ένα σημαντικό τμήμα του πληθυσμού ενώ από την άλλη προσφέρει υψηλά ποσοστά κοινωνικής και χωρικής κινητικότητας για τους πολυάριθμους πληθυσμούς που συμμετείχαν στο αμερικανικό όνειρο (Blau 1992, Shlay & Rossi 1992). Έτσι, υπάρχει μια σημαντική διαφορά μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρώπης ως προς τον κοινωνικό και πολιτικό διαχωρισμό των πληθυσμών βάσει της φυλετικής ταυτότητας και ως προς τη μετέπειτα παρουσία του προβλήματος της έλλειψης στέγης (Wolch & Dear 1993; Hopper 1991; Sosin et al 1990; Thorns 1990; Rossi 1989).

Πάνω από 500.000 άτομα – ένα τέταρτο από αυτούς είναι παιδιά – είναι άστεγοι στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, εν μέσω περιορισμένης πρόσβασης σε οικονομικά προσιτή στέγη, σύμφωνα με νέα επίσημη έρευνα. Η μελέτη του υπουργείου Στέγασης και Αστικής Ανάπτυξης (HUD) κατέδειξε ότι ο αριθμός έχει μειωθεί ελάχιστα από το επίπεδο του 2014. Πολλές πόλεις στις ΗΠΑ αντιμετωπίζουν επιβράδυνση της οικονομικής ανάκαμψης εξαιτίας των μισθών που έχουν παγώσει ή εξακολουθούν να μειώνονται στις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις, με αποτέλεσμα να υπάρχουν και περιορισμοί στον προϋπολογισμό προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία του HUD, γύρω στα 565.000 άτομα ζούσαν στους δρόμους σε αυτοκίνητα, καταλύματα για αστέγους, ή σε χρηματοδοτούμενα προσωρινά καταλύματα, σε μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε μέσα σε μια νύχτα σε εθνικό επίπεδο. Σχεδόν το ένα τέταρτο από τα άτομα αυτά ήταν 18 χρονών ή

μικρότερα. Οι πραγματικοί αριθμοί όμως είναι μάλλον υψηλότεροι από τους αντίστοιχους που δίνει το υπουργείο, γιατί πολλά άτομα που μένουν στο δρόμο δε μπόρεσαν να μιλήσουν σε όσους έκαναν την έρευνα, καθώς κοιμόντουσαν σε καναπέ σε σπίτι φιλικού προσώπου ή σε υπόγειο συγγενή τους (Shinn M, 2010).

Αρκετοί μελετητές έχουν διαπιστώσει ότι στις Αγγλοσαξωνικές χώρες (ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο) όπου απαντάται μεγαλύτερη εισοδηματική ανισότητα και λιγότερο γενναιόδωρα κοινωνικά προγράμματα από τις υπόλοιπες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, εμφανίζονται τα υψηλότερα ποσοστά μακροχρόνια αστέγων από οπουδήποτε αλλού (Cloke et al., 2001; Avramov 1999; Korfler 1999). Επίσης, οι σημαντικές διαφορές στις κοινωνικές δαπάνες μεταξύ ΗΠΑ και Ευρώπης, ιδιαίτερα οι κοινωνικές δαπάνες προς τις οικογένειες, εξηγούν τα υψηλότερα ποσοστά αστέγων οικογενειών στις ΗΠΑ. Η σημαντική ερευνητική μαρτυρία για το πρόβλημα των αστέγων στις ΗΠΑ, δείχνει επίσης, ότι το σύστημα της στεγαστικής αγοράς μπορεί να ενθαρρύνει ή να εξισορροπεί τα αποτελέσματα των πολιτικών κοινωνικής πρόνοιας. Η αύξηση της έλλειψης στέγης στις ΗΠΑ, σχετίζεται με τη μείωση της πρόσβασης στην οικονομικά προσιτή και ποιοτική κατοικία. Όπως αναφέρεται, τα τελευταία χρόνια, δεν υπάρχει πολιτεία στις ΗΠΑ που ένας εργάτης με πλήρες ωράριο και τον ελάχιστο μισθό, να μπορεί να νοικιάσει ένα δωάρι διαμέρισμα, στις νόμιμες τιμές ενοικίασης, που σημαίνει, ότι οι άνθρωποι πρέπει να ξοδέψουν περισσότερο από το 30% του εισοδήματός τους για στέγαση.

Προβαίνοντας σε μία ανασκόπηση της βιβλιογραφίας για την έλλειψη στέγης στις αναπτυγμένες οικονομικά χώρες, εντοπίζονται δύο συγκεκριμένες ομάδες που ξεχωρίζουν για την καθολική παρουσία τους: η φυλετική ή εθνική μειονότητα και οι ψυχικά ασθενείς. Στις ΗΠΑ, οι Αφροαμερικανοί και οι ιθαγενείς Αμερικανοί υπερεκπροσωπούνται μεταξύ των αστέγων. Στη Γαλλία, οι Αφρικανοί και οι μετανάστες, βρίσκονται σε υψηλότερο κίνδυνο να μείνουν άστεγοι, από τους υπόλοιπους κατοίκους. Στην Αγγλία, οι έγχρωμοι βρίσκονται, επίσης, σε μεγαλύτερο κίνδυνο να μείνουν άστεγοι. Στην Αυστραλία, μεγαλύτερο κίνδυνο να μείνουν άστεγοι, διατρέχουν οι ιθαγενείς και στην Ιαπωνία, εθνικές μειονότητες, όπως είναι οι Αϊνου, οι Κορεάτες και οι κάτοικοι των νησιών Okinawa, αλλά και κοινωνικές ομάδες, όπως είναι, οι Eta και Hinin, που βρίσκονται έξω από τη κυρίαρχη κοινωνική διαστρωμάτωση της χώρας και οι οποίοι κατοικούν σε φτωχές περιοχές κινδυνεύουν περισσότερο να βρεθούν άστεγοι. Επίσης, οι άνθρωποι που βιώνουν την ψυχική ασθένεια,

υπερεκπροσωπούνται μεταξύ των αστέγων στην Ευρώπη, στην Αυστραλία και στις ΗΠΑ, αν και η συχνότητα της ψυχικής ασθένειας μεταξύ των αστέγων, χρήζει πιο ενδελεχούς έρευνας (FEANTSA-SHELTER 1999; Daly 1991; Avramov 1996 & 1999).

Οι παραπάνω ερευνητικές μαρτυρίες, ωστόσο, αναδεικνύουν ότι η σχέση μεταξύ ψυχικής ασθένειας και έλλειψης στέγης είναι πιο σύνθετη. Για παράδειγμα, η έλλειψη στέγης στις ΗΠΑ αυξήθηκε, όταν μεγάλοι αριθμοί ανθρώπων από - ασυλοποιήθηκαν, αλλά τούτο συμπίπτει χρονικά με το γεγονός, ότι πολλοί άνθρωποι έχοντας ή όχι εκδηλώσει ψυχική ασθένεια έμειναν άστεγοι, γιατί έχασαν την πρόσβαση σε φτηνή κατοικία. Από την άλλη μεριά, άνθρωποι με σοβαρές ψυχικές ασθένειες, ακόμη και με ιστορικό μακρόχρονης παραμονής στο δρόμο, μπόρεσαν να ζήσουν στα δικά τους διαμερίσματα, όταν τους προσφέρθηκε η κατάλληλη οικονομική και κοινωνική υποστήριξη (Ευρώπη) (Alesina A & Glaeser E.L, 2004).

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τους αστέγους, πολύ λίγες είναι οι χώρες που επιχειρούν να διεξάγουν έρευνες για την καταγραφή των αστέγων και των αναγκών τους ανά τακτά χρονικά διαστήματα και διαθέτουν οργανωμένα συστήματα ποσοτικής και ποιοτικής καταγραφής, κατηγοριών και αναγκών. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται η Δανία, η Φινλανδία, η Ιρλανδία, το Ην. Βασίλειο και η Νορβηγία. Γι' αυτό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχει ήδη αναγνωριστεί η αναγκαιότητα της αποτελεσματικής συλλογής δεδομένων, ως ένα συστατικό στοιχείο μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την πρόληψη ή την αντιμετώπιση των αναγκών των αστέγων (European Observatory of Homelessness, 2011).

2.4 Άστεγοι στην Ελλάδα

Το γεγονός της μη διατύπωσης ενός ορισμού της έλλειψης στέγης δε δρα βοηθητικά στη θέσπιση ενός πλαισίου για τη συλλογή αξιόπιστων πληροφοριών και στοιχείων σχετικά με το φαινόμενο των αστέγων. Τα διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τον αριθμό και τα χαρακτηριστικά των αστέγων στην Ελλάδα προέρχονται από πρόχειρες εκτιμήσεις δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών που στοχεύουν ειδικά στις ευάλωτες ομάδες, όπως οι χρήστες ναρκωτικών και οι κακοποιημένες γυναίκες. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, για παράδειγμα σχετικά με τους μετανάστες ή άτομα που απελευθερώνονται από φυλακές

(FEANSA; EUO; Sarpounakis, December 2005). Η πρώτη συστηματική προσπάθεια για την καταγραφή των αστέγων πληθυσμών, ήταν αυτή που ξεκίνησε από την ΜΚΟ «Κλίμακα» το 2006 στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και τη Λάρισα (Vlantoní et al., 2006). Οι πληροφορίες που συλλέγονται αποκάλυψαν ότι το ένα τρίτο (33% τοις εκατό) του αστέγου πληθυσμού είχε λάβει την υποχρεωτική εκπαίδευση, σχεδόν οι μισοί (46,5% τοις εκατό) των ερωτηθέντων ήταν άστεγοι για περισσότερο από τρία (3) χρόνια, ενώ το ποσοστό παραβατικότητας εντός του αστέγου πληθυσμού (25% τοις εκατό) ήταν μεγαλύτερο από ό, τι ότι στο γενικό πληθυσμό. Παράλληλα, η κοινωνική απομόνωση και η συνεχής μετακίνηση των αστέγων αλλά και η έλλειψη συντονισμένων δράσεων και εξειδικευμένων υπηρεσιών, δυσκολεύουν τόσο την προσέγγιση των αστέγων όσο και την καταγραφή και αξιολόγηση των αναγκών τους. Τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια να δυσχεραίνεται σε μεγάλο βαθμό η έρευνα και η τήρηση αξιόπιστων στατιστικών στοιχείων για το φαινόμενο των αστέγων.

Από την επίσημη καταγραφή του 2009, άστεγοι στους δρόμους ήταν 1.807 άτομα (23,4% του συνόλου των αστέγων) και οι άστεγοι που στερούνται κατοικίας 974 άτομα (12,6% του συνόλου των αστέγων). Μόλις τον Απρίλιο του 2009, το αρμόδιο Υπουργείο (Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης), επιχείρησε να καταγράψει και να αποτυπώσει ποσοτικά τα άτομα που ζουν εκτός στέγης πανελλαδικά με βάση την ευρωπαϊκή τυπολογία ETHOS για τους αστέγους. Έτσι ανατέθηκε στις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις της χώρας η καταγραφή των αστέγων από τις κατά τύπους προνοιακές δομές. Σύμφωνα με τα δεδομένα αυτών των καταγραφών, οι άστεγοι υπολογίζονται σε 7.720 άτομα, χωρίς όμως να συμπεριλαμβάνονται σε αυτούς οι παράνομοι μετανάστες, οι πολιτικοί πρόσφυγες που διαμένουν προσωρινά σε κέντρα υποδοχής προσφύγων-αιτούντων άσυλο αλλά ούτε και οι μετακινούμενοι πληθυσμοί των Ρομά/Τσιγγάνων που ζουν σε καταυλισμούς (Μ.Κ.Ο. Κλίμακα, 2011).

Στις καταγραφές αυτές δεν έγινε δυνατό να υπολογιστεί και να καταμετρηθεί, ούτε κατά προσέγγιση, ο αριθμός των ατόμων που αναγκαστικά, ελλείψει δικής τους στέγης, συγκατοικούν με συγγενείς ή φίλους ή που παράνομα υπενοικιάζουν κάποιο χώρο ή έχουν καταπατήσει γη χωρίς νόμιμα δικαιώματα. Και βέβαια από τη καταγραφή αυτή λείπουν κι εκείνα τα άτομα που κινδυνεύουν να χάσουν το σπίτι τους είτε εξαιτίας κατάσχεσης είτε εξαιτίας εντολής για έξωση.

Σύμφωνα με την ΜΚΟ «Praksis», σήμερα μόνο στην Αθήνα οι άστεγοι υπολογίζονται πάνω από 11.000 (Έλληνες και μετανάστες). Οι αιτήσεις για τη στέγαση έχουν αυξηθεί σημαντικά και αναμένεται να αυξηθούν ακόμα περισσότερο στο εγγύς μέλλον. Κατά μέσο όρο κάθε εβδομάδα υπάρχουν περίπου 18 με 20 νέα αιτήματα, ενώ πάνω από το 50% αφορά οικογένειες, οι οποίες κατά μέσο όρο αποτελούνται από τέσσερα μέλη η κάθε μία (http://www.praksis.gr/1001_1/Oi-Prakseis-Mas-/-Ta-Programmata-mas).

Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για την έλλειψη στέγης στην Ελλάδα κάνει εκτιμήσεις που θέλουν τους αστέγους να είναι περίπου 20.000 από τους οποίους οι 9.000 ζουν στην περιοχή της Αττικής ενώ 1.000 άτομα από το σύνολο των αστέγων είναι Έλληνες πολίτες, χωρίς κανένα σταθερό κατάλυμα. Από αυτούς 280 φιλοξενούνται σε κρατικούς και δημοτικούς ξενώνες, 2.000 δέχονται υπηρεσίες στέγασης από μη κυβερνητικές και εκκλησιαστικές οργανώσεις, περίπου 500 μένουν σε οικοτροφεία και περίπου 2.000 μένουν σε πρόχειρα καταλύματα και κτίρια που τελούν υπό κατάληψη. Οι αλλοδαποί μετανάστες και όσοι αιτούνται άσυλο και οι οποίοι δεν έχουν κανένα κατάλυμα υπολογίζονται σε 8.000 ενώ περίπου 3.000 άτομα διαμένουν σε άσυλα και ιδρύματα. Και στην περίπτωση των στοιχείων του Ευρωπαϊκού παρατηρητηρίου για την έλλειψη στέγης, στο συνολικό αριθμό των αστέγων δεν συμπεριλαμβάνονται όσοι μένουν σε επισφαλείς κατοικίες ή όσοι διαβιούν σε ανεπαρκή ή ακατάλληλα καταλύματα καθώς δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία (Παπαλιού Ο, 2010).

Τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, έχει διεξαχθεί μικρός αριθμός ερευνών για τους αστέγους και τις διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού τους τόσο από ΜΚΟ όσο και από κοινωνικές υπηρεσίες των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης, που υλοποιούν προγράμματα στήριξης αυτών. Αν και το δείγμα των ερευνών αυτών δεν είναι αντιπροσωπευτικό, σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό των αστέγων, εν τούτοις τα αποτελέσματα είναι χρήσιμα, εφόσον σκιαγραφούν τα χαρακτηριστικά τους, το ψυχοκοινωνικό τους προφίλ, τα αίτια που τους οδήγησαν στην απώλεια της μόνιμης στέγης τους καθώς και τις συνθήκες διαβίωσής τους. Οι ερευνητικές απόπειρες στην Ελλάδα για την καταγραφή του φαινομένου των αστέγων, συγκρινόμενες με αυτές χωρών του εξωτερικού είναι λίγες στον αριθμό και σχετικά πρόσφατες. Η πρώτη επίσημη από πλευράς πολιτείας, καταγραφή των αστέγων έγινε μόλις το 2008-2009 από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Leompilla, 2012).

Συνέπεια της περιορισμένης αυτής ερευνητικής καταγραφής, τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα σχετικά με τον άστεγο πληθυσμό στον ελληνικό χώρο ήταν ελάχιστα , γεγονός που εμπόδιζε την εκτίμηση των διαστάσεων του προβλήματος, και ανέστελλε κάθε προσπάθεια σχεδιασμού μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την αντιμετώπιση του προβλήματος (Fitzgerald S et al., 2001).

Σήμερα, η γνώση για το πρόβλημα έχει προχωρήσει αρκετά και υπάρχει η δυνατότητα επισήμανσης των αιτιών που είναι υπεύθυνα ώστε κάποιος να μείνει στο δρόμο. Σε έρευνα που διεξήχθη το 2006 από την ΜΚΟ «ΚΛΙΜΑΚΑ» σε δείγμα 200 ατόμων για το προφίλ των αστέγων στην Ελλάδα παρατηρήθηκαν τα εξής (Theodorikakou, Alamanou & Katsadoros, 2013; Alamanou et al, 2011):

- Είναι κυρίως άνδρες, με μέσο όρο ηλικίας τα 47 χρόνια.
- Η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων αυτών ζουν μόνοι
- Η κατάσταση της υγείας για τους περισσότερους είναι κακή και συνήθως πάσχουν από διάφορα ιατρικά προβλήματα (94%), δερματολογικές παθήσεις (90%), ψυχιατρικές νόσους (63,5%), εξάρτηση (75%).
- Το 58% δεν καλύπτεται από την ασφάλιση υγείας και πιστεύουν ότι αν χρειασθούν ιατρική βοήθεια δεν θα έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας Η κατάσταση της στέγασης των μεταναστών, προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα είναι συχνά δραματική. Παρά το σημαντικό μέγεθος του πληθυσμού των μεταναστών, δεν υπάρχει δημόσια πολιτική σχετικά με το πρόβλημα της στέγασης. Οι εκτιμήσεις των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων φανερώνουν ότι οι παράνομοι μετανάστες και οι πρόσφυγες αποτελούν πλέον μεγάλο ποσοστό του συνολικού πληθυσμού αστέγων στην Ελλάδα (ειδικά στις αστικές περιοχές της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και της Πάτρας).

2.4.1. Αστεγοι στην Ελλάδα της «κρίσης»

Παρά το γεγονός ότι οι άστεγοι έχουν πρόσφατα αναγνωριστεί από την ελληνική νομοθεσία ως συγκεκριμένη ευπαθής κοινωνική ομάδα, το ελληνικό κράτος δεν έχει θέσει σε εφαρμογή οποιαδήποτε υποστηρικτικά μέτρα για αστέγους και, επίσης, δεν έχει αναπτυχθεί πολιτική πρόληψης για την προστασία των πολιτών της, οι οποίοι αγωνίζονται με τον αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης (Tsemberis & Eisenberg 2000; Tsemberis, Gulcur & Nakae 2004). Λόγω της οικονομικών συγκυριών η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες στον τομέα της στέγασης. Το αυξανόμενο κόστος της απόκτησης και διατήρησης μιας ιδιόκτητης κατοικίας, σε συνδυασμό με τα καθυστερούμενα για τα δάνεια και τις δημοπρασίες έχουν δημιουργήσει μια έκρυθμη κατάσταση.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90, το πρόβλημα των αστέγων στην Ελλάδα θεωρούνταν τελείως ξένο. Αυτή η εσφαλμένη εντύπωση οφείλεται στο γεγονός ότι η αύξηση στα προβλήματα των Ελλήνων πολιτών συνέπεσε με την αύξηση του αριθμού των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο. Φυσικά, αρκετά σύντομα έγινε φανερό ότι μετανάστες και γηγενείς βρέθηκαν αντιμέτωποι με προβλήματα στέγασης. Το ελληνικό κράτος δεν ήταν προετοιμασμένο με τα κατάλληλα εφόδια για την πρόληψη και τη διαχείριση των κοινωνικών προβλημάτων που προέκυψαν από τις αλλαγές των τελευταίων δεκαετιών στην οικονομική και την κοινωνική δομή και στον ιστό της οικογενειακής ζωής λόγω της μείωσης της απασχόλησης στο γεωργικό τομέα, της ταχείας αστικοποίησης του πληθυσμού, της εισόδου των γυναικών στην αγορά εργασίας και άλλων αλλαγών στη δομή της αγοράς εργασίας (Alamanou A et al ., 2011)

Τα τελευταία χρόνια μια «νέα γενιά» των αστέγων έχει εμφανιστεί στην Ελλάδα. Αυτή η «νέα γενιά» είναι διαφορετική από εκείνη των «παραδοσιακών» αστέγων της χώρας. Ο όρος «νέο-άστεγοι» εισήχθη από την ΜΚΟ Κλίμακα, προκειμένου να περιγράψει ένα διαφοροποιημένο άστεγο πληθυσμό, ο οποίος εμφανίστηκε λίγο καιρό μετά το ξέσπασμα της δημοσιονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

Ο άστεγος πληθυσμός στην Ελλάδα μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε τρεις (3) βασικές κατηγορίες:

Η πρώτη, αποτελείται από ανθρώπους που οδηγήθηκαν στην απώλεια στέγης λόγω της ανεργίας και του χαμηλού εισοδήματος και των προβλημάτων στη ψυχική τους υγεία σε συνδυασμό με την απουσία ενός υποστηρικτικού δικτύου. Πρόσωπα που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία είναι κυρίως Έλληνες και μετανάστες που είναι μακροχρόνια άστεγοι.

Η δεύτερη κατηγορία είναι η νέα γενιά αστέγων που αποτελείται από τους αστέγους που είχαν μέχρι τελευταία χρόνια ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο και έχουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο. Οι άνθρωποι αυτής της κατηγορίας βρέθηκαν άστεγοι λόγω οικονομικών δυσκολιών και ανεργίας. Οι μετανάστες που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία είναι πρόσωπα με ένα καλό κοινωνικό επίπεδο.

Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τους μετανάστες, τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες. Τα πρόσωπα αυτά αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα στέγασης (πλήρως άστεγοι) αλλά κυρίως ζουν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε ανεπαρκή στέγη και με υπέρ- συνωστισμό (Alamanou et al., 2011).

Έρευνα σχετικά με το πρόβλημα των αστέγων στην οικονομική κρίση (Theodorikakou et al., 2012) δείχνει ότι ένας (1) στους πέντε (5) «νέο-αστέγους» έχει υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ενώ το πρώην επάγγελμά τους ήταν συνήθως στον τεχνικό/κατασκευαστικό τομέα ή στους τομείς του τουρισμού και των συναφών οικονομικών τομέων που φαίνεται να έχουν επηρεαστεί αρνητικά από την κρίση. Ανάμεσα στα κύρια συμπεράσματα της έρευνας είναι και τα ακόλουθα:

- Πάνω από έξι (6) στα δέκα (10) άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα (64,8 %) ήταν άστεγοι για λιγότερο από δύο (2) χρόνια, ενώ περισσότερα από τα μισά «κατοικούν» στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας.
- Ένα παρόμοιο ποσοστό (63,8 %) των ερωτηθέντων κοιμούνται κατά το τελευταίο έτος στους δρόμους.
- Ένας στους δέκα (10,5 %) ερωτηθέντων δήλωσαν ότι αναζήτησε καταφύγιο σε ένα αυτοκίνητο.
- Ένας στους επτά (14,3 %) ερωτηθέντων δήλωσαν ότι έχουν καταφύγει τουλάχιστον μία φορά σε ένα νοσοκομείο για να περάσουν τη νύχτα.

- Για περισσότερο από τους μισούς (52,4 %) η εξασφάλιση τροφίμων δεν είναι ένα καθημερινό πρόβλημα, λιγότερο από τους μισούς (47,1 %) έδειξαν ότι τα ρούχα δεν αποτελούν πρόβλημα, αλλά για πάνω από 4 στους 10 (41 %) ερωτηθέντων ανέφεραν ότι η εξεύρεση τρόπου για να κάνουν μπάνιο είναι βασικό πρόβλημα.
- Οι μισοί από αυτούς ζουν με μηδέν ευρώ ή μέχρι 20 ευρώ ανά μήνα.
- Σχεδόν 6 στους 10 (58,1 %) δεν καλύπτονται από οποιοδήποτε είδος ασφάλισης υγείας.
- Τρεις στους δέκα (29,8 %) πιστεύουν ότι έμειναν άστεγοι εξαιτίας οικονομικών προβλημάτων ενώ ένας στους έξι (17,3 %) αποδίδουν την κατάσταση τους στην ανεργία.
- Όταν ρωτήθηκαν ποιος είναι υπεύθυνος για την κρίση στην Ελλάδα, σχεδόν το ήμισυ (47,6 %) κατηγόρησαν τους πολιτικούς και ένας στους τέσσερις (25,7 %) απάντησαν όλοι οι Έλληνες.

Η αδυναμία του κοινωνικού συστήματος να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που προκαλούνται από την οικονομική ύφεση και η αδυναμία της αγοράς σε συνδυασμό με την αύξηση του κόστους του κράτους πρόνοιας και τις μειώσεις παροχών δεν απέτυχε μόνο να επιλύσει το πρόβλημα των αστέγων, αλλά μάλλον το επέτεινε. (Σταυρόπουλος Λ, 2012). Θεωρείται επιτακτική ανάγκη να αντιμετωπιστούν τέσσερα σοβαρά ζητήματα για την αποφυγή αποκλεισμού ατόμων από το αγαθό της στέγασης:

1. Το άμεσο πρόβλημα των αστέγων
2. Το πρόβλημα των ενοικιαστών με χαμηλή ή / και επισφαλή εισοδήματα
3. Το πρόβλημα του κόστους ιδιοκτησίας ιδιόκτητων και μίσθωσης μισθωμένων ακινήτων αντίστοιχα.
4. Η έλλειψη δημόσιων και κοινωνικών υποδομών, η οποία συμπληρώνει τη στέγαση και η υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος (Portaliou, 2006).

Σήμερα κάθε νέα πρόβλεψη για τις συνέπειες της κρίσης και κάθε νέα εκτίμηση των δεικτών της ανισότητας και της φτώχειας ενισχύει την αβεβαιότητα και δυσχεραίνει τη χαρτογράφηση του συνόλου των αστέγων ενώ δικαιολογεί το φάσμα της νέας πολυμορφικής και πολύπλοκης πραγματικότητας. Η αύξηση του αριθμού των αυτοκτονιών, η εμφάνιση του «νεο-αστέγου»,

το αυξημένο ποσοστό παραβατικότητας και η οικονομική ανασφάλεια δεν είναι «αποτελέσματα» της παθογόνου κατάστασης μιας χώρας που βρίσκεται σε κρίση. Αυτές είναι οι λογικές συνέπειες ενός συστήματος που έχει διαχωριστεί από την κοινωνική πραγματικότητα.

Όταν λοιπόν τα συστήματα δε λειτουργούν σωστά ή όταν τα ιδρύματα αντικατοπτρίζουν το παρελθόν η αλληλεγγύη πρέπει να αναπτυχθεί από μια κοινωνία, η οποία έχει ως στόχο την υποστήριξη και, τελικά, την ενσωμάτωση των ανθρώπων που φαίνεται να πλήχθηκαν από την οικονομία. Όταν οι άνθρωποι δεν θεωρούνται πλέον απαραίτητοι για την οικονομική ανάπτυξη, η κοινωνία μπορεί και πρέπει να βρει άλλους εναλλακτικούς τρόπους. Η κοινωνική αλληλεγγύη, ωστόσο, δε σημαίνει φιλανθρωπία αποκλειστικά ως ανακούφιση αλλά η εξασφάλιση μιας αξιοπρεπούς διαβίωσης, της κοινωνικής συμμετοχής αλλά και της συλλογικής ανάπτυξης (Tsemberis et al., 2003). Η διατήρηση και η ανάπτυξη του κοινωνικού κεφαλαίου απαιτεί μια κοινωνική αντίδραση, η οποία θα στηρίξει την οικοδόμηση ενός κοινωνικού κράτους. Αυτό θα απαιτούσε μια πιο ισότιμη κατανομή των κοινωνικών αγαθών και των ευκαιριών. Στο φως αυτού, ο στόχος είναι να μπορέσουν οι πολίτες να αναλάβουν πρωτοβουλίες επί τη βάση ενός εποικοδομητικού προβληματισμού που επιτρέπει την εμφάνιση και την επακόλουθη απόρριψη όλων αυτών των στρεβλώσεων του συστήματος που παράγει ανισότητες, διακρίσεις και συλλογικές αδυναμίες (Δεβέτης Χ, 2013 στο txt at, http://news247.gr/eidiseis/synentefxeis/dhmosiografia_ths_allhlegguhs_to_periodiko_sxedia_ksekinaei_to_taksidi_toy.2144551.html).

2.4.2 Άστεγοι στην Πάτρα

Δεδομένου ότι βάση νόμου «Άστεγος θεωρείται κάθε πολίτης ή οικογένεια που στερείται ή δεν έχει επαρκή πρόσβαση σε κατοικία (ιδιόκτητη, ενοικιαζόμενη ή παραχωρημένη) που να πληροί τους όρους υγιεινής και ασφαλούς διαβίωσης με ύδρευση και ρεύμα», οι άστεγοι στην πόλη της Πάτρας είναι πολύ περισσότεροι από αυτούς που είναι καταγεγραμμένοι στις υπηρεσίες του δήμου Πατρών και ξεπερνούν τα 70 άτομα, δηλώνει η Προϊσταμένη του Τομέα Ευπαθών Ομάδων της Πάτρας, Αμαλία Τράκα.

Ο Πρόεδρος του Κοινωνικού Οργανισμού του Δήμου Πατρών, Θεόδωρος Τουλγαρίδης, παρέθεσε στο PatrasTimes.gr (<https://left.gr/news/stoys-100-oi-katagegrammenoi-astegoi->

[stin-patra-eno-plisiazei-o-heimonas](#)) στοιχεία σύμφωνα με τα οποία οι άστεγοι στην Πάτρα αγγίζουν τους 100. Δυστυχώς όμως από αυτούς μόνο οι 25 φιλοξενούνται προσωρινά σε πανσιόν του Δήμου, κυρίως λόγω των δύσκολων καιρικών συνθηκών το χειμώνα. Σε αυτόν τον αριθμό συμπεριλαμβάνονται και οικογένειες με παιδιά, αλλά και μονομελείς οικογένειες που χρωστούν ενοίκια, ρεύμα και σε αρκετές περιπτώσεις έχουν κομμένο ρεύμα ή κινδυνεύουν με έξωση.

Σύμφωνα με τοπικές αρχές το πρόβλημα διογκώνεται καθώς 1.300 οικογένειες συντηρούνται από την Τράπεζα τροφίμων και εκατοντάδες αιτήσεις πραγματοποιούνται προς την Τράπεζα και την Πρόνοια για παροχή βοήθειας. Το κοινωνικό ιατρείο και φαρμακείο δέχεται καθημερινά πληγμένους ανθρώπους, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη κυβερνητικής παρέμβασης (Α.Τ. Πατρών-ΚΕΠ Πατρών).

Όπως δηλώνει και η κυρία Β. Αλέρτα, υπεύθυνη του Κοινωνικού Οργανισμού του Δήμου Πατρών, κάθε μέρα βρίσκονται στο δρόμο όλο και περισσότερα άτομα. Επειδή, όμως, πολλοί άστεγοι διαμένουν σε σπίτια συγγενών ή φιλικών προσώπων, γίνεται αρκετά δύσκολη η καταμέτρησή τους. Ένα επιπλέον στοιχείο που συντελεί στη μη ύπαρξη αριθμητικών και στατιστικών δεδομένων των αστέγων στην πόλη της Πάτρας αποτελεί η γενικότερη ανυπαρξία των απαραίτητων δομών που θα μεριμνήσουν για τα άτομα αυτά. Μόλις πρόσφατα έγιναν έκδηλες κάποιες κινητοποιήσεις του Δήμου σε συνεργασία με την Ιερά Μητρόπολη και με εθελοντικές οργανώσεις.

Παρατίθεται απόσπασμα από σελίδα γνωστού πατρινού ιστότοπου που αντικατοπτρίζει πλήρως το ηθικό μεγαλείο των αστέγων ανθρώπων παρά τις αντίξοες συνθήκες διαβίωσής τους: «Κι όμως η αξιοπρέπεια στην Ελλάδα της κρίσης και της εξαθλίωσης υπάρχει μεταξύ πολλών Πατρινών, οι οποίοι αν και είναι άστεγοι ή άποροι μόλις οι κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου ενημερώνονται από τους περιοίκους για την κατάσταση τους, αρνούνται να αποδεχτούν την βοήθεια που τους προσφέρεται, γιατί ελπίζουν ότι θα τα καταφέρουν μόνοι τους χωρίς ελεημοσύνη!» (<http://www.minpress.gr/minpress/scriptpage-buln.html?id=615736494&ud=>).

2.5 Προβλήματα αστέγων σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό

Σύμφωνα με την ETHOS (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion) τα προβλήματα των αστέγων είναι πολλά και σύνθετα. Η έλλειψη στέγης προκαλεί αδυναμία κάλυψης προσωπικής υγιεινής, έλλειψη σίτισης, έλλειψη εργασίας, υποστηρικτικού περιβάλλοντος και σε πάρα πολλές περιπτώσεις αποκλεισμό από την πρόσβαση στην υγεία. Ιδιαίτερα όσοι ζουν μακροχρόνια στο δρόμο, οι κίνδυνοι που έχουν να αντιμετωπίσουν καθημερινά, πολλαπλασιάζονται γεωμετρικά (Hartman C, 1986).

Σε μια προσπάθεια ιεράρχησης των προβλημάτων της καθημερινότητάς τους, η εύρεση εργασίας αποτελεί πρωταρχική ανάγκη και ακολουθούν η έλλειψη στέγης και σίτισης. Η ανεργία ταλαιπωρεί όχι μόνο όσους έμειναν άστεγοι εξαιτίας της έλλειψης εργασίας, αλλά και γιατί είναι ο μοναδικός τρόπος να αλλάξει κάτι στην τωρινή τους κατάσταση. Όσοι δεν εργάζονται καλύπτουν τις βασικές ανάγκες τους με τη βοήθεια του κοινωνικού, φιλικού ή συγγενικού τους περιβάλλοντος, κάτι βέβαια που στην πορεία μπορεί να διακοπεί ή να ελαττωθεί λόγω της οικονομικής κρίσης. Στην ουσία, το τρίπτυχο Εργασία – Στέγη – Σίτιση περικλείει όλες τις υπαρκτές τους ανάγκες αλλά και αυτές που είναι πιθανό να ανακύψουν.

Οι άστεγοι συγκροτούν μια ομάδα που υφίσταται πολλαπλούς αποκλεισμούς και τα προβλήματα και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σχετίζονται άμεσα με τους τομείς που αδυνατούν ή δυσκολεύονται να έχουν πρόσβαση. Ζουν τις περισσότερες φορές κάτω από άθλιες, συνθήκες, εκτεθειμένοι σε κινδύνους που αφορούν είτε στην υγεία τους (σωματική και ψυχική) είτε ακόμα και στη σωματική τους ακεραιότητα. Δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε οικονομικούς, προσωπικούς, οικογενειακούς και πολιτισμικούς πόρους, γεγονός που τους εμποδίζει να απολαμβάνουν ένα επίπεδο διαβίωσης που στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας θα θεωρείτο αποδεκτό.

Είναι αναγκασμένοι να στηρίζονται στη δικτύωση με φορείς που προσφέρουν σίτιση ή στη βοήθεια από συγγενείς, φίλους, γνωστούς, ή ακόμα και αγνώστους προκειμένου να εξασφαλίζουν την καθημερινή τους τροφή. Τα ενδύματα και τα υποδήματα είναι ακόμη ένα πρόβλημα, το οποίο προσπαθούν να επιλύουν μέσα από κάποιες οργανώσεις που προφέρουν τέτοια είδη. Επιπλέον, η κατάστασή τους εντείνεται πολλές φορές λόγω των θεμάτων υγείας και καιρικών συνθηκών. Σύμφωνα με μαρτυρίες αστέγων οι σχέσεις τους με άλλους αστέγους δεν είναι ούτε ιδιαίτερα φιλικές, αλλά ούτε εχθρικές, μάλλον ουδέτερες (Portaliou E, 2006).

Η υγεία είτε ως υπάρχον πρόβλημα είτε ως μελλοντικό διακύβευμα αποτελεί πηγή ανησυχίας και άγχους για τους αστέγους. Οι άστεγοι έχουν συνειδητοποιήσει πως τα θέματα υγείας είναι κάτι που δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν μόνοι τους. Η ανικανότητα να βρουν λύσεις προκύπτει από την έλλειψη ασφάλισης αλλά και τη γραφειοκρατία. Οι άνθρωποι που είναι άστεγοι έχουν υψηλότερο ποσοστό θνησιμότητας σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό, με μέση ηλικία θανάτου τα 51 έτη. Παρουσιάζουν επίσης ένα υψηλότερο ποσοστό εμφάνισης πολλών κοινών ιατρικών προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένης της υπέρτασης και του σακχαρώδους διαβήτη. Δυστυχώς οι ανταγωνιστικές προτεραιότητες τους να βρουν καθημερινά τροφή, στέγη, ασφάλεια και συχνά επισκιάζουν την ικανότητά τους να έχουν πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη (Cook et al., 2007).

Οι άστεγοι βιώνουν έντονη ανασφάλεια και φόβο, καθώς δεν είναι λίγες οι φορές που γίνονται θύματα επιθέσεων με σκοπό την κλοπή ή τη σεξουαλική κακοποίηση ή σε κάποιες άλλες περιπτώσεις και θύτες. Τους κατακλύζουν συναισθήματα αβεβαιότητας και ανασφάλειας, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που κυριαρχεί το αίσθημα της μοναξιάς λόγω διακοπής σχέσεων με την οικογένεια, τους φίλους ή το σύντροφο, τα οποία αποτυπώνονται με ενάργεια στο λόγο τους. Οι ανασφάλειες τους εντείνονται, κατά τις βραδινές ώρες, που είναι οι ώρες του ύπνου, οπότε και αυξάνονται οι κίνδυνοι και οι απειλές. Σε κάθε περίπτωση, ανασφάλεια για τους αστέγους φαίνεται να είναι η αβεβαιότητα της επόμενης ημέρας, λόγω της ανεργίας, της έλλειψης συντονισμένων και συστηματικών υποστηρικτικών δομών, οι οποίες θα καθιστούσαν δυνατή τη βελτίωση της κατάστασής τους. Σε σχέση με το βραδινό ύπνο, η ανασφάλειά τους εκδηλώνεται, κατά κύριο λόγο, στη βάση της απώλειας προσωπικών αντικειμένων, όπως τυχόν χρήματα ή κουβέρτες ή και σε κάποιες περιπτώσεις, αντικείμενα που έχουν συλλέξει για να πουλήσουν ως μεροκάματο (Daly G, 1996).

Αισθάνονται επίσης ότι έχουν ένα κράτος εχθρικό απέναντί τους που μέσω της γραφειοκρατίας δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την καθημερινότητά τους. Για τους περισσότερους η γραφειοκρατία θεωρείται εμπόδιο στη διαχείριση βασικών καθημερινών αναγκών, όπως παραδείγματος χάρη στην εύρεση τροφής και στην παροχή αδειών για την πώληση διαφόρων αντικειμένων. Όσον αφορά στη σίτιση, προκειμένου να τη δικαιούνται σε κάποια εκκλησία, υποχρεούνται να προσκομίσουν ορισμένα δικαιολογητικά, όπως συμβαίνει και με τους απόρους, κάτι το οποίο επιβάλλει την παρουσία τους και αναμονή τους σε χώρους όπως η εφορία ή ο Ο.Α.Ε.Δ. Σύμφωνα με αναφορές αστέγων και έμμεσων πηγών, για

να δικαιούται κάποιος σίτιση από την εκκλησία, υποχρεούται να προσκομίσει, ένα εκκαθαριστικό της εφορίας, ένα λογαριασμό της Δ.Ε.Η., κάρτα ανεργίας, ενώ για τους αστέγους τα δικαιολογητικά περιορίζονται έστω σε μία κάρτα ανεργίας.

Κατά τρόπο αντίστοιχο με άλλες «ειδικές» ομάδες πληθυσμού, όπως οι μετανάστες ή οι ουσιο -εξαρτημένοι, οι άστεγοι δίνουν ιδιαίτερη προσοχή και στην εγκληματική απειλή, την οποία προφανώς θεωρούν και ως «αυτονόητη» πτυχή του τρόπου ζωής τους. Συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα με τη δικαιοσύνη καθώς πέφτουν θύματα σε καταπατήσεις νόμων ή εμπλέκονται σε αδικήματα διαφόρων βαθμών (Ζαραφώνιτου Χ, 2007; Καραγιάννης Κ και συν ., Μάρτιος 2010).

Αρκετά συχνό φαινόμενο είναι και οι συνεχείς μετακινήσεις των αστέγων ακόμα και την ώρα του ύπνου. Ιδίως όσοι μαζεύουν αντικείμενα από το δρόμο προς πώληση ή/και κάνουν περιστασιακά μεροκάματα, διανύουν εξαιρετικά μεγάλες αποστάσεις. Οι μετακινήσεις τους εξαρτώνται και από την εύρεση τροφής και την ικανοποίηση καθημερινών συνηθειών όπως τα τσιγάρα τους, ή το καθιερωμένο μεσημεριανό τους σε συσσίτια.

Τα παραπάνω αποτελούν κοινά προβλήματα όλων των αστέγων, όμως ο καθένας τους τα ιεραρχεί διαφορετικά και αυτό εξαρτάται καθαρά από τα βιώματα και την ψυχοσύνθεσή του. Είναι σίγουρο ότι οι άνθρωποι αυτοί εμφανίζονται τελικά περισσότερο ευάλωτοι σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό και ειδικά σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας και πλήττονται άμεσα από την έλλειψη κοινωνικής πρόνοιας και αλληλεγγύης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

«ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ»

3.1 Άστεγοι και κοινωνική πολιτική

Η απόκτηση κατοικίας, ανήκει στα κοινωνικά δικαιώματα, τα οποία προϋποθέτουν την παροχή υπηρεσιών ή οικονομικών ή άλλων αγαθών εκ μέρους της Πολιτείας για την ικανοποίηση του συμφέροντος του πολίτη-δικαιούχου. Η ικανοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων προϋποθέτει αναδιανομή πόρων και εισοδημάτων από τη μεριά του κράτους, αλλά και την ύπαρξη αντικειμενικής δυνατότητας στους πολίτες να έχουν στη διάθεσή τους τα οικονομικά μέσα για την απόκτηση στέγης. Ωστόσο, το φαινόμενο της έλλειψης στέγης αποτελεί ένα μακροχρόνιο πρόβλημα για τις περισσότερες σύγχρονες χώρες, που προσπαθούν να εφαρμόζουν ειδικές πολιτικές για τους αστέγους (Γιαννέτου Κ, 2012).

Στη διάρκεια των χρόνων, έχουν παρατηρηθεί διάφορες πολιτικές για την αντιμετώπιση του φαινομένου της έλλειψης στέγης. Τη δεκαετία του 1960 εφαρμόστηκε το «κατασταλτικό μοντέλο», σύμφωνα με το οποίο οι άστεγοι αντιμετωπίζονταν, συχνά, ως «παραβάτες» ή «εγκληματίες» (π.χ. Γερμανία, Αυστρία). Τη δεκαετία του 1970 και του 1980 εμφανίστηκε το ιατρικό μοντέλο, όπου η έλλειψη στέγης θεωρήθηκε ατομικό πρόβλημα που σχετίζεται με ασθένεια ή εξάρτηση και έτσι το επίκεντρο μετατοπίστηκε στη θεραπεία, την αποκατάσταση και στην ανάπτυξη μικρής κλίμακας επιδοτούμενης κατοικίας. Στη συνέχεια, εφαρμόστηκε το κοινωνικό μοντέλο της δεκαετίας του 1990 και του 2000, που αναγνωρίζει ότι η έλλειψη στέγης οφείλεται σε ένα συνδυασμό κοινωνικών και ατομικών παραγόντων και θέτει την ανάγκη για μακροπρόθεσμες και προληπτικές πολιτικές με έμφαση, κυρίως, στην επανένταξη των αστέγων σε μόνιμη κατοικία.

Σήμερα, όλες οι στρατηγικές αντιμετώπισης της έλλειψης στέγης στηρίζονται στην πρόληψη, την υποστήριξη των αστέγων αλλά και στο σωστό συντονισμό των αρμόδιων φορέων και δράσεων (Meert H, 2005). Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στην πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η έλλειψη στέγης είναι ένα από τα κύρια προβλήματα, που συμπεριλαμβάνεται στη

Στρατηγική για την κοινωνική προστασία και κοινωνική ενσωμάτωση των αστέγων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θέσει ως στόχο της τη «διασφάλιση» πρόσβασης για όλους σε απαιτούμενους πόρους, δικαιώματα και υπηρεσίες για τη συμμετοχή στην κοινωνία, την πρόληψη και την αντιμετώπιση του αποκλεισμού και την καταπολέμηση κάθε μορφής διάκρισης, που οδηγεί στον αποκλεισμό (European Parliament, 2008).

Πολλά κράτη πλέον αναπτύσσουν περισσότερο ολοκληρωμένες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος των αστέγων. Σε έρευνες σχετικά με τις εθνικές στρατηγικές για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες δίνεται η δυνατότητα διάκρισης χωρών με «φιλελεύθερο» προνοιακό σύστημα όπως είναι η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο και χώρες με «σοσιαλδημοκρατικό» προνοιακό σύστημα, για παράδειγμα η Σουηδία, η Νορβηγία, η Δανία και η Φιλανδία (Benjaminsen et al., 2009). Στα φιλελεύθερα προνοιακά συστήματα τα ποσοστά φτώχειας είναι μεγαλύτερα και η χρηματοδότηση για τη μείωση της φτώχειας λιγότερη με αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγαλύτερα ποσοστά έλλειψης στέγης. Σε αντίθεση με τα σοσιαλδημοκρατικά προνοιακά συστήματα, τα φιλελεύθερα εμφανίζουν περισσότερα δείγματα εγκληματοποίησης του αστέγου, ενώ υιοθετούν στη νομοθεσία τους έναν πιο περιορισμένο και αυστηρό ορισμό της έλλειψης στέγης και του χαρακτηρισμού «άστεγος» (Stephens M, 2010).

Σύμφωνα με τη μελέτη των Ομότιμων Αναφορών, όλες οι στρατηγικές για την έλλειψη στέγης, που έχουν εφαρμοστεί στις διάφορες χώρες βασίζονται σε στεγαστικές και προνοιακές πολιτικές, οι οποίες δίνουν έμφαση στην αύξηση των καταλυμάτων για ειδικές κατηγορίες αστέγων και στην πρόληψη της έλλειψης στέγης. Ο όρος «Σπίτι Πρώτα» (housing first), εκφράζει μια σύγχρονη προσέγγιση που υιοθετείται από όλο και περισσότερες χώρες και που αναδεικνύει τη σημαντικότητα της έλλειψης στέγης. Για την πιο αποτελεσματική εφαρμογή των στρατηγικών, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο συντονισμού και κοινής δράσης, γι' αυτό και δίνεται έμφαση στο ρόλο των δημοτικών αρχών και υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο, κυρίως σε επίπεδο Δήμου. Τέτοιου είδους στρατηγικές για την έλλειψη στέγης επιδιώκουν απτά μετρήσιμα αποτελέσματα, όπως είναι η μείωση της χρήσης και του χρόνου διαμονής σε ξενώνες συγκεκριμένων κατηγοριών αστέγων και η παροχή μακροχρόνιου ή μόνιμου καταλύματος σε συνδυασμό με εξατομικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης (Huey L, 2009).

Στην Ελλάδα διαπιστώνεται έλλειψη οργανωμένου σχεδίου αντιμετώπισης του κοινωνικού προβλήματος της στέγασης. Το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης στο πλαίσιο της άσκησης πολιτικής για την κοινωνική αλληλεγγύη, μέσω της Διεύθυνσης Κοινωνικής Αντίληψης και Αλληλεγγύης και του Τμήματος Προστασίας Ευπαθών Ομάδων, οργανώνει και επιβλέπει αρκετές υπηρεσίες, που απευθύνονται, εκτός όλων των άλλων, και στην ομάδα των αστέγων. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται τα Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης και οι Ξενώνες προσωρινής φιλοξενίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης καθώς και οι δομές και δράσεις κοινωνικής αλληλεγγύης για συγκεκριμένες ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. (FEANTSA, 2008). Όσον αφορά στη στεγαστική πολιτική, ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας (Ο.Ε.Κ.) αποτελεί το κύριο όργανο άσκησης κοινωνικής στεγαστικής πολιτικής στην Ελλάδα, εφόσον με την εφαρμογή των προγραμμάτων του συνεργεί στην κοινωνική ένταξη, όσων κινδυνεύουν από περιθωριοποίηση, κοινωνική απομόνωση και αποκλεισμό.

Σε κάθε περίπτωση, η έλλειψη στέγης και ο αποκλεισμός από την κατοικία, αποτελούν πραγματικές προκλήσεις για τις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες. Υπάρχουν χώρες, που έχουν κάνει σημαντικές προόδους τα τελευταία χρόνια στον τομέα αυτό, ενώ σε άλλες τα πράγματα χειροτερεύουν (Frazer H & Marlier E, 2009). Υπάρχουν, επίσης, ενδείξεις ότι η σύνθεση του αστέγου πληθυσμού αλλάζει, με αυξανόμενους αριθμούς νέων σε ηλικία αστέγων, γυναικών, ολόκληρων οικογενειών, άνεργων, μεταναστών και προσφύγων. Οι κοινωνικές πολιτικές καλούνται να εξισορροπήσουν αρνητικές επιλογές που μπορούν να οδηγήσουν άτομα στην απώλεια στέγης μέσω κρατικών πολιτικών επιλογών.

3.2 Πολιτικές Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αναγνωρίζει ότι «η πρόσβαση σε κατάλληλη στέγαση αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και η πρόσβαση σε κατάλυμα αποτελεί συχνά το πρώτο βήμα για επαρκείς και βιώσιμες λύσεις ως προς τη στέγαση ανθρώπων οι οποίοι βιώνουν την απόλυτη φτώχεια και τον αποκλεισμό. Η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να συνδράμει τα κράτη - μέλη να λαμβάνουν υπόψη τα ακόλουθα όσον αφορά στις πολιτικές τους για την κοινωνική ένταξη των αστέγων: τη συνολική μείωση των θανάτων που οφείλονται στο ότι τα άτομα «ζουν στο δρόμο», την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την πολλαπλή αιτιότητα, την πρόληψη του φαινομένου, την υπευθυνότητα και τη συμμετοχή των δικαιούχων μέσω ενός κοινωνικού

συμβολαίου / συμβολαίου μίσθωσης, τα ευρωπαϊκά πρότυπα όσον αφορά στη σχέση κόστους / αποτελεσματικότητας για τη στέγη και τις κοινωνικές υπηρεσίες, την ανέγερση μόνιμων κατοικιών, τη δημιουργία επιδοτούμενων διαμερισμάτων και κέντρων πρόληψης σε κάθε κοινότητα , μια προσέγγιση που επιτρέπει τη γρήγορη πρόσβαση σε μόνιμη κατοικία (Avramov D, 1995a).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε συνεννόηση με το Συμβούλιο των υπουργών της ΕΕ εφαρμόζει μια στρατηγική, την ανοικτή μέθοδο συντονισμού στον κοινωνικό τομέα (ΑΜΣ), με σκοπό την έγκριση εθνικών μέτρων και την ανάπτυξη πολιτικών κατά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, στο πλαίσιο της Κοινωνικής Προστασίας και της Κοινωνικής Ένταξης. Τα εθνικά σχέδια δράσης (ΕΣΔ), τα οποία μετονομάστηκαν σε εθνικές εκθέσεις στρατηγικής το 2006 αποτελούν το κεντρικό και πιο ορατό όργανο της Ενσωμάτωσης ΑΜΣ. Η ανάλυση αυτών των εκθέσεων θα επιτρέψει την πρόοδο της πολιτικής των κρατών-μελών προς τους κοινούς στόχους ενσωμάτωσης των αστεγών και στην εξαγωγή καθολικών συμπερασμάτων για την πολιτική της Ένωσης. Κατά τη διαδικασία των ΕΣΔ, οι δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του κοινοτικού προγράμματος δράσης προωθούν την κοινωνική ένταξη (2001-2006) και ενισχύεται ο διάδοχός τους, το PROGRESS (2007- 2013) (Zeitlin J & Pochet P, 2005).

Κάτω από αυτά τα προγράμματα χρηματοδότησης, αρκετές ευρωπαϊκές ΜΚΟ έχουν λάβει βασική χρηματοδότηση (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=750&langId=en>). Ορισμένες ΜΚΟ, όπως το Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Φτώχειας (EAPN), επικεντρώνονται σε μεγάλο βαθμό στη διαδικασία των ΕΣΔ ενώ άλλοι, όπως η FEANTSA, έχουν αναπτύξει μια πιο ανεξάρτητη πορεία δράσης κατά τη διάρκεια των ετών, και έχουν επικεντρωθεί στη διαδικασία των ΕΣΔ μόνο στο μέτρο που μπορούν να βοηθήσουν εκ των προτέρων το λόγο για τον οποίο εργάζονται (<http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=597>).

Το 2008, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε μια σειρά σημαντικών πρωτοβουλιών για τους αστεγούς που ζουν στους δρόμους. Στις 6 Σεπτεμβρίου 2010, πέντε ευρωβουλευτές δημοσίευσαν μια νέα γραπτή διακομματική δήλωση σχετικά με την ανάγκη μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής για τους αστεγούς. Το έγγραφο εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 2010. Τέλη του 2009, το δίκτυο ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων της ΕΕ στον τομέα της κοινωνικής ένταξης υπέβαλε έκθεση σχετικά με το πρόβλημα των αστεγών αλλά και του κοινωνικού

αποκλεισμού ως επακόλουθο της έλλειψης στέγης στα κράτη μέλη της ΕΕ. Στην έκθεση αυτή ζητείται το θέμα των αστέγων να αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος της ανοικτής μεθόδου συντονισμού στον κοινωνικό τομέα και να ενισχυθεί και να συνεχιστεί μετά το 2010 (http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/the_process_en.htm).

Στις 17 Ιουνίου 2010, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε τη νέα στρατηγική Ευρώπη 2020. Στα πλαίσια αυτού και μέχρι το 2020 η ΕΕ θα επιδιώξει να εξαλείψει τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού για τουλάχιστον 20 εκατομμύρια ανθρώπους. Η πρόταση της Επιτροπής για το 2020 παρέχει μια ευρωπαϊκή πλατφόρμα καταπολέμησης της φτώχειας, προκειμένου «να καθοριστούν και να εφαρμοστούν μέτρα για την αντιμετώπιση των ειδικών συνθηκών των ομάδων ιδιαίτερου κινδύνου» (http://www.feantsa.org/files/freshstart/Consensus_Conference/Jury/Research/SoK_Presidency_FINAL.pdf).

Τον Οκτώβριο του 2010, η Επιτροπή των Περιφερειών δημοσίευσε γνωμοδότηση με τίτλο «Η αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης», στην οποία αναφέρεται ότι η ΕΕ θα πρέπει να καταβάλει περισσότερες προσπάθειες για την καταπολέμηση αυτής της μάστιγας (Παπαλιού Ο, 2010). Η Επιτροπή των Περιφερειών προτείνει να εφαρμοστεί η τυπολογία ETHOS σε ευρωπαϊκό επίπεδο, να συσταθεί ένας ευρωπαϊκός οργανισμός για τον συντονισμό και την υποστήριξη της καταπολέμησης του φαινομένου των αστέγων, να προωθηθεί η πρόληψη του φαινομένου και η συμμετοχή των περιφερειών στις προσπάθειες αυτές (Ferrera M, 1996).

Στην κοινή έκθεση του 2010 της Επιτροπής και του Συμβουλίου για την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη καλούνται τα κράτη μέλη να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν στρατηγικές που να επικεντρώνονται στα εξής: στην πρόληψη, στην αναζήτηση μόνιμων μορφών στέγασης (επιδοτούμενες και μόνιμες κατοικίες), σε μια προσέγγιση που να δίνει απόλυτη προτεραιότητα στη στέγαση, συνοδευόμενη από συμπληρωματικές κοινωνικές υπηρεσίες, και στη βελτίωση της διακυβέρνησης (Παπαλιού Ο, 2010).

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) συνιστά την ανάπτυξη διαφοροποιημένων υπηρεσιών και την προώθηση των ελάχιστων προδιαγραφών για όλες τις παρεχόμενες στους αστέγους (homeless) κοινωνικές υπηρεσίες προκειμένου να καλυφθούν οι διαφορετικές ανάγκες τους (ΕΟΚΕ, 2011):

- άμεσες κοινωνικές παρεμβάσεις: κοινωνική και νομική βοήθεια για την απόκτηση κατοικίας, προσωρινά καταλύματα, κοινωνικές κατοικίες, δίκτυα βοήθειας και υποστήριξης, πολυδύναμα κέντρα,
- εξειδικευμένες υπηρεσίες (άστεγοι φορείς του ιού VIH ή άστεγοι με ειδικές ανάγκες, κλπ.),
- παροχή συμβουλών, συμπεριλαμβανομένων των νομικών, και επαγγελματική κατάρτιση,
- επιχειρηματική κατάρτιση για τους αστέγους και κοινωνική οικονομία,
- παρακολούθηση και υποστήριξη (παροχή βοήθειας από τις τοπικές κοινότητες),
- κοινωνικές και πολιτιστικές δράσεις καθώς και δράσεις για την προαγωγή της οικογένειας, προγράμματα πρόληψης.

Υπάρχουν διάφορα είδη υπηρεσιών βοήθειας που παρέχονται στους αστέγους που αφορούν σε υπηρεσίες κατοικίας ή μη. Η προώθηση συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα αποτελεί βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη στρατηγικών για την απόκτηση κατοικίας. Αυτό που προέχει είναι η διάθεση μόνιμης στέγης και η παροχή ιατρικών και κοινωνικών υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης, καθώς και η προώθηση συμπράξεων, ιδίως το χειμώνα και το καλοκαίρι, δεδομένου ότι σε ορισμένες χώρες, ένα ποσοστό των αστέγων πεθαίνουν στους δρόμους σε περίοδο καύσωνα ή μεγάλου ψύχους (Arbaci S, 2007).

Η ΕΟΚΕ προτείνει την εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών για τη δημιουργία επαρκών και συμπληρωματικών υπηρεσιών σε όλους τους τομείς ώστε να καλυφθούν όλες οι ανάγκες των δικαιούχων, ιδίως όσον αφορά τις κοινωνικές κατοικίες. Η ΕΟΚΕ κρίνει αναγκαίο, για την πρόληψη των θανάτων των αστέγων στο δρόμο, να θεσπιστεί νομοθετικό πλαίσιο που να απαιτεί τη δημιουργία ενός τουλάχιστον συμβουλευτικού κέντρου και ενός χώρου για τη στέγαση έκτακτης ανάγκης των αστέγων σε κάθε περιοχή, με την προϋπόθεση να λαμβάνεται υπόψη ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν στους δρόμους για να υπάρχει και η αντίστοιχη χωρητικότητα. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει τη σημασία εξεύρεσης μόνιμων λύσεων για την κοινωνική ένταξη των μειονεκτούντων ατόμων με την κατασκευή καταλυμάτων και μόνιμων κατοικιών αλλά και με την παροχή πρόσθετων κοινωνικών υπηρεσιών, ώστε να καταστεί δυνατή η διατήρηση των δεσμών ενδοοικογενειακής αλληλεγγύης (γονείς -παιδιά , κλπ.) και,

στο μέτρο του δυνατού, η επιστροφή στην οικογένεια παιδιών που έχουν αποσπαστεί από τους γονείς για λόγους φτώχειας και δύσκολων συνθηκών διαβίωσης (ΕΟΚΕ, 2011).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οφείλει να αναπτύξει και να ακολουθήσει μια φιλόδοξη στρατηγική για την καταπολέμηση του φαινομένου των αστέγων (*homelessness*) και να συνδράμει τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν με τη σειρά τους αποτελεσματικές εθνικές στρατηγικές, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που προτείνονται στην κοινή έκθεση 2010 για την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη λαμβανομένων υπόψη των συστάσεων της προπαρασκευαστικής επιτροπής της Ευρωπαϊκής Διάσκεψης Συναίνεσης κατά του φαινομένου των αστέγων (Dowding K & King D, 2000). Μια φιλόδοξη στεγαστική πολιτική στην Ευρώπη εντάσσεται στα μεγάλα έργα τα οποία δημιουργούν θέσεις εργασίας και ευημερία, που παραμένουν δύο από τους στόχους των ευρωπαϊκών συνθηκών.

3.3 Προγράμματα στήριξης των αστέγων στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα σύμφωνα με όσα ήδη έχουν αναφερθεί οι άστεγοι μόλις πρόσφατα έχουν επίσημα αναγνωριστεί ως ομάδα-στόχος της κοινωνικής πολιτικής, χωρίς όμως να υπάρχουν ακόμα θεσμοθετημένες δράσεις και στρατηγικοί σχεδιασμοί ή να έχει αναπτυχθεί μια εθνική στρατηγική να υλοποιηθεί μέσω ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης και να ασχοληθεί αποτελεσματικά κατά των παραγόντων που οδηγούν ευάλωτα άτομα ή ομάδες στον αποκλεισμό τους από την κατοικία. Την έλλειψη αυτή προσπαθούν να καλύψουν αρκετοί φορείς, που υλοποιούν προγράμματα στήριξης των αστέγων, προσφέροντας πράγματι αξιόλογο έργο και αποτελώντας το κλειδί-οδηγό των δραστηριοτήτων του εθνικού συντονιστικού οργανισμού. Ενδεικτικές γενικού χαρακτήρα δράσεις θα μπορούσαν να είναι οι ακόλουθες (Collins J et al., 2007):

- Η αξιολόγηση όλων των φορέων που παρέχουν τις σχετικές υπηρεσίες και η πιστοποίηση τους ώστε να υπάρχει συνέχιση της χρηματοδότησης.
- Η κατανομή των δράσεων ώστε να εξασφαλίζεται ότι δεν υπάρχει αλληλοεπικάλυψη των δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται από τις οργανώσεις.

- Ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και ο συντονισμός της έρευνας σχετικά με την έκδοση και ανακοίνωση των αποτελεσμάτων.
- Η εκπροσώπηση της χώρας στην Ευρωπαϊκή και διεθνή σκηνή, σε συνέδρια, εργαστήρια.
- Η ίδρυση και η λειτουργία ενός εθνικού αριθμού τηλεφώνου για την παροχή χρήσιμων πληροφοριών και βοήθειας.
- Η συμμετοχή στο σχεδιασμό του Εθνικού Σχεδίου για την Κοινωνική Ένταξη των Αστέγων.

Ακολουθεί συνοπτικά το σημαντικό έργο που επιτελούν οι μη Κυβερνητικές και Εθελοντικές Οργανώσεις, η τοπική αυτοδιοίκηση αλλά και άλλοι φορείς στην υποστήριξη των αστέγων. Οι κυριότερες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο), που εφαρμόζουν προγράμματα για τους αστέγους είναι οι εξής:

- Η «ΚΛΙΜΑΚΑ» με το ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΣΤΕΓΩΝ (2001–2011) στηρίζει όσους διαβιούν στο δρόμο ή σε ανεπαρκείς ή ακατάλληλες συνθήκες στέγασης. Ειδικότερα από το 2011 υλοποιεί ένα ολοκληρωμένο Πρόγραμμα, που περιλαμβάνει εκτός από την έρευνα και την πρόληψη, ευαισθητοποίηση του κοινού, αγωγή και εκπαίδευση της κοινότητας, «street work» και κάλυψη των βασικών αναγκών επιβίωσης (φιλοξενία, σίτιση, ιατρική- ψυχιατρική στήριξη, συμβουλευτική, νομική αρωγή κ.λ.π) και υπηρεσίες για την εργασιακή αποκατάσταση και επανένταξη των αστέγων στον κοινωνικό σύνολο. Το Πρόγραμμα Στήριξης Αστέγων περιλαμβάνει τη λειτουργία της μονάδας παρέμβασης για τους αστέγους, του Κέντρου Ημέρας Αστέγων, καθώς και του Ξενώνα βραχύχρονης φιλοξενίας, του μοναδικού που φιλοξενεί ψυχιατρικά περιστατικά. Στο πλαίσιο του προγράμματος λειτουργεί εργαστήριο κοινωνικής οικονομίας, με στόχο την καλλιέργεια μελλοντικών σχεδίων και προοπτικών, μέσω της ψυχοκοινωνικής στήριξης και της εργασιακής κινητοποίησης, ώστε να προωθηθούν οι άστεγοι ανάλογα με τις δυνατότητές τους σε δομές επαγγελματικής ένταξης. Παράλληλα ο φορέας επιδιώκει παρεμβάσεις προς αρμόδιους φορείς της πολιτείας προτείνοντας το σχεδιασμό πολιτικών για την αντιμετώπιση του φαινομένου της έλλειψης στέγης. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Πρόγραμμα Στήριξης Αστέγων της «ΚΛΙΜΑΚΑ» λειτουργεί με πρωτοβουλία του φορέα και στηρίζεται σχεδόν

αποκλειστικά σε χορηγίες όπως και σε εθελοντική εργασία μελών του φορέα καθώς και ευαισθητοποιημένων πολιτών (<http://www.klimaka.org.gr/js/index.php/h-klimaka/what-we-do/koinonikos-apokleismos/homeless>).

- Η «PRAKSIS», είναι μια Μ.Κ.Ο που στοχεύει κυρίως στη δωρεάν παροχή κοινωνικών και ιατρικών υπηρεσιών και συμβάλλει στην προώθηση της κοινωνικής αλληλεγγύης και του εθελοντισμού, στην ανάπτυξη και εφαρμογή προγραμμάτων καταπολέμησης του κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού ευπαθών πληθυσμιακών ατόμων και ομάδων. Επιδιώκει τη συνεργασία με φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Περιφερειών, τη δημιουργία δικτύων για την εξυπηρέτηση των αναγκών των ευπαθών ομάδων και την επίτευξη των σκοπών του σωματείου, τη συνεργασία με άλλες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, με σκοπό την καλλιέργεια τελεσφόρου διαλόγου με την Ελληνική κοινωνία, καθώς και με επίσημους κρατικούς φορείς. Η PRAKSIS βάσει συγκεκριμένων προγραμμάτων παρέχει τις παρακάτω βασικές υπηρεσίες: άμεση και δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, υπηρεσίες υγιεινής, ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη, εργασιακή και νομική συμβουλευτική και προώθηση στην εργασία καθώς και οικονομική ενίσχυση σε συγκεκριμένα προγράμματα. Επίσης με βάση τα δυο πολυιατρεία που διαθέτει και λειτουργεί στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη, προσφέρει άμεση δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ψυχολογική και νομική υποστήριξη σε κοινωνικά και οικονομικά αποκλεισμένες ομάδες όπως άστεγοι, άποροι, ανασφάλιστοι, νέο-άστεγοι πρόσφυγες και μετανάστες, παιδιά των φαναριών, αποφυλακισμένοι. (http://www.praksis.gr/1001_1/Oi-Prakseis-Mas/-/Ta-Programmata-mas).

- Η «ΑΡΣΙΣ» σύμφωνα με το πρότυπο ΕΛΟΤ 1429: 2008 προσφέρει ένα ολοκληρωμένο και πιστοποιημένο σύστημα για τον προγραμματισμό, το σχεδιασμό και την υλοποίηση συγχρηματοδοτούμενων έργων για την επανένταξη κοινωνικά μειονεκτούντων νέων και αποκλεισμένων ομάδων στον κοινωνικό ιστό. Επιδιώκει την υλοποίηση προγραμμάτων, με σκοπό την παραγωγή κοινωνικού έργου που αίρει τις συνθήκες του αποκλεισμού, τον περιορισμό των διαφόρων κοινωνικών προβλημάτων και το σχεδιασμό δράσεων για την αντιμετώπισή τους. Παράλληλα στοχεύει στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των πολιτών, τη συνεργασία και δικτύωση με κοινωνικές υπηρεσίες, δημόσιες και μη κυβερνητικές, σε επίπεδο εθνικό, διακρατικό, ευρωπαϊκό και διεθνές. Προσφέρει υπηρεσίες άμεσης παρέμβασης και βοήθειας σε νέους που μειονεκτούν κοινωνικά και άλλες ευπαθείς

κοινωνικά ομάδες, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους και τη διευκόλυνση της κοινωνικής ένταξης (<http://arsis.gr/programmata/>).

- Η «ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ» ιδρύθηκε το 2002 και αποτελεί τον κύριο φιλανθρωπικό οργανισμό της Εκκλησίας της Ελλάδας. Στηρίζει όλα τα ευαγή ιδρύματα, όπως ορφανοτροφεία, γηροκομεία, αλλά και παιδικούς σταθμούς και κατασκηνώσεις, προσφέροντας ανθρωπιστική βοήθεια σε 28 χώρες και αναλαμβάνοντας προγράμματα τα οποία συγχρηματοδοτούνται είτε από την Ευρωπαϊκή Ένωση είτε από την Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας του Υπουργείου Εξωτερικών.

Η Αλληλεγγύη έχει ιδρύσει στην Ελλάδα επτά πρότυπους ξενώνες. Το 2006 ίδρυσε το οικοτροφείο «Επανεένταξη» για ψυχικά ασθενείς ανθρώπους στην Αθήνα. Επίσης, έχει ιδρύσει τον ξενώνα φιλοξενίας προσφύγων «Αγάπη» στη Θράκη, το ίδρυμα Αστεγών «Ανακούφιση» στον Πειραιά, τον ξενώνα «Μέριμνα» όπου παρέχεται δωρεάν φιλοξενία σε άπορους συγγενείς αρρώστων που νοσηλεύονται σε νοσοκομεία της Αττικής και προέρχονται από την επαρχία, το γηροκομείο «ο Καλός Σαμαρείτης» στην Πελοπόννησο, κ.ά. Οι δραστηριότητες της Αλληλεγγύης συμπεριλαμβάνουν την παροχή συσσιτίου, την παράδοση δωρεάν μαθημάτων της ελληνικής γλώσσας σε μετανάστες και μια 24ωρη τηλεφωνική γραμμή ψυχολογικής υποστήριξης. Η Αλληλεγγύη υποστηρίζεται από ένα εκτενές δίκτυο εθελοντών. Με τη συνεργασία της Ιεράς Αρχιεπισκοπής και του Δήμου Αθηναίων, αναπτύσσονται κοινά προγράμματα σίτισης, όπου καθημερινά μοιράζονται 1.600 μερίδες φαγητού σε αστέγους, αλλοδαπούς, εξαρτημένους από ουσίες και άπορους. Επίσης, η Υπηρεσία Χριστιανικής Αλληλεγγύης ασχολείται με το κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, εφαρμόζοντας προγράμματα, που απευθύνονται σε όλες τις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού, μέσω των Ενοριακών Φιλόπτωχων Ταμείων. Μεταξύ άλλων, τα κέντρα ενοριακής αγάπης, που προσφέρουν καθημερινά σίτιση με 2.900 μερίδες φαγητού ημερησίως, η κινητή μονάδα διανομής φαγητού σε αστέγους, η «Κιβωτός Αγάπης», το πρόγραμμα «ΤΑΒΙΘΑ» που παρέχει είδη υγιεινής διατροφής κ.ά. (<http://www.snf.org/el/dorees/apodektes/a/allileggyi-mko-tis-ekklisias-tis-ellados/agora-akinitou/>).

- Εκτός από τις παραπάνω Μ.Κ.Ο., το «ΙΔΡΥΜΑ ΑΣΤΕΓΩΝ» του Δήμου Αθηναίων έχει θέσει ως βασικό σκοπό των προγραμμάτων του την αντιμετώπιση των προβλημάτων των αστέγων καθώς και την ανάπτυξη μηχανισμών καταπολέμησης των παραγόντων, που

οδηγούν τις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Επίσης από την Κοινωνική Υπηρεσία του Ιδρύματος Αστεγών παρέχεται συμβουλευτική-ψυχολογική στήριξη καθώς και κινητοποίηση για την αποκατάσταση και την επανένταξη των αστεγών. Το «ΚΕΝΤΡΟ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΑΣΤΕΓΩΝ» του Δήμου Αθηναίων (Κ.Υ.Α.Δ.Α.) αναπτύσσει πρωτοποριακές δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα, σε συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, για την ανακούφιση των αστεγών και την αντιμετώπιση της φτώχειας, παρέχοντας υπηρεσίες, που καλύπτουν το σύνολο των πρωτογενών αναγκών της σίτισης, της στέγασης, της ένδυσης και υπόδησης, της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Πιο συγκεκριμένα, παρέχει καθημερινά από το Κέντρο Σίτισης του Ιδρύματος 1.500 μερίδες φαγητού σε άπορους και αστέγους, Έλληνες και αλλοδαπούς. Ακόμη, διαθέτει δύο ξενώνες, στους οποίους παρέχεται βραχεία φιλοξενία σε 180 άτομα 18-65 ετών, κατόχους ελληνικής ταυτότητας και λειτουργεί το κοινωνικό φαρμακείο, το κοινωνικό παντοπωλείο και την αθηναϊκή αγορά για την κάλυψη των αναγκών των ατόμων που αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα (<https://www.cityofathens.gr/organotiki-domi-dimoy-athinaion/dimotikoi-foreis/kentro-ypodoxis-astegon-dimoy-athinaion-k-y-d>).

- Ο τομέας Κοινωνικής Πρόνοιας του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης είναι ένας άλλος φορέας που παρέχει φιλοξενία προσωρινής διάρκειας, έως 6 μηνών, στον Κοινωνικό Ξενώνα σε αστέγους. Το πρόγραμμα στοχεύει επίσης στην παροχή υπηρεσιών σίτισης, ψυχοκοινωνικής στήριξης, νοσηλευτικής φροντίδας, βοήθειας των αστεγών, με προοπτική την κοινωνική και επαγγελματική τους αποκατάσταση, ώστε να αποφευχθεί η μονιμότητα της παραμονής και η ασυλοποίησή τους. Για το σκοπό αυτό αναπτύσσονται στοχευμένες υποστηρικτικές δράσεις, για την ανάπτυξη μηχανισμών πρόληψης, την άρση των εμποδίων και την αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού (<http://www.redcross.gr/default.asp?pid=11&la=1>).

- Ο Σταθμός Φροντίδας Εξαρτημένων Ατόμων του «ΟΚΑΝΑ» (γνωστό και ως «ΣΤΕΚΙ»), είναι ένας ακόμα φορέας που παρέχει υπηρεσίες σε αστέγους που όμως είναι και χρήστες ουσιών. Πιο συγκεκριμένα, ξεκίνησε να λειτουργεί τον Απρίλιο του 2003, εδρεύει στο κέντρο της Αθήνας (Καποδιστρίου 46, πλατεία Βάθη), και στόχος του είναι οι ενεργοί χρήστες ψυχοδραστικών ουσιών -που δεν είναι ενταγμένοι σε κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα- και στους οποίους δίνεται η δυνατότητα να καλύψουν βασικές ανάγκες υγιεινής και ασφάλειας, να λάβουν ψυχοκοινωνική υποστήριξη για την επίτευξη θετικών αλλαγών στη συμπεριφορά

τους και να απασχοληθούν δημιουργικά σε ποικίλες δραστηριότητες. Τα άτομα που προσέρχονται στο σταθμό στη πλειονότητά τους είναι άστεγοι ή άνθρωποι που ζουν σε μη ασφαλείς συνθήκες στέγασης. Οι χρήστες στο Σταθμό Φροντίδας Εξαρτημένων Ατόμων έχουν τη δυνατότητα να καλύπτουν βασικές ανάγκες, όπως είναι η σίτιση, η ατομική υγιεινή και καθαριότητα, η φροντίδα και η παροχή υγείας, η κοινωνική φροντίδα με στόχο την ψυχολογική υποστήριξη, μέσω ατομικής και ομαδικής συμβουλευτικής, η ενημέρωση για κινδύνους από τη χρήση καθώς και η δυνατότητα δημιουργικής απασχόλησης και διασκέδασης, με στόχο τα μέλη του Σταθμού να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες αλλά και να ψυχαγωγηθούν (<http://www.okana.gr/2012-01-12-13-11-25/ypiresies>).

- Το «Κοινοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ Λάτση», έχει ως στόχο του την ανακούφιση των ευπαθών ομάδων της ελληνικής κοινωνίας που πλήττονται περισσότερο από τις συνέπειες της τρέχουσας οικονομικής κρίσης. Γι' αυτό το λόγο έχει θέσει σε εφαρμογή το Ειδικό Πρόγραμμα Κοινωνικής Αλληλεγγύης «Είναι καθήκον μας» σε συνεργασία με φιλανθρωπικές οργανώσεις, Ιερές Μητροπόλεις και τις ενορίες, ΜΚΟ, τοπικές αρχές και φορείς που συμμετέχουν στην κοινωνική πρόνοια και την υγειονομική περίθαλψη. Σκοπός του Ιδρύματος είναι να ενισχύσει τις ενέργειες της Πρόνοιας για την ανακούφιση εκείνων που επηρεάζονται άμεσα από τις υπάρχουσες οικονομικές συνθήκες και να συμπληρώσει τις δραστηριότητες που ασκούνται από κρατικούς και μη φορείς, ή άλλα ευαγή ιδρύματα της χώρας (<http://www.latsis-foundation.org/ell/social-welfare-community-development/programmata>).

Επίσης, τον Μάρτιο 2012 υπεγράφη το Πρωτόκολλο Συνεργασίας Προθέσεων μεταξύ του Ιδρύματος και του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών για το σχεδιασμό, την οργάνωση και την υλοποίηση κοινών προγραμμάτων, για την ενίσχυση του εθελοντισμού στην Ελλάδα στον τομέα της κοινωνικής αλληλεγγύης, της προληπτικής ιατρικής για νεαρές ηλικίες και για τη χρηματοδότηση των προγραμμάτων επιστημονικής έρευνας με στόχο την χαρτογράφηση και ανάλυση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε τοπικό επίπεδο και την ανάπτυξη εφαρμόσιμων προτάσεων για την αντιμετώπισή τους (<http://www.uoa.gr/ anakoinoseis-kai-ekdhloseis/anakoinoseis/shmantika-gegonota/proboli-shmantikoy-gegonotos/programma-proo8hshs-e8elontismoy-ekpa-koinwfeloy-idrymatos-iwannh-s-latsh.html>).

Εκτός από τους προηγούμενους φορείς , κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά σε μια νέα δράση υπέρ των αστέγων, η οποία ξεκίνησε πολύ πρόσφατα, η επίσημη παρουσίαση του μοναδικού ελληνικού περιοδικού δρόμου "Σχεδία" στο Πολιτιστικό Κέντρο "Μελίνα" του Δήμου Αθηναίων. Το νέο ελληνικό περιοδικό που βασίζεται στη δημοσιογραφική αλληλεγγύη και την παροχή κοινωνικής βοήθειας, εντάσσεται στο παγκόσμιο δίκτυο περιοδικών και εφημερίδων δρόμου. Ως στόχο έχει να δώσει φωνή, ελπίδα και προοπτική στους πιο αποκλεισμένους της ελληνικής κοινωνίας, που βιώνουν στις πιο ακραίες τους μορφές, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Πωλητές της "Σχεδίας" στους δρόμους της Αθήνας θα είναι άποροι, άνεργοι και άστεγοι, ενώ το δίκτυο έχει προοπτικές εξάπλωσης και σε άλλες πόλεις. Το περιοδικό στοιχίζει 3 ευρώ, από τα οποία το ενάμισο «πηγαίνει» απευθείας στον ίδιο τον πωλητή ο οποίος φέρει μια χαρακτηριστική κόκκινη εμφάνιση - διαπίστευση (Δεβέτης Χ, 2013 , http://news247.gr/eidiseis/syentefxeis/dhmosiografia_ths_allhlegguhs_to_periodiko_sxedia_ksekinai_to_taksidi_toy.2144551.html).

Ολοκληρώνοντας αξίζει να υπογραμμιστεί η υποστήριξη και η βοήθεια που προσφέρουν, εκτός πλαισίων και δομών, πλήθος ανώνυμων πολιτών. Οι Μ.Κ.Ο. και οι υπόλοιποι φορείς που προαναφέρθηκαν, σε καμία περίπτωση δεν εξαντλούν όλο τον κατάλογο των εμπλεκόμενων φορέων στον τομέα υποστήριξης των αστέγων. Δυστυχώς η έλλειψη αναγνώρισης του συνολικού πληθυσμού των αστέγων, καθώς και η έλλειψη οποιασδήποτε προσπάθειας να συλλέγονται τα επίσημα στοιχεία σχετικά με το θέμα έχει ως αποτέλεσμα τη συνολική απουσία μέτρων στήριξης και δημόσιων δομών που θα μπορούσαν να ανακόψουν την άνοδο του προβλήματος των αστέγων στη χώρα μας. Το σίγουρο είναι ότι η συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Δήμοι), της Εκκλησίας, των εθελοντικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων στη λήψη ρηζικέλευθων μέτρων θα δώσει ελπίδα στο πρόβλημα της έλλειψης στέγης (Alamanou A et al., 2011).

3.3.1 Προγράμματα επανένταξης αστέγων στο Δήμο Πατρών

Το φαινόμενο της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης έχει αντίκτυπο σε όλες τις μεγάλες πόλεις της χώρας. Πυκνώνουν οι εικόνες με αστέγους στην Πάτρα, οι οποίοι κοιμούνται σε κοινόχρηστους χώρους, προσπαθώντας να βρουν προσωρινό καταφύγιο. Πέρα

από το πρόβλημα των αστέγων, αυξάνονται και οι οικογένειες που προμηθεύονται τρόφιμα από την Τράπεζα Τροφίμων του Δήμου Πατρών, καθώς σήμερα έχουν αγγίξει τις 1.500.

Από την πλευρά του ο Δήμος προσπαθεί να στεγάσει όσο το δυνατόν περισσότερους σε πανσιόν που μισθώνει επί της οδού Πατρέως, μη μπορώντας να αναλάβει μεγαλύτερες πρωτοβουλίες, λόγω της μη χρηματοδότησης για κοινωνικές παροχές, από το υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, όπως τονίστηκε και από τον πρόεδρο του Κοινωνικού τομέα, Θεόδωρο Τουλγαρίδη. Στην πανσιόν που μισθώνει ο Δήμος φιλοξενούνται 24 άτομα, που ήταν άστεγα, από το φθινόπωρο του 2014. Το προηγούμενο διάστημα στην πανσιόν διέμεναν άστεγες οικογένειες με μικρά παιδιά, που τώρα φιλοξενούνται προσωρινά από συγγενικά ή φιλικά τους άτομα, ώστε να εναλλάσσεται η βοήθεια σε όσα περισσότερα άτομα είναι εφικτό.

Με δεδομένη την κρίσιμη κοινωνικοοικονομική κατάσταση στην πόλη και σε περιπτώσεις χαμηλών θερμοκρασιών, ο Δήμος Πατρών με τον Κοινωνικό Οργανισμό του Δήμου (ΚΟΔΗΠ) λειτουργούν άτυπο υπνωτήριο σε χώρο του πρώην Αρσακείου για αστέγους πολίτες. Ο Δήμος είχε διαμορφώσει το υπνωτήριο με δύο θερμαινόμενες αίθουσες, ενώ στο χώρο υπάρχει και φύλακας. Στους αστέγους προσφέρεται φαγητό, ενώ τους παρέχεται και ζεστό νερό. Η διαμονή στο συγκεκριμένο χώρο είναι από τις 8:00 μ.μ. έως και τις 8:00 π.μ. Ακόμη, έχει σχεδιάσει και προχωρά στο άνοιγμα επιπλέον θερμαινόμενων χώρων προκειμένου να βρουν καταφύγιο οι άστεγοι της αχαϊκής πρωτεύουσας, και σε συνεργασία με τον Κοινωνικό Οργανισμό βρίσκεται σε διαδικασία σχεδιασμού Κοινωνικού ξενώνα βραχυχρόνιας φιλοξενίας για τους αστέγους καθώς και υπνωτήριο για αστέγους, που δεν δύναται να ενταχθούν σε ξενώνα.

Με στόχο την αντιμετώπιση της πιο ακραίας μορφής ένδειας, απορίας και κοινωνικού αποκλεισμού και με το σύνθημα «ΟΧΙ ΠΙΑ», η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας σε συνεργασία με την Ιερά Μητρόπολη Πατρών, υλοποιεί κάθε χρόνο το πρόγραμμα «ΣΤΕΓΑ-ΖΩ», από το οποίο ωφελούνται σε πρώτη φάση περίπου 25 άστεγοι στην πόλη της Πάτρας. Στο «ΣΤΕΓΑ-ΖΩ» έχουν δικαίωμα συμμετοχής γυναίκες και άνδρες, ανεξαρτήτως ηλικίας, που ανήκουν στην ευπαθή κοινωνικά ομάδα των αστέγων και πληρούν αθροιστικά τις προϋποθέσεις που αναφέρονται στην αναλυτική πρόσκληση. Στόχος του είναι να προσφέρει ηθική και ψυχολογική στήριξη ώστε σταδιακά να επανενταχθούν στην κοινωνία. Συγκεκριμένα το

πρόγραμμα κάλυψε τις δαπάνες για την στέγαση, τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, την οικοσυσκευή, την ένδυση – υπόδηση, την διατροφή και την μετακίνηση 25 πολιτών που ζουν σε συνθήκες εξαθλίωσης. Επιπλέον, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί αλλά και ειδικά καταρτισμένοι επιστήμονες είχαν τη δυνατότητα να υποστηρίξουν τους συμμετέχοντες με τελικό στόχο την ενεργοποίηση και την ένταξη τους στην κοινωνία και την αγορά εργασίας. Πρόκειται για ένα κοινωνικό πρόγραμμα σφαιρικού περιεχομένου από το οποίο απορρέουν απτά οφέλη για όσους ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες.

Το προφίλ των φιλοξενούμενων – χωρίς να έχει υπάρξει κάποιου είδους αποκλεισμός – είναι κυρίως Έλληνες μόνιμοι κάτοικοι Πατρών. Στην πλειοψηφία τους είναι άνδρες αλλά και οικογένειες με ανήλικα παιδιά που πηγαίνουν σχολείο. Ας σημειωθεί ότι έχουν φιλοξενηθεί και οικογένειες προσφύγων.

Επίσης για την προσωρινή φιλοξενία λαμβάνονται υπ' όψιν ορισμένα κριτήρια όπως :

- Το επείγον του θέματος στέγασης (οικονομικά στοιχεία, υποστηρικτικό περιβάλλον, εξώσεις, ύπαρξη ανηλίκων κλπ).
- Η δυνατότητα αυτοεξυπηρέτησης των αιτούντων.
- Η δυνατότητα να σταθούν μόνοι τους σε έναν χώρο χωρίς εποπτεία, καθώς αποφεύγονται περιπτώσεις πιθανής χρήσης και διακίνησης ουσιών, αλκοόλ, περιστατικά που έχουν ιστορικό βίας, ψυχιατρικά περιστατικά, πιθανές μεταδοτικές ασθένειες ή καταστάσεις που μπορούν να κινδυνέψουν οι ίδιοι ή άλλοι διαβιούντες στον εν λόγω χώρο.
- Η συνεργασία τους με την υπηρεσία για την βελτίωση της κατάστασης (πχ για επισκέψεις σε γιατρούς, έκδοση βιβλιαρίων υγείας, επιδόματα κλπ)

Σχετικά με κάποια άλλα άτομα που δεν μπορούν να φιλοξενηθούν σε μη προστατευμένο χώρο (χρήστες ουσιών και αλκοολικοί, ψυχιατρικά κλπ), ο Κοινωνικός Οργανισμός πρόκειται να ακολουθήσει μια σειρά από άλλες δράσεις προκειμένου να διαθέτει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο υποστήριξης των αστέγων.

Παράλληλα, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας έχει λάβει έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό για τις αδύναμα κοινωνικά ομάδες, ο οποίος και παρουσιάστηκε προσφάτως στο Περιφερειακό Συμβούλιο. Ο σχεδιασμός αυτός στηρίζεται σε τέσσερις σημαντικούς πυλώνες:

1. Αντιμετώπιση της ανεργίας, που πλήττει κυρίως τους νέους, μέσα από την ανάπτυξη και μια άλλη πολιτική προσέγγισης.
2. Στήριξη των κοινωνικών δικτύων, εθελοντικών οργανώσεων, δομών δημόσιου και ιδιωτικού χαρακτήρα που απευθύνονται στον αδύναμο πολίτη.
3. Αντιμετώπιση της ακραίας φτώχειας, ένα μέρος του οποίου είναι το «ΣΤΕΓΑ-ΖΩ».
4. Ευαισθητοποίηση και ενημέρωση για τη δημόσια υγεία.

Ολοκληρώνοντας, ο Δήμος Πατρών και ο Κοινωνικός Οργανισμός καλούν τους ενδιαφερόμενους, καθώς και όλους τους πολίτες και τις υπηρεσίες που γνωρίζουν περιστατικά αστέγων, να ενημερώνουν σχετικά τις αρμόδιες υπηρεσίες, προκειμένου να ευοδωθούν οι προσπάθειες των εκάστοτε φορέων. Με το σωστό συντονισμό όλων των δράσεων και με την εφαρμογή ολιστικής προσέγγισης για την κοινωνική ένταξη των αστέγων, με έμφαση τόσο στις καθημερινές ανάγκες και στις ανάγκες βιοπορισμού τους όσο και σε ενέργειες επανένταξης τους στην αγορά εργασίας θα επιτευχθεί και η αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης στην πόλη της Πάτρας.

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Η μελέτη αποτελεί μικτή προσέγγιση συνδυαστικής Ποιοτικής και Ποσοτικής έρευνας.

Γίνεται ξεχωριστή αναφορά στη μεθοδολογία και στα αποτελέσματα της κάθε έρευνας και ακολουθεί η σύνθεση των τελικών συμπερασμάτων και συζήτηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ «Η ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ»

1.1 Σκοπός της μελέτης

Στόχος και σκοπός της μελέτης ήταν να καταγράψει τις προκλήσεις – προβλήματα του άστεγου πληθυσμού, την αναγνώρισή τους από τους ίδιους καθώς και την ιεράρχησή τους. Επιπλέον να αναδειχτούν τυχόν προοπτικές επανένταξης εφόσον οι ίδιοι το επιθυμούν, ποιές από αυτές έχουν οι ίδιοι σκεφτεί και αν αυτό δεν συμβαίνει να διερευνηθούν οι λόγοι της άρνησης αυτής.

Η ποιοτική έρευνα εν συγκρίσει με την ποσοτική είναι πιο πολύπλοκη, πιο απαιτητική, πιο σύνθετη, πιο χρονοβόρα και πιθανώς πιο δύσκολη. Στην ποιοτική έρευνα προεξάρχει το στοιχείο της μοναδικότητας και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχει ένας απόλυτος, και σωστός τρόπος για τη διεξαγωγή της. Η ποιοτική έρευνα και ο ποιοτικός ερευνητής δεν μπαίνουν σε καλούπια ούτε μπορούν να προκαθοριστούν τα αποτελέσματά της. Η ποιοτική έρευνα κάθε φορά παίρνει διαφορετική μορφή και είναι σαν να γεννιέται μια καινούρια ζωή που εξελίσσεται, και δεν γνωρίζουμε ούτε πώς θα είναι στο μέλλον ούτε πώς και πότε θα τελειώσει (Mantzoukas, 2007).

1.2 Υλικό και Μέθοδος

Η παρούσα ποιοτική έρευνα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Διοίκηση Υπηρεσιών Υγείας και Διαχείριση Κρίσεων» του Τμήματος Νοσηλευτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, από το Νοέμβριο του 2015 έως τον Απρίλιο του 2016. Το δείγμα της παρούσας μελέτης αποτέλεσαν άστεγοι του δήμου Πατρών. Οι προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των αστεγών στην μελέτη ήταν οι παρακάτω:

1. Άτομα ενήλικα, άνω των 18 ετών.
2. Ικανότητα κατανόησης της ελληνικής γλώσσας.
3. Ικανότητα ανάγνωσης της ελληνικής γλώσσας.
4. Ικανότητα ανάγνωσης και κατανόησης του έντυπου συγκατάθεσης αλλά και το δικαίωμα υπογραφής του.
5. Η επιθυμία των ατόμων να συμμετέχουν στην παρούσα μελέτη.
6. Ο άστεγος πληθυσμός που θα συμμετείχε στην μελέτη να είχε ενημερωθεί για το σκοπό της και να είχε διαβεβαιωθεί για την ανωνυμία της διαδικασίας.

Ο κάθε συμμετέχων θα είχε το δικαίωμα να μην απαντήσει σε κάποια ερώτηση και επιπλέον να διακόψει τη συζήτηση σε οποιοδήποτε στάδιο της, εάν το επιθυμούσε.

Οι απαντήσεις των συνεντεύξεων θα καταγράφονταν σε χαρτί, ακριβώς όπως δόθηκαν.

1.3 Πληθυσμός της Μελέτης

1.3.1 Δείγμα

Το δείγμα αποτελείται από οκτώ (8) άτομα- αστέγους και κατ' επέκταση στις οκτώ (8) ημι - δομημένες συνεντεύξεις που ελήφθησαν από αυτούς. Δεν είναι τυχαίο δείγμα αλλά **σκοπιμότητας** γιατί μέσα από της πληροφορίες που ελήφθησαν από την εκκλησία, έγινε προσπάθεια προσέγγισης πληθυσμού με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν, παρότι δεν μπορούν να γενικευτούν στο σύνολο των αστεγών , δεν αποκλείουν την πιθανότητα πως μια παρόμοια έρευνα, σε μια άλλη παρόμοια ομάδα πληθυσμού, θα βγάλει παρόμοια αποτελέσματα (Κυριαζή, 1999).

Στην ποιοτική έρευνα το δείγμα δεν απαιτείται να είναι ποσοτικά μεγάλο για τη διεξαγωγή μιας έγκυρης έρευνας. Μπορεί να περιορίζεται σε διψήφιο ή ακόμη και σε μονοψήφιο

αριθμό. Ένα μεγάλο δείγμα θα μπορούσε να έχει τα αντίθετα από τα προσδοκώμενα αποτελέσματα και να μην επιτευχθεί ούτε ο σκοπός αλλά ούτε και ο στόχος μιας ποιοτικής έρευνας και τελικά να λειτουργήσει αρνητικά για την εγκυρότητα της ποιοτικής έρευνας . Αυτό γιατί μέσα από ένα μεγάλο δείγμα χάνονται τα εξατομικευμένα και υποκειμενικά χαρακτηριστικά, τα οποία θέλει να καταγράψει και να κατανοήσει η ποιοτική έρευνα (Parahoo K , 2006; Thompson C, 1999). Το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας χαρακτηρίζεται ως δείγμα σκοπιμότητας, δεδομένου ότι το συγκεκριμένο δείγμα έχει τη γνώση, τα χαρακτηριστικά και τη θέληση να δώσει πιο ολοκληρωμένες και σε βάθος απαντήσεις στην ερευνητική ερώτηση (Parahoo K , 2006; Thompson C, 1999; Morse MJ, 2003).

1.3.2 Διαδικασία

Για την πραγματοποίηση της ποιοτικής έρευνας χρησιμοποιήθηκαν, το έντυπο συγκατάθεσης συμμετοχής στην έρευνα και οι οκτώ (8) ημι – δομημένες συνεντεύξεις. Ζητήθηκε καταρχήν προφορικά η συνδρομή από την κοινωνική υπηρεσία του δήμου Πατρών τόσο για την ενημέρωση του άστεγου πληθυσμού για την ερευνά και το σκοπό της , όσο και για τη φιλοξενία σε ένα προστατευμένο χώρο που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν οι συνεντεύξεις. Λόγω της περιορισμένης ανταπόκρισης για την ενημέρωση και την επαφή με τον άστεγο πληθυσμό όπως επίσης και για προσφορά χώρου διεξαγωγής της έρευνας από το δήμο, ζητήθηκε βοήθεια και από τον Αιδεσιμότατο Δαραμούσκο Νικόλαο υπεύθυνο του φιλόπτωχου του Ιερού Ναού Άγιου Γεωργίου Ρίου, με την πολύτιμη βοήθεια του οποίου πραγματοποιήθηκε η επαφή με τον άστεγο πληθυσμό, στον τόπο που διέμεναν εκείνο τον καιρό, ώστε να γίνει η πρώτη γνωριμία και αμέσως μετά, στο επόμενο βήμα, η πραγματοποίηση των συνεντεύξεων (επιτόπια έρευνα).

Κατά τη διάρκεια της έρευνας αντιμετωπίστηκαν εξαιρετικές δυσκολίες που συνίστανται στη δυσκολία της προσέγγισης του υπό έρευνα πληθυσμού, στους κίνδυνους που ενέχονται από την προσέγγιση ενός άγνωστου ατόμου και τέλος στο πεδίο (χώρο) που πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις (ο δρόμος- καφετέρια).

Το πεδίο της έρευνας, *δρόμος- καφετέρια*, είναι ένα κοινότοπο πεδίο στο αστικό περιβάλλον της Πάτρας. Οι κλιματικές συνθήκες δεν επηρέασαν την έρευνα σε βαθμό που να χαρακτηρισθούν ως θετικές ή αρνητικές για την έρευνα. Ως ιδιαίτερες θα πρέπει να χαρακτηρισθούν οι διαμορφούμενες συνθήκες της μη άνεσης του χρόνου και της ηρεμίας που απαιτείτο για τις ανάγκες των συνεντεύξεων και της φασαρίας του εξωτερικού- μη προστατευόμενου περιβάλλοντος. Ιδιαίτερα στις καφετέριες που πραγματοποιήθηκαν δύο εκ των οχτώ συνεντεύξεων, εκτός από τους αστέγους και η ίδια ερευνήτρια, ήρθε συχνά σε δύσκολη θέση από αδιάκριτα και απαξιωτικά βλέμματα.

Ο χρόνος που χρειάστηκε για την εύρεση και προσέγγιση του δείγματος ήταν έξι (6) μήνες, από το Νοέμβριο έως τον Απρίλιο, και οι συνολικές ώρες των συνεντεύξεων ανέρχονται σε έξι (6), με μέσο όρο για κάθε συνέντευξη τα σαράντα (40') λεπτά. Η γλώσσα που πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις ήταν η ελληνική. Σε όσους δέχθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα έγινε πλήρη ενημέρωση της ιδιότητάς του ερευνητή, του σκοπού και το θέματος της έρευνας καθώς επίσης της θεματολογία των ερωτήσεων και κατά προσέγγιση ο χρόνος που θα απαιτείτο για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων. Δόθηκε έντυπο συγκατάθεσης - συμμετοχής στην έρευνα όπου και έγινε απόλυτα ξεκάθαρο πως θα τηρηθεί αυστηρά η ανωνυμία.

Η προσέγγιση πραγματοποιούνταν ως επί το πλείστον πρωινές ώρες 8 με 10 π. μ και μεσημεριανές 3 με 4 μ. μ, ώρες που οι άστεγοι βρίσκονταν σε κίνηση, και αυτό γιατί δεν θεωρήθηκε σωστό να παραβιαστούν ο χώρος και ο χρόνος ανάπαυσής τους. Η εμπειρία μέσα από αυτό το κομμάτι της έρευνας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «συγκλονιστική». Η επαφή και γνωριμία με αυτή τη σκοτεινή και σκληρή πλευρά της ζωής φέρνει αντιμέτωπο το άτομο με τα όρια των ψυχολογικών αντοχών του, τις αξίες και την καλή αλλά και την - κακή πλευρά του εαυτού.

1.3.3 Ερευνητικά εργαλεία

Ως ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκαν, μετά τη χορήγηση, πρώτα από όλα, του έντυπου συγκατάθεσης - συμμετοχής στην έρευνα, οι ημι – δομημένες συνεντεύξεις¹. Οι συνεντεύξεις

¹ βλ. παράρτημα

για καλύτερα αποτελέσματα μπορούν να γίνουν με τη χρήση μαγνητοφώνου ή άλλων οπτικοακουστικών μέσων (Mantzoukas S, 2007). Αρχικά και στη συγκεκριμένη έρευνα επιχειρήθηκε η χρήση του μαγνητοφώνου για πλήρη καταγραφή όλης της συζήτησης αλλά κάτι τέτοιο δεν στάθηκε εφικτό, λόγω του τρόπου προσέγγισης του άστεγου πληθυσμού αλλά και των συνθηκών κάτω από τις οποίες πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις.

Στην περίπτωση της ημι - δομημένης συνέντευξης, ο ερευνητής σχεδιάζει 7 με 8 ενότητες στις οποίες, αυτές περιέχονται οι ερωτήσεις που θα τον βοηθήσουν να καλύψει τα σημεία εκείνα, που θέλει οπωσδήποτε να εξετάσει. Ο λόγος που ο ερευνητής κάνει χρήση αυτών των ενοτήτων, είναι για να αποφύγει την περίπτωση να παρασυρθεί από τη συνέντευξη που έχει μορφή διαλόγου και να παρεκκλίνει από το θέμα και το σκοπό της έρευνάς του. Η ημι - δομημένη τεχνική χρησιμοποιείται κυρίως, από νέους ποιοτικούς ερευνητές, ώστε να μην παρασυρθούν από τη συνέντευξη ή παρατήρηση και να μην ξεχάσουν να ρωτήσουν ή να παρατηρήσουν τα σημεία που θεωρούν σημαντικά για το υπό έρευνα φαινόμενο. Ωστόσο πρέπει να αναφερθεί ότι, οι ενότητες της ημι - δομημένης συνέντευξης, μπορεί να μη ρωτηθούν με την ίδια ακριβώς σειρά ή να μην έχουν την ίδια εμβάθυνση με όλους τους συμμετέχοντες, παρόλα αυτά το αποτέλεσμα θα πρέπει να επιδιώκεται να είναι το ίδιο. Οι ερωτήσεις οι οποίες δημιουργήθηκαν για το σκοπό της έρευνας στον υπό μελέτη πληθυσμό, χωριστήκαν σε 7 ενότητες έτσι ώστε η κάθε ενότητα να οδηγεί αβιάστα στην επόμενη (Parahoo, 2006 ; Giacomini et al., 2000 ; Fontana et al., 1998 ; Adler et al., 1998).

Με βάση αυτή την λογική δημιουργήθηκαν οι επτά ενότητες που ακολουθούν:

- 1. Προφίλ αστέγου**
- 2. Πορεία ζωής**
- 3. Οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον**
- 4. Γεγονότα και συνθήκες που οδήγησαν στην τωρινή κατάσταση**
- 5. Προκλήσεις καθημερινότητας**
- 6. Στάση – συμπεριφορά**
- 7. Προοπτικές επανένταξης**

1.4 Στατιστική Επεξεργασία

Οι ημι - δομημένες ερευνητικές συνεντεύξεις , αναλύθηκαν ώστε να ερμηνευτεί και να κατανοηθεί το υπό έρευνα φαινόμενο. Η ανάλυση των δεδομένων είναι εκείνο το σημείο όπου ο ερευνητής συγκρίνει και αντιπαραβάλλει, ερμηνεύει και κατανοεί, βγάζει συμπεράσματα και τα επαληθεύει (Morse MJ et al, 1996; Brink JP et al, 1998,). Η διαδικασία της ανάλυσης των δεδομένων όχι μόνο είναι απαραίτητη, αλλά κατά κάποιο τρόπο δίνει νόημα στην όλη έρευνα και αποτελεί τον απώτερο στόχο της δεδομένου ότι τα δεδομένα από μόνα τους δεν ερμηνεύονται, αλλά απαιτούν πάντοτε από τον ερευνητή να δώσει νόημα, να συνδέσει φαινομενικά ασύνδετα σημεία, να ερμηνεύσει τα αίτια πίσω από τα δεδομένα και τελικά να δημιουργήσει καινούρια γνώση(Mantzoukas S , 2004).

Τα δεδομένα μελετήθηκαν ώστε να αποκτηθεί πλήρης αντίληψη για το τι σκέφτονται, τι θέλουν και τι κάνουν όλοι οι συμμετέχοντες. Στη συνέχεια κωδικοποιήθηκαν οι απαντήσεις τους ξεχωριστά σε κάθε άτομο και στη συνέχεια ενώθηκαν ίδιοι κωδικοί από διαφορετικά άτομα. Δημιουργήθηκαν έτσι νέες θεματικές ενότητες και ερμηνευτήκαν έχοντας έτσι τα τελικά αποτελέσματα για το υπό εξέταση φαινόμενο (Polit FD, Hungler PB, 1999; Huberman MA& Miles BM, 1998; Tesch R, 1990; Strauss A & Corbin J, 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

« ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ »

2.1 Προφίλ αστέγου – δημογραφικά στοιχεία

Στον παρακάτω πίνακα περιλαμβάνονται οι άστεγοι που συμμετείχαν στην έρευνα, στο σύνολο τους οκτώ (8), τέσσερεις άνδρες (4) και τέσσερεις (4) γυναίκες:

*Μερικά από τα ονόματα δεν είναι τα αληθινά με βάση την επιθυμία των συμμετεχόντων.

	Όνομα*	Ηλικία	Εθνικότητα	Σπουδές	Εργασία	Οικογενειακή κατάσταση	Εισόδημα	Τωρινός τύπος διαμονής
1.	Παναγιώτης	40	Ελληνική	-----	Τίποτα	Άγαμος	Πρόνοιας	Δικό του σπίτι χωρίς παράθυρα και ρεύμα
2.	Αρετή	33	Ελληνική	Δημοτικό	Σερβιτόρα	Έγγαμη	-	Φιλοξενείται σε φιλικό σπίτι
3.	Π	35	Ελληνική	Δημοτικό	Ιερόδουλη	Σε διάσταση, 2 παιδιά	-	Φιλοξενείται σε ξενώνα
4.	Αγγελική	75	Ελληνική	Δημοτικό	Καθαρίστρια	Χήρα	Σύνταξη συζύγου, 700ευρο	Πλατεία
5.	Ορέστης	45	Αλβανική	-----	Κτίστης	Μονός	626ευρο /δίμηνο	Υπόγειο Γ.Ν.Π
6.	Ηρώ	34	Ελληνική	ΙΕΚ	Πωλήτρια	Άγαμη	-	Φιλικό σπίτι
7.	Άγγελος	38	Ελληνική	Γυμνάσιο	Εργάτης	Άγαμος	626ευρο/ δίμηνο	Εγκαταλελειμμένα σπίτια, παγκάκια
8.	Χρηστός	45	Ελληνική	Δημοτικό	Εργάτης	Άγαμος	-	Πλατειές, παγκάκια

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος του άστεγου πληθυσμού βρίσκεται σε παραγωγική ηλικία με μέσο όρο, τα 39 με 40 έτη και μόνο με μια περίπτωση να ανήκει στην τρίτη ηλικία.

Όλοι είναι ελληνικής εθνικότητας γεννημένοι στην Πάτρα εκτός από τον Ορέστη που ήρθε από την Αλβανία και την Π. από την Αθήνα. Επίσης παρατηρήθηκε ότι μόλις δυο άστεγοι είναι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ενώ οι υπόλοιποι υποχρεωτικής. Από αυτούς, όλοι έστω και περιστασιακά δούλευαν κατά τη διάρκεια των προηγούμενων ετών πριν βρεθούν στον δρόμο έστω και για λίγο, ως εργάτες πιο πολύ εκτός από μια γυναίκα που εργαζόταν ως ιερόδουλη και κάποια άλλη ως πωλήτρια (η μοναδική ασφαλισμένη), ενώ κατά την τωρινή τους κατάσταση κανένας δεν εργάζεται εκτός από τον Ορέστη που περιστασιακά βοηθάει κάποιες μέρες σε λαϊκές αγορές για ένα χαρτζιλίκι. Επίσης κανένας δεν έχει παιδιά εκτός από μια γυναίκα, και μόνο τρεις γυναίκες είχαν κάποιο σταθερό σύντροφο στην ζωή (μια χήρα, μια παντρεμένη και μια διαζευγμένη).

Όσο αφορά το που διαμένουν, τέσσερις διαμένουν στο δρόμο και τέσσερις σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης.

Τέλος παρατηρούμε ότι πηγή εσόδων τριών εξ αυτών είναι το επίδομα της πρόνοιας ανά δίμηνο, της μιας η σύνταξη του αποθανόντα συζύγου και για τους υπόλοιπους τέσσερις δεν υπάρχει καμία πηγή εσόδων. Όπως μας ανέφεραν, για τη συγκέντρωση επιπλέον χρημάτων ή και μοναδική πηγή χρημάτων είναι η επαιτεία και η οικονομική βοήθεια συγγενών και φίλων.

2.2 Πορεία ζωής

Οι ιδιαίτερες συνθήκες που διαμορφώνονται στη ζωή του κάθε ανθρώπου, το οικογενειακό του περιβάλλον καθώς και το φιλικό είναι τελικά εκείνο που τελικά θα καθορίσει την πορεία του μέσα στην κοινωνία στην οποία ζει.

Μέσα από αυτή την ενότητα στην προσπάθεια ερμηνείας των συνεντεύξεων, παρατηρήθηκε η ανεπαρκής σχέση με τους κοινωνικούς μηχανισμούς και τα εξής συμπεράσματα (αντιπροσωπευτικοί κωδικοί): **σκληρότητα , αδιαφορία, μοναξιά.** Η σκληρότητα από την ίδια την οικογένεια σε συνδυασμό με την αδιαφορία κτίζουν προσωπικότητες «ευπαθείς» που στην πρώτη δυσκολία της ζωής διαλύονται, βιώνουν τη μοναξιά σε όλες τις εκφάνσεις της και την κουβαλούν μια ζωή μαζί τους, αγνοώντας τον τρόπο αποδέσμευσης .

Η κωδικοποίηση των απαντήσεων των ερωτηθέντων έδειξε επιπλέον ότι, υποστηρικτικό περιβάλλον δεν υπήρξε σε κανένα από τους συμμετέχοντες στην έρευνα

Η Ηρώ (34 ετών) προέρχεται από διαζευγμένη οικογένεια από τα 5 έτη της. Η μητέρα , μια πολύ σκληρή γυναίκα, καθόλου κοντά στα 3 παιδιά της και ο πατέρας απών.

Το φιλικό – οικογενειακό περιβάλλον, καλό αλλά αποστασιοποιημένο.

Η Αρετή (33 ετών) προέρχεται από μονό- γονική οικογένεια. Ο πατέρας πέθανε όταν ήταν 4 ετών και η μητέρα αδιαφόρησε τελείως για τα παιδιά και εγκατέλειψε την ίδια και το νεογέννητο αδελφό της στους γονείς του πατέρα της. Η μητέρα δεν είχε επικοινωνία με τα παιδιά της μέχρι τα 13 της Αρετής όταν την πήρε να ζήσει μαζί της, χωρίς τον αδελφό της, θέλοντας να επωφεληθεί ενός επιδόματος που έπαιρνε από τον πατέρα της. Τη σταμάτησε από το σχολείο για να εργαστεί και να φέρνει λεφτά και στα 17 την πάντρεψε. Η Αρετή γύρισε εκείνη την περίοδο στους παππούδες της, με έναν άνδρα 35 ετών μέθυσο που την κακοποιούσε σωματικά με τον οποίο ωστόσο κατάφερε να χωρίσει μετά από 5 χρόνια, όταν πέθαναν οι παππούδες της. Στην συνέχεια γνώρισε το νυν σύζυγο της, 20 χρόνια μεγαλύτερό της. Είχαν δουλειά και διέμεναν στο σπίτι των αποθανόντων παππούδων της μέχρι το σεισμό του 2008, οπότε λόγω του κατεστραμμένου σπιτιού, έχοντας όμως την δουλειά τους, αναγκάζονται να μείνουν στο σπίτι της μητέρας της.

Το φιλικό - οικογενειακό περιβάλλον σε αυτή την χρονική περίοδο είναι σε καλό επίπεδο, υπάρχουν δυο φίλοι που την βοηθάνε οικονομικά και ο αδελφός της.

Η Π (35 ετών) δεν είχε καθόλου και ποτέ υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον και δεν ήθελε να μιλήσει για αυτό το θέμα. Το μονό που είπε είναι πως παντρεύτηκε πολύ μικρή και ο άνδρα της την ανάγκαζε μέσω σωματικής βίας να εκδίδεται για πολλά χρόνια.

Φιλικό - οικογενειακό περιβάλλον, δεν υπήρξε και δεν υπάρχει.

Ο Άγγελος (38 ετών) προέρχεται από διαζευγμένη οικογένεια με άσχημη σχέση μεταξύ των γονιών και αδιαφορία προς τα δυο τους παιδιά. *«Στα 14 μου ήταν πολύ εύκολο να αναζητήσω άλλου την προσοχή που ήθελα, δυστυχώς, τη βρήκα σε λάθος ανθρώπους και περπατώ έκτοτε πάνω στο φαύλο κύκλο των ναρκωτικών».*

Φιλικό – οικογενειακό περιβάλλον, τυπικές σχέσεις με την οικογένεια και κανένας φίλος.

Ο Χρήστος (45 ετών) ορφανός χωρίς κανέναν στον κόσμο από την παιδική του ηλικία δούλευε ως εργάτης και είχε μακροχρόνια σχέση με μια αδιάφορη προς αυτόν γυναίκα.

Φιλικό - οικογενειακό περιβάλλον, ανύπαρκτο.

Ο Ορέστης (45ετων) εγκαταλελειμμένος στο δρόμο από την οικογένεια του, δεν ήθελε να μιλήσει για αυτό. Δούλευε στην Ελλάδα και είχε καλά λεφτά .

Φιλικό - οικογενειακό περιβάλλον, ανύπαρκτο.

Ο Παναγιώτης (40 ετών) ζούσε με τους γονείς του που τον φρόντιζαν, αλλά πέθαναν. Ο Παναγιώτης έχει κάποια μορφή νοητικής υστέρησης και πάσχει και από ψυχιατρική διαταραχή.

Οικογενειακό περιβάλλον, άσχημο από λοιπούς συγγενείς.

Η Αγγελική (75 ετών) δεν θέλησε να μας δώσει πολλές πληροφορίες για την οικογένεια της, μόνο, ότι, ήταν παντρεμένη μέχρι και πριν 15 χρόνια που πέθανε ο άνδρας της.

Φιλικό - οικογενειακό περιβάλλον, ανύπαρκτο.

2.3 Γεγονότα και συνθήκες που οδήγησαν στην τωρινή κατάσταση

Αν μπορούσε να δοθεί ένας τίτλος, ως συμπέρασμα, κωδικός, για αυτή την ενότητα θα ήταν πάλι η **μοναξιά** και επιπρόσθετα, η **απουσία υποστηρικτικού περιβάλλοντος** και τέλος η **ανεργία**. Ένας άνθρωπος που βιώνει ήδη τον κοινωνικό αποκλεισμό από την ίδια του την οικογένεια, σε κάποια κρίσιμη στιγμή της ζωής του, δεν θα είναι σε θέση, μάλλον δεν θα γνωρίζει, πως πρέπει να αντιδράσει. Δεν έχει μάθει ποτέ τη διαφοροποίηση καλού και κακού και δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσει το μερίδιο ευθύνης που πιθανόν του αναλογεί.

Όλοι απέδωσαν την ευθύνη για την κατάστασή τους στην απουσία στήριξης. Φταίει που δεν είχαν κάποιον δίπλα τους να τους σταθεί. Βρεθήκαν σε μια δύσκολη στιγμή και δεν βρέθηκε κάποιος να τους στηρίξει.

Πιο συγκεκριμένα, η Αγγελική υποστηρίζει πως φταίει ο σπιτονοικοκύρης που της έκανε έξωση γιατί δεν πλήρωνε το νοίκι για 1 χρόνο.

Ο Παναγιώτης, μετά το θάνατο των γονιών του δεν ήξερε πώς να φροντίσει τον εαυτό του.

Ο Ορέστης, αρρώστησε και έμεινε χωρίς δουλειά και ούτως η άλλως ποτέ δεν είχε κάποιον να τον στηρίξει.

Ο Χρήστος, μόλις τον παράτησε η σχέση που είχε, ολομόναχος, το έριξε στο ποτό.

Τον Άγγελος, η μητέρα του δεν τον ήθελε στο σπίτι επειδή ήταν χρήστης ουσιών.

Η Π. έφυγε κρυφά από την Αθήνα με τα παιδιά της ώστε να ξεφύγει από τον άνδρα της.

Η Αρετή, με την έναρξη της κρίσης το 2009 μένει χωρίς δουλειά και αυτή και ο σύζυγός της. Ως άνεργοι και οι δυο πια, ήταν ανεπιθύμητοι από τη μητέρα της που τους έδιωξε από το σπίτι. Η επόμενη στέγη ήταν το αυτοκίνητό τους.

Η Ηρώ, έφυγε από το σπίτι γιατί δεν άντεχε τη σκληρότητα της μητέρα της.

2.4 Προκλήσεις καθημερινότητας

Μια πολύ σημαντική ενότητα για τη διεξαγωγή της έρευνας και ενώ θα περίμενε κανείς να αναδειχθεί ως η μεγαλύτερη, αυτή της δυσκολίας διαμονής σε ένα τόσο επισφαλές και ακατάλληλο περιβάλλον όπως είναι ο δρόμος και οι λοιπές προσωρινές λύσεις φιλοξενίας (φιλικό σπίτι ή άλλες δομές) και η έλλειψη στέγης, τα ευρήματα μαρτυρούν κάτι διαφορετικό.

Προκαλεί εντύπωση η συμφιλίωση με την παρούσα κατάσταση της ζωής τους και η απάθεια σε κάποιες περιπτώσεις, με την όποια αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες της αστεγίας.

Πιο συγκεκριμένα όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα ιεραρχούν ως πρώτη και βασικότερη ανάγκη **το φαγητό**, αμέσως μετά ως δεύτερη, **τα ρούχα** (χρειάζονται αρκετά ρούχα γιατί, εφόσον δεν μπορούν να τα πλύνουν πρέπει να φοράνε «καινούργια» συνέχεια, δηλαδή αυτά που μπορούν να πάρουν από άλλα άτομα), τρίτη **τα χρήματα**, τέταρτη την **απουσία της δόσης ή του αλκοόλ** κατά περίπτωση , πέμπτη **το φόβο για την ασφάλειά** τους από **επικίνδυνα άτομα**, έκτη το γενικότερο **ψυχολογικό βάρος**, έβδομη **την έλλειψη ανοιχτών δομών -χώρων για μπάνιο και ύπνο** και **τελευταία** κατατάσσουν την **έλλειψη στέγης**.

Πάλι πρωταγωνιστικό ρόλο παίζει η **μοναξιά** και μέσα από τις απαντήσεις τους συμπεραίνεται ότι, δείχνουν αποστασιοποιημένοι από τον ίδιο τον εαυτό τους. Δεν δείχνουν να κατανοούν απόλυτα την κατάστασή τους, το ότι είναι εγκλωβισμένοι σε έναν λαβύρινθο χωρίς φως όπου κάνουν συνεχώς κύκλους.

Στην ερώτηση **αν έχουν ιδιαίτερη σχέση με άλλους άστεγους** όλοι απάντησαν αρνητικά και εξέφρασαν μοναχά τη θέληση της αρμονικής συνύπαρξης και τίποτε άλλο.

Σε σχέση με την ελληνική κοινωνικοοικονομική κρίση όσοι ήταν ήδη άστεγοι δεν βλέπουν μεγάλες διαφορές, *όπως πάντα το κράτος απόν, πιο δύσκολα να βγάλεις ένα επίδομα (Αρετή) και ο κόσμος περισσότερο αδιάφορος (Χρήστος).*

Ως άστεγοι πριν την έναρξη της κοινωνικό -οικονομικής κρίσης δεν θεωρούν ότι άλλαξε κάτι, *ίσως ο κόσμος κοιτάει ακόμη πιο πολύ την πάρτη του (Χρήστος).*

2.5 Στάση και συμπεριφορά

Όταν έχουν μάθει να τους περιφρονούν ή να τους λυπούνται και να αλλάξει αυτό προς το καλύτερο κάποια στιγμή, τους έχει γίνει βίωμα. Συνεχίζουν να είναι ο «κακομοίρης» της υπόθεσης και η πεποίθηση «για όλα φταίνε οι άλλοι» καθορίζει τον τρόπο ζωής τους.

Στην ερώτηση **το που θα ήθελαν να ξυπνήσουν αύριο το πρωί αν μπορούσαν να επιλέξουν κάτι διαφορετικό** απάντησαν, δεν ξέρω, δεν με νοιάζει (Παναγιώτης και Αρετή), *να ήμουν αυτός που ήμουν πριν (Χρήστος), με δουλειά και σπίτι οι υπόλοιποι.*

Στην ερώτηση **αν θεωρούν ότι έχουν μερίδιο ευθύνης**, μόνο ο Χρηστός απάντησε ναι, όλοι οι υπόλοιποι, όχι. Πιστεύουν ότι φταίνε οι καταστάσεις και οι δημόσιοι φορείς. Η Αρετή προσθέτει την αποξένωση των ανθρώπων.

2.6 Προοπτικές επανένταξης

Σημαντικό ρόλο στην ένταξη - επανένταξη μιας ευπαθούς ομάδας στο σύνολο του πληθυσμού, διαδραματίζει η ίδια η διάθεση της υπό επανένταξη ομάδας. Τέθηκε αυτή η

ερώτηση λοιπόν στην προσπάθεια διερεύνησης του πώς οι ίδιοι βλέπουν ένα τέτοιο ενδεχόμενο, αλλά και τι λύσεις θα πρότειναν για να αλλάξει η κατάσταση τους σε κάτι πιο σταθερό. Βασικό συμπέρασμα που απορρέει από την ερώτηση αυτή είναι πως δεν ξέρουν αν θέλουν την επανένταξή τους. Βασικός κοινός φόβος τους, ο εγκλεισμός σε κάποιο ίδρυμα ή η φιλοξενία σε κάποια δομή που δεν θα είχαν την δυνατότητα της ελεύθερης μετακίνησης και αυτοδιάθεσης. Όλοι έλεγαν το ίδιο πράγμα, *ναι μεν αλλά, ανοιχτές πόρτες.*

Στην ερώτηση εάν θεωρούν ότι μπορεί να υπάρξουν λύσεις για την εξάλειψη ή την εξομάλυνση του φαινομένου της αστεγίας και από ποιους και από τι εξαρτάται επίσης είχαν μια κοινή απάντηση, ότι, ναι μπορεί να υπάρξουν λύσεις και ότι εξαρτάται από τους πολιτικούς πρώτα από όλα και δεύτερον από την ίδια την κοινωνία «αλληλεγγύης»

Θεωρούν πως οι δημόσιοι φορείς μένουν μόνο στα λόγια και πρακτικά είναι απόντες. Δυο αντιπροσωπευτικά παραδείγματα στα οποία αναφέρθηκαν ώστε να κατανοηθεί καλύτερα η άποψή τους ήταν πρώτον ότι οι χώροι που παραχωρούνται από το δήμο για να προφυλαχτούν από το κρύο είναι διαθέσιμοι όχι όλο το χειμώνα παρά μόνον όταν η θερμοκρασία πέσει κοντά στους 0 βαθμούς. Επίσης δεν γίνεται street work , ο ίδιος ο άστεγος πρέπει να απευθυνθεί στην αρμόδια δομή (είτε είναι ψυχιατρικός, ναρκομανής, καταθλιπτικός κ.α.) και όχι η υπηρεσία.

Στο ποσό θα τους ενδιέφερε μια προοπτική επανένταξης απάντησαν ναι και όχι. Ως λύσεις προτείνουν **αλλαγή πολιτικής, αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών της κοινωνίας και του κάθε πολίτη ξεχωριστά, δουλειά και στέγη.** «*Τα επιδόματα παίζουν σημαντικό ρολό και να μην μοιράζονται τα λεφτά μονό στους γύφτους*» (Ηρώ). «*Ανοιχτούς χώρους όταν κάνει κρύο να κοιμούνται και να προστατεύονται*» (Άγγελος)

Ανοιχτούς χώρους για φαγητό, μπάνιο και ύπνο και ξεχωριστούς από πιο επικίνδυνες ομάδες άστεγων π.χ. πρεζάκια (Ορέστης). Ο Χρήστος τονίζει «*ο κόσμος να μην κοιτάζει την πάρτη του*».

2.7 Συμπεράσματα

Στα πλαίσια εκπόνησης της παρούσας ερευνητικής διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε, κατά το ήμισυ, ποιοτική έρευνα με ημι – δομημένες συνεντεύξεις σε άστεγο πληθυσμό στο δήμο Πατρέων. Οι ερευνητικές υποθέσεις επιβεβαιώθηκαν σε σημαντικό βαθμό και τα αποτελέσματα ήταν τα αναμενόμενα. Ο άστεγος πληθυσμός της παρούσας έρευνας αναγνωρίζει και καταγράφει τις προκλήσεις της καθημερινότητάς του. Ωστόσο οι απαντήσεις τους πάνω σε αυτό το κομμάτι αλλά και στο αμέσως επόμενο, που αφορά την επανένταξή τους είναι απαντήσεις που δημιουργούν προβληματισμούς και χρήζουν περαιτέρω διεπιστημονικής διερεύνησης.

Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρθηκαν ενδεικτικά στην ανάλυση των δεδομένων βγαίνουν τα εξής συμπεράσματα:

Τα άστεγα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα ανήκουν στη λεγόμενη παραγωγική ηλικία, με τον μέσο όρο να κυμαίνεται στα 40 έτη. Η απουσία υποστηρικτικού περιβάλλοντος και προπάντων της οικογένειας συνθέτουν το πάζλ, αυτών των εύθραυστων χαρακτήρων καθώς όλοι οι συμμετέχοντες υποστήριζαν πως δεν υπήρχε οικογενειακή στήριξη. Η μοναξιά ήταν συνοδοιπόρος στην ζωή τους με τον έναν ή τον άλλο τρόπο και σε μια δύσκολη – ευάλωτη στιγμή, τους αναγκάζει να χάνονται ακόμη και από τον ίδιο τους τον εαυτό. Έτσι, π. χ η ανεργία, σε μερικές περιπτώσεις ήταν το τελειωτικό χτύπημα ώστε τα άτομα αυτά να οδηγηθούν στο δρόμο. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ανεργία δεν αναφέρεται ως δυσκολία της καθημερινότητας από κανέναν από τους οκτώ (8) άστεγους. Ως πρωταρχικές ανάγκες τους αναδεικνύουν την εύρεση φαγητού και όσο δυνατόν καθαρότερων ρούχων. Αναζητούν τα χρήματα με *επαιτεία* και όταν δεν μπορούν να τα «βγάλουν», εκφράζουν θυμό. Τα χρήματα που μπορεί να προέρχονται είτε από φιλανθρωπία είτε από κάποιο επίδομα (π.χ. προνοιακό) τα σπαταλούν για ένα καλύτερο φαγητό, ένα μη χρηστικό αντικείμενο, λίγο αλκοόλ και γενικώς για μια ευχάριστη στιγμή, χωρίς την απαίτηση για κάτι παραπάνω. Αυτοί οι εφήμεροι στόχοι επικαλύπτουν πλήρως την ανάγκη εύρεσης στέγης κάτι που προφανώς θεωρούν ως μη εφικτό στόχο. Βιώνουν το φόβο και την ανασφάλεια καθώς αισθάνονται ευάλωτοι σε κάποια πιθανή επίθεση από κάποια άλλη επικίνδυνη ομάδα. Στα προβλήματα αυτά προστίθενται η μελαγχολία, ο φόβος της μοναξιάς, αλλά και η απουσία ανοιχτών δομών, κέντρων ημέρας, για λίγη ξεκούραση, ένα μπάνιο. Ωστόσο η απουσία μόνιμης στέγης

δείχνει να μην τους προβληματίζει. Επιπλέον η μοναχικότητα που τους συντροφεύει μοιάζει να είναι η μόνη παρέα που επιζητούν αφού δεν επιθυμούν σχέσεις με άλλους αστέγους ή άλλες πληθυσμιακές ομάδες.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτή η απουσία στόχων. Τα σχέδια τους περιορίζονται στο παρόν και στο εφήμερο. Περιορίζονται σε πολύ συγκεκριμένα πράγματα. Μοιάζει να είναι ικανοποιημένοι από αυτά και όχι μόνο δεν διεκδικούν κάτι παραπάνω, αλλά φαίνεται σαν να έχουν βολευτεί μέσα στο «Σύνδρομο Αστέγου». Φαίνεται καθαρά πως πραγματικά δεν ξέρουν πιο είναι το καλύτερο για αυτούς, πιο και τι είναι το καλό και το κακό και αν δεν βρεθεί ένα χέρι να τους τραβήξει από αυτή την κατάσταση που βρίσκονται, δεν θα είναι σε θέση να το παλέψουν μόνοι τους.

Δεν γνωρίζουν που θα ήθελαν να ξυπνήσουν αύριο, τι θα ήταν το διαφορετικό που θα ήθελαν. Η δουλειά και η στέγη έρχονται ως υποδεέστερες σκέψεις. Έτσι στις προοπτικές επανένταξης περιορίζονται στην επιθυμία για αλλαγή στάσεων, αντιλήψεων και κατ' επέκταση συμπεριφορών από την κοινωνία των πολιτών όπως και αλλαγή πολιτικών προσώπων. Είναι ικανοποιημένοι από λύσεις τύπου *ανοιχτών δομών* που δίνουν το περιθώριο επιλογής του που θέλεις να βρίσκεσαι ή επίσης συγκεκριμένων χώρων που θα διατίθενται σε ακραίες και μη καιρικές συνθήκες ξεχωριστά για κάθε υποομάδα αστέγων. Η επανάκτηση στέγης ανησυχούν ότι θα τους φέρει αντιμέτωπους με ευθύνες και υποχρεώσεις. Είναι σαφές πως ενώ θέλουν την επανένταξη στην κοινωνία δεν μπορούν να καθορίσουν από μόνοι τους το πλαίσιο. Επίσης προτιμούν την παραμονή σε μια τέτοια κατάσταση αφού βασικός κοινός φόβος τους είναι ο εγκλεισμός σε κάποιο ίδρυμα ή η φιλοξενία σε κάποια δομή που δεν θα είχαν την δυνατότητα της ελεύθερης μετακίνησης και αυτοδιάθεσης.

Είναι πολύ σημαντικό να γίνει αντιληπτό πως δεν αποτελεί υπαιτιότητα του αστέγου, τουλάχιστον αποκλειστικά δική του η κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει. Απαιτείται βοήθεια από την κοινωνία των πολιτών και τους κρατικούς μηχανισμούς που επιβάλλεται να ενεργοποιούνται και να εξασφαλίζουν σε όλους τους πολίτες μιας χώρας το **συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα, της ανθρώπινης αξίας και αξιοπρέπειας.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ «Η ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ»

3.1 Σκοπός της μελέτης

Βασικό αντικείμενο της ποσοτικής δειγματοληπτικής έρευνας, που διεξήχθη στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας, αποτέλεσαν **τόσο η καταγραφή όσο και η μελέτη των στάσεων των πολιτών της Πάτρας απέναντι στο φαινόμενο των αστέγων**, που δυστυχώς αποκτά ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις. Είχε ως αντικειμενικό σκοπό τη μελέτη των αντιλήψεων του κοινωνικού συνόλου, με απώτερο στόχο την κατανόηση του υπό εξέταση φαινομένου και την πρόταση λύσεων για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή του. Ουσιαστικά αναδείχτηκε κατά πόσο η στάση- συμπεριφορά της κοινωνίας των πολιτών παίζει ή όχι καθοριστικό ρόλο στην εξομάλυνση ή εξάλειψη του φαινομένου.

3.2 Υλικό και Μέθοδος

Η παρούσα ποσοτική έρευνα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Διοίκηση Υπηρεσιών Υγείας και Διαχείριση Κρίσεων» του Τμήματος Νοσηλευτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, από τον Νοέμβριο του 2015 έως τον Απρίλιο του 2016. Το δείγμα της παρούσας μελέτης αποτέλεσαν πολίτες – κάτοικοι του δήμου Πατρών.

Οι προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των πολιτών του δήμου Πατρέων στην μελέτη ήταν οι παρακάτω:

1. Τα άτομα να είναι άνω των 18 ετών.
2. Ικανότητα ανάγνωσης και κατανόησης της ελληνικής γλώσσας.
3. Τα άτομα να διαμένουν στην Πάτρα 2 χρόνια και άνω.
4. Η επιθυμία των ατόμων να συμμετέχουν στην παρούσα μελέτη.
5. Τα ερωτηματολόγια θα συμπληρώνονταν από τα ίδια τα άτομα.

6. Τα άτομα που θα συμμετείχαν στη μελέτη θα είχαν ενημερωθεί για το σκοπό της.
7. Θα είχαν διαβεβαιωθεί για την ανωνυμία και το απόρρητο της διαδικασίας.

3.3 Πληθυσμός της Μελέτης

3.3.1 Δείγμα

Το βασικότερο κριτήριο επιλογής του συγκεκριμένου τύπου δείγματος ήταν η εύκολη πρόσβαση σε αυτό καθώς και η εξοικονόμηση χρόνου. Για να θεωρηθεί ένα δείγμα αντιπροσωπευτικό ολόκληρου του πληθυσμού από τον οποίο προέρχεται, βασική προϋπόθεση είναι να έχει επιλεγθεί με τυχαία δειγματοληψία (Ρούσσος-Τσαούσης, 2006:45).

Το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας, καθώς δεν επιλέχθηκε με τη διαδικασία της τυχαίας δειγματοληψίας, μπορεί να χαρακτηριστεί ως *βολικό ή ευκολίας*. Κατά συνέπεια, οι πληροφορίες, τα συμπεράσματα και οι εκτιμήσεις που προκύπτουν, δεν επιτρέπουν γενικεύσεις, δηλαδή συναγωγή έγκυρων και αξιόπιστων συμπερασμάτων και δεν αντιπροσωπεύουν το σύνολο του εκπαιδευτικού πληθυσμού (Βάμβουκας, 1988: 155-165). Επομένως οι διαπιστώσεις της παρούσας μελέτης θα αφορούν μόνο το συγκεκριμένο δείγμα και σε καμιά των περιπτώσεων δεν μπορούν να γενικευτούν.

Η έρευνα θα μπορούσε να βασισθεί στην επισκόπηση όλων των μελών ενός πεπερασμένου πληθυσμού. Μια τέτοια διαδικασία ονομάζεται **απογραφή (census)**. *Η απογραφή είναι επομένως μια δειγματοληπτική έρευνα με κάλυψη 100%*. Το ενδιαφέρον μας όμως εστιάζεται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα κάλυψης, συχνά του ύψους του 1% ή 5% (Ξεκαλάκη, 1995). Εν προκειμένω, με τον πληθυσμό της Πάτρας να υπολογίζεται περίπου στους 200.000 κατοίκους η έρευνα που διεξήχθη έφτασε κοντά στο επίπεδο κάλυψης 1%, για την ακρίβεια το ποσοστό είναι 0,06% εφόσον το τελικό μέγεθος του δείγματος που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα ήταν 120 άτομα. Βεβαίως, το δείγμα θα μπορούσε να ήταν μεγαλύτερο, όμως ο αριθμός των συμμετεχόντων κρίνεται επαρκής, λαμβανομένων υπόψη των διαθέσιμων πόρων και του χρονικού διαστήματος για την διεκπεραίωση της έρευνας. Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες πραγματοποιείται κάθε έρευνα, όπως και ο συνυπολογισμός παραγόντων που συνδέονται με την οικονομία και την πρακτικότητα προσδιορίζουν σε σημαντικό βαθμό και τον τρόπο επιλογής του δείγματος (Javeau, 1996:90, Κυριαζή, 2002: 119).

Ως πληθυσμός αναφοράς της έρευνας ορίστηκε το σύνολο των ανθρώπων που ήταν διαθέσιμοι εκείνη τη χρονική περίοδο που διεξαγόταν η έρευνα. Πιο συγκεκριμένα φοιτητές-τριες / σπουδαστές-τριες, ηλικιωμένοι των ΚΑΠΗ, περαστικοί από την Πλατεία Όλγας, Γεωργίου, Τριών Ναυάρχων, ΟΑΕΔ, πελάτες διαφόρων μαγαζιών καθώς και περαστικοί από δημόσιες υπηρεσίες.

3.3.2 Διαδικασία

Ο ερευνητής χορήγησε τα αυτοσυμπληρούμενα ερωτηματολόγια της μελέτης και βρισκόταν στη διάθεση των ατόμων για τυχόν διευκρινιστικές, ερωτήσεις. Μετά την ολοκλήρωση της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων γινόταν από τους ίδιους τους ερευνητές η διαδικασία της αξιολόγησης των ερωτηματολογίων ξεχωριστά για το κάθε άτομο.

3.3.3 Ερευνητικά εργαλεία

Ερωτηματολόγιο μέτρησης στάσεων και απόψεων,

Κατασκευάστηκε και σταθμίστηκε από τον ερευνητή ερωτηματολόγιο² και έγινε μέτρηση εσωτερικής αξιοπιστίας. Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν με την βοήθεια πενταβάθμιας κλίμακας Likert. Η κλίμακα Likert αποτελεί μια κλίμακα εκτίμησης απόψεων, στάσεων και συμπεριφοράς, η οποία είναι ευρέως διαδεδομένη στην κοινωνική έρευνα (Κυριαζή, 1999) Η συγκεκριμένη θεματική ενότητα περιλάμβανε 31 ερευνητικά ερωτήματα. Για την κατασκευή του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις κλειστού, και μια ερώτηση ανοικτού τύπου.

Ερωτηματολόγιο δημογραφικών- προσωπικών στοιχείων

Το ερωτηματολόγιο εκτός από τη θεματική ενότητα με τα 31 ερευνητικά ερωτήματα, σαν πρώτη θεματική ενότητα περιείχε δημογραφικά- προσωπικά στοιχεία των ερωτώμενων

(ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, εργασία, μορφωτικό επίπεδο).

² βλ. παράρτημα

Το ερωτηματολόγιο απέκτησε αξιοπιστία και εγκυρότητα μέσω της διαδικασίας της *πilotικής έρευνας*, η οποία διήρκησε μία εβδομάδα (1/11/2015-7/11/2015). Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από 15 άτομα όλων των ηλικιακών και μορφωτικών κατηγοριών στο πλαίσιο διορθώσεων και διασαφηνίσεων.

3.4 Στατιστική Επεξεργασία

Για την ανάλυση των ποιοτικών μεταβλητών υπολογίστηκαν οι απόλυτες (absolute) και οι σχετικές συχνότητες (relative frequencies) ενώ για τις ποσοτικές μεταβλητές υπολογίστηκαν η μέση τιμή (mean) και η τυπική απόκλιση (standard deviation). Για την αξιολόγηση της σχέσης μεταξύ των ποσοτικών μεταβλητών υπολογίστηκαν ο συντελεστής γραμμικής συσχέτισης του Pearson. Για τη σύγκριση των μέσων τιμών μεταξύ δυο ομάδων χρησιμοποιήθηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος των Mann-Whitney, ενώ χρησιμοποιήθηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος των Kruskal-Wallis για τη σύγκριση των μέσων τιμών μεταξύ περισσότερων ομάδων.

Για την ομαδοποίηση των συνιστωσών της ευαισθητοποίησης των ατόμων απέναντι στο φαινόμενο των αστέγων, εφαρμόστηκε η πολυμεταβλητή τεχνική της διερευνητικής παραγοντικής ανάλυσης (exploratory factor analysis) με τη μέθοδο περιστροφής των αξόνων Varimax.

Η στατιστική ανάλυση έγινε μέσω του στατιστικού πακέτου IBM SPSS Statistics 23.0 έκδοση για Windows και σε όλες τις αναλύσεις τέθηκε ως επίπεδο σημαντικότητας το 5%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

«ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ»

4.1 Περιγραφή δείγματος

Από τον Πίνακα 1 παρατηρείται ότι το 56,5% των συμμετεχόντων ήταν γυναίκες ενώ το 43,5% ήταν άνδρες. Η μέση ηλικία των ατόμων ήταν τα 41,32 ($\pm 11,252$) έτη. Το μικρότερο άτομο ήταν 18 ετών ενώ το μεγαλύτερο άτομο ήταν 74 ετών.

Όσο αφορά στο μορφωτικό επίπεδο το 36,6% των συμμετεχόντων ήταν απόφοιτοι λυκείου καθώς επίσης αντιστοίχως με ίδιο ακριβώς ποσοστό ήταν και απόφοιτοι ΑΕΙ. Το αμέσως επόμενο 11,6% ήταν απόφοιτο ΤΕΙ ενώ το 10,7% μεταπτυχιακοί – διδακτορικοί. Το 2,7% ήταν υποχρεωτικής εκπαίδευσης (έως και το γυμνάσιο) και μόνο το 1,8% είχαν τελειώσει ΙΕΚ – Κολέγιο.

Η οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων ήταν η εξής: 62,5%, το μεγαλύτερο ποσοστό, ήταν έγγαμοι. Με υψηλό ποσοστό, 30,4% ήταν οι άγαμοι, ενώ ακριβώς με το ίδιο ποσοστό (3,6%) ήταν οι διαζευγμένοι και αυτοί που είχαν χάσει τον/ την σύζυγό τους.

Το ποσοστό των ατόμων που ήταν ελληνικής Εθνικότητας ήταν 97,4%, Αλβανικής 1,7% και ιταλικής 0,9%.

Στο υπό εξέταση δείγμα εργαζόταν το 73,9%, άνεργο ήταν το 20,9% ενώ το 5,2% ήταν συνταξιούχοι. Από αυτούς που εργαζόνταν (το 73,9% του συνολικού δείγματος), μόνο το 63,5% εργαζόταν σε αντικείμενο συναφές με αυτό που είχε σπουδάσει ενώ το 36,5% σε άλλο, άσχετο αντικείμενο.

		Συχνότητα	Ποσοστό
Φύλο	Άρρεν	50	43,5
	Θήλυ	65	56,5
Ηλικία		41,32 (11,252)*	
Μορφωτικό επίπεδο	Γυμνάσιο	3	2,7
	Λύκειο	41	36,6
	ΠΕΚ/ Κολλέγιο	2	1,8
	ΤΕΙ	13	11,6
	ΑΕΙ	41	36,6
	Μεταπτυχιακό/ Διδακτορικό	12	10,7
Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος/η	34	30,4
	Έγγαμος/η	70	62,5
	Χήρος/α	4	3,6
	Διαζευγμένος/η	4	3,6
Εθνικότητα	Ελληνική	113	97,4
	Αλβανική	2	1,7
	Ιταλική	1	0,9
Εργασία	Ναι	85	73,9
	Όχι	24	20,9
	Συνταξιούχος	6	5,2
Εργάζεστε σε αντικείμενο συναφές με το πτυχίο σας;	Ναι	54	63,5
	Όχι	31	36,5

* μέση τιμή (τυπική απόκλιση)

Πίνακας 1: Δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος

4.2 Κλίμακα ευαισθητοποίησης

Ο Πίνακας³ 2 παρουσιάζει τις απαντήσεις των ατόμων στις 30 ερωτήσεις που αποτελούν την κλίμακα ευαισθητοποίησης. Το 94,8% των συμμετεχόντων συμφώνησε με το ότι *στα χρόνια της κοινωνικό -οικονομικής κρίσης το φαινόμενο των αστέγων έχει οξυνθεί*. Το 70,1% των ατόμων δήλωσε ότι *εάν είχε δική του επιχείρηση θα προσελάμβανε για εργασία έναν άστεγο*. Το 17,9% δεν πήρε ξεκάθαρη θέση επ' αυτού. Το 88,0% των ατόμων διαφώνησε με το ότι *η εικόνα ενός αστέγου τον αφήνει αδιάφορο*, αν και το 76,2% απάντησε πως *δεν γνωρίζει πόσοι άστεγοι είναι καταγεγραμμένοι στα όρια του δήμου Πατρέων*. Το 94,9% συμφώνησε πως *είναι καθολικό δικαίωμα όλων των ανθρώπων, αδιακρίτως, η ύπαρξη στέγης και συμφώνησε πως το φαινόμενο των αστέγων αποτελεί σημαντική παθογένεια της σύγχρονης κοινωνίας το 90,6%*.

Συνεχίζοντας, το 89,7% συμφώνησε πως *η εικόνα ενός άστεγου τους προκαλεί το αίσθημα της λύπης*. Το 51,3% έχει συμμετάσχει ή συμμετέχει σε εθελοντικές δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα. Στο ερώτημα *αν υπάρχουν δομές που ασχολούνται με στους άστεγους στο δήμο Πατρέων* το 68,7% απάντησε πως υπάρχουν ενώ το 20,5% μάλλον δεν έχει ασχοληθεί. Το 85,2% απάντησε ότι *η εικόνα ενός άστεγου τους προκαλεί συναισθήματα ντροπής για την κοινωνία μας*. Το 79,4% απάντησε πως *η πολιτεία είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για την επανένταξη του άστεγου πληθυσμού*. Στην ερώτηση, *αν είχατε την δυνατότητα θα παραχωρούσατε κάποιο ακίνητό σας για την κάλυψη στεγαστικών αναγκών αστέγων* το 59,5% απάντησε πως θα το έδινε, το 21,6% δεν πήρε ξεκάθαρη θέση ενώ το 19,0% πως δεν θα το έκανε. Το 84,3% συμφώνησε πως *η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ανεργίας θα δώσει λύση στο πρόβλημα*.

Στο ερώτημα *ότι ο άστεγος πληθυσμός έχει την αποκλειστική ευθύνη για την απώλεια της στέγης του* το 70,4% απάντησε πως όχι, ενώ το 27,0% δεν πήρε ξεκάθαρη θέση. Το 73,9% απάντησε πως *τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για κτηριακές υποδομές* ενώ το 18,3% δεν απάντησε ξεκάθαρα αν συμφωνεί ή διαφωνεί. Το 61,2% συμφώνησε ότι *τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για προνοιακά επιδόματα*, το 19,0% δεν πήρε ξεκάθαρη θέση και το 19,8% διαφώνησε. Το 54,8% συμφώνησε πως *τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για άλλες δράσεις*, το 26,1% δεν απάντησε ξεκάθαρα ενώ το 19,1% πως διαφωνεί. Το 71,3% συμφωνεί ότι *η κοινωνία των πολιτών*

³Βλ. παράρτημα

μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην επανένταξη του άστεγου πληθυσμού, το 15,7% δεν πήρε ξεκάθαρη θέση ενώ το 13,1% διαφώνησε. Το 58,6% στην ερώτηση, ότι ο καθένας ξεχωριστά από τους πολίτες μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην επανένταξη των αστέγων, συμφώνησε, το 15,5% δεν πήρε ξεκάθαρη θέση και το 25,8% διαφώνησε.

Εν συνεχεία, το 93,1% συμφώνησε πως όλες οι ομάδες αστέγων χρειάζονται βοήθεια και στήριξη. Αν είχαν την δυνατότητα θα βοηθούσαν έναν έλληνα άστεγο, το 94,0% απάντησε θετικά, ενώ έναν άστεγο άλλης εθνικότητας θετικά το 75,2%. Το 79,1% διαφωνεί πως είναι επιλογή των αστέγων να είναι άστεγοι και συμφωνεί το 80,0% πως η απουσία οικογενειακής υποστήριξης μπορεί να οδηγήσει πιο εύκολα ένα άτομο στην απώλεια στέγης. Αν ο άστεγος πληθυσμός αποτελείται από αλλοδαπούς διαφώνησε το 68,7%, ενώ το 19,1% δεν πήρε ξεκάθαρη θέση. Στην ερώτηση αν το κράτος είναι σε θέση να ανταποκριθεί ουσιαστικά και γρήγορα για την επίλυση του προβλήματος απάντησε θετικά το 25,3% ενώ διαφώνησε το 63,4%. Επίσης στην ερώτηση πως το φαινόμενο των αστέγων είναι καθαρά πρόβλημα της πολιτείας και από αυτή πρέπει να αντιμετωπισθεί απάντησε θετικά το 57,4%, ξεκάθαρη θέση δεν πήρε το 23,5% ενώ διαφώνησε το 19,1%. Αν ο άστεγος πληθυσμός βιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό απαντήθηκε θετικά, ότι τον βιώνει, από το 92,3%. Το 62,1% διαφώνησε πως η επανένταξη των αστέγων εξαρτάται από τους ίδιους ενώ το 25,9% δεν πήρε ξεκάθαρη θέση. Τέλος, αν η κοινωνία των πολιτών πρέπει να κρατά στο περιθώριο προβληματικά άτομα το 86,2% απάντησε πως όχι.

4.3 Δείκτης ευαισθητοποίησης στο φαινόμενο των αστέγων

Προκειμένου να αξιολογηθεί η ευαισθητοποίηση των συμμετεχόντων κατασκευάστηκε ένας δείκτης στον οποίο προστέθηκαν οι ερωτήσεις που αποτελούν την κλίμακα ευαισθητοποίησης. Καταρχήν θα πρέπει να αντιστραφούν οι ερωτήσεις 3, 11, 14, 23, 27, 29 και 30, οι οποίες έχουν αντίστροφη έννοια. Επιπλέον, επειδή οι ερωτήσεις 25 και 26 είναι ουδέτερες, δεν θα ληφθούν υπόψη κατά την κατασκευή του δείκτη. Ο δείκτης αυτός μπορεί να πάρει τιμές από 28 έως 140 και όσο μεγαλύτερη τιμή παίρνει τόσο πιο ευαισθητοποιημένο είναι το άτομο απέναντι στο φαινόμενο των αστέγων.

Από την ανάλυση προέκυψε ότι το μέσο score - ευαισθητοποίησης ισούται με 59,06 (\pm 10,468) μονάδες. Το μικρότερο score - που παρατηρήθηκε ήταν 32 μονάδες ενώ το μεγαλύτερο ήταν 112 μονάδες. Αυτό δείχνει ότι γενικά οι συμμετέχοντες στη μελέτη δεν ήταν ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι απέναντι στο φαινόμενο των αστέγων.

	Συμφωνώ απόλυτα	Μάλλον συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Στα χρόνια της κοινωνικό -οικονομικής κρίσης το φαινόμενο των αστέγων έχει οξυνθεί.	92 (78,6%)	19 (16,2%)	4 (3,4%)	0 (0,0%)	2 (1,7%)
Εάν έχετε ή είχατε δική σας επιχείρηση θα προσλαμβάνατε για εργασία έναν άστεγο.	39 (33,3%)	43 (36,8%)	21 (17,9%)	10 (8,5%)	4 (3,4%)
Η εικόνα ενός αστέγου σας αφήνει αδιάφορους.	5 (4,3%)	3 (2,6%)	6 (5,1%)	22 (18,8%)	81 (69,2%)
Γνωρίζετε πόσοι άστεγοι είναι καταγεγραμμένοι, στα όρια του δήμου Πατρέων.	7 (6,4%)	5 (4,6%)	14 (12,8%)	9 (8,3%)	74 (67,9%)
Είναι καθολικό δικαίωμα όλων των ανθρώπων, αδιακρίτως, η ύπαρξη στέγης.	100 (85,5%)	11 (9,4%)	2 (1,7%)	1 (0,9%)	3 (2,6%)
Το φαινόμενο των αστέγων αποτελεί σημαντική παθογένεια της σύγχρονης κοινωνίας.	83 (71,6%)	22 (19,0%)	5 (4,3%)	3 (2,6%)	3 (2,6%)
Η εικόνα ενός αστέγου σας προκαλεί συναισθήματα λύπης.	86 (73,5%)	19 (16,2%)	5 (4,3%)	2 (1,7%)	5 (4,3%)
Έχετε συμμετάσχει ή συμμετέχετε σε εθελοντικές δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα.	40 (34,8%)	19 (16,5%)	16 (13,9%)	9 (7,8%)	31 (27,0%)

Υπάρχουν δομές - φορείς που ασχολούνται με τους αστέγους του δήμου Πατρέων.	40 (35,7%)	37 (33,0%)	23 (20,5%)	5 (4,5%)	7 (6,3%)
Η εικόνα ενός άστεγου σας προκαλεί συναισθήματα ντροπής για την κοινωνία μας.	81 (70,4%)	17 (14,8%)	5 (4,3%)	3 (2,6%)	9 (7,8%)
Η πολιτεία είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για την επανένταξη του άστεγου πληθυσμού.	54 (46,6%)	38 (32,8%)	14 (12,1%)	8 (6,9%)	2 (1,7%)
Αν είχατε την δυνατότητα θα παραχωρούσατε κάποιο ακίνητό σας για την κάλυψη στεγαστικών αναγκών αστέγων.	39 (33,6%)	30 (25,9%)	25 (21,6%)	9 (7,8%)	13 (11,2%)
Η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ανεργίας θα δώσει λύση στο πρόβλημα.	62 (53,9%)	35 (30,4%)	10 (8,7%)	3 (2,6%)	5 (4,3%)
Ο άστεγος πληθυσμός έχει την αποκλειστική ευθύνη για την απώλεια της στέγης του.	3 (2,6%)	0 (0,0%)	31 (27,0%)	36 (31,3%)	45 (39,1%)
Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για κτηριακές υποδομές.	48 (41,7%)	37 (32,2%)	21 (18,3%)	2 (1,7%)	7 (6,1%)
Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για προνοιακά επιδόματα.	34 (29,3%)	37 (31,9%)	22 (19,0%)	19 (16,4%)	4 (3,4%)
Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για άλλες δράσεις.	29 (25,2%)	34 (29,6%)	30 (26,1%)	7 (6,1%)	15 (13,0%)
Η κοινωνία των πολιτών μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην επανένταξη του άστεγου πληθυσμού.	38 (33,0%)	44 (38,3%)	18 (15,7%)	11 (9,6%)	4 (3,5%)

Ο καθένας ξεχωριστά από τους πολίτες μπορεί να συμβάλει καθοριστικά για την επανένταξη των αστέγων.	28 (24,1%)	40 (34,5%)	18 (15,5%)	18 (15,5%)	12 (10,3%)
Όλες οι ομάδες αστέγων χρειάζονται βοήθεια και στήριξη.	88 (75,9%)	20 (17,2%)	4 (3,4%)	2 (1,7%)	2 (1,7%)
Αν είχατε την δυνατότητα θα βοηθούσατε έναν Έλληνα άστεγο.	74 (63,8%)	35 (30,2%)	3 (2,6%)	0 (0,0%)	4 (3,4%)
Αν είχατε την δυνατότητα θα βοηθούσατε έναν άστεγο άλλης εθνικότητας.	51 (45,1%)	34 (30,1%)	16 (14,2%)	3 (2,7%)	9 (8,0%)
Είναι επιλογή των αστέγων να είναι άστεγοι.	4 (3,5%)	5 (4,3%)	15 (13,0%)	29 (25,2%)	62 (53,9%)
Η απουσία οικογενειακής υποστήριξης μπορεί να οδηγήσει πιο εύκολα ένα άτομο στην απώλεια στέγης.	51 (44,3%)	41 (35,7%)	12 (10,4%)	8 (7,0%)	3 (2,6%)
Ο άστεγος πληθυσμός αποτελείται από αλλοδαπούς.	9 (7,8%)	5 (4,3%)	22 (19,1%)	31 (27,0%)	48 (41,7%)
Το κράτος είναι σε θέση να ανταποκριθεί ουσιαστικά και γρήγορα για την επίλυση του προβλήματος.	11 (9,6%)	18 (15,7%)	13 (11,3%)	28 (24,3%)	45 (39,1%)
Το φαινόμενο των αστέγων είναι καθαρά πρόβλημα της πολιτείας και από αυτήν πρέπει να αντιμετωπισθεί.	39 (33,9%)	27 (23,5%)	27 (23,5%)	15 (13,0%)	7 (6,1%)
Ο άστεγος πληθυσμός βιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό.	75 (64,1%)	33 (28,2%)	6 (5,1%)	0 (0,0%)	3 (2,6%)

Η επανένταξη των αστέγων εξαρτάται από τους ίδιους.	6 (5,2%)	8 (6,9%)	30 (25,9%)	40 (34,5%)	32 (27,6%)
Η κοινωνία των πολιτών πρέπει να κρατά στο περιθώριο προβληματικά άτομα.	4 (3,4%)	8 (6,9%)	4 (3,4%)	13 (11,2%)	87 (75,0%)

Συχνότητα (%)

Πίνακας 2: Οι συνιστώσες της κλίμακας ευαισθητοποίησης

4.4 Αξιοπιστία της κλίμακας ευαισθητοποίησης

Προκειμένου να ελεγχθεί η αξιοπιστία της κλίμακας ευαισθητοποίησης, θα χρησιμοποιηθούν οι 28 από τις 30 ερωτήσεις που την αποτελούν (δεν θα χρησιμοποιηθούν οι ερωτήσεις 25 και 26, οι οποίες όπως έχει ήδη αναφερθεί έχουν ουδέτερη έννοια). Επιπλέον, θα χρησιμοποιηθούν οι αντιστραμμένες ερωτήσεις 3, 11, 14, 23, 27, 29 και 30. **Από την ανάλυση προέκυψε ότι ο συντελεστής αξιοπιστίας α του Cronbach ισούται με 0,732. Η τιμή αυτή είναι αρκετά ικανοποιητική.**

4.5 Προτάσεις και σκέψεις για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου

Στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 3) , παρουσιάζονται προτάσεις και σκέψεις από την τελευταία ανοικτού τύπου ερώτηση- μεταβλητή(ερώτηση 31) του ερωτηματολογίου. Σε αυτήν την ερώτηση απήντησαν οι 53 από τους ερωτηθέντες. Μελετήθηκαν όλα τα κείμενα που γράφτηκαν και κωδικοποιήθηκαν σε 8 πολλαπλές απαντήσεις όσον αφορά την εξομάλυνση ή εξάλειψη του φαινομένου. Ομαδοποιώντας τα αποτελέσματα είναι τα εξής: Πρώτη προτιμητέα απάντηση, με 26,7% «Η πολιτεία πρέπει να πάρει δραστικά μέτρα για την αντιμετώπιση του φαινομένου π.χ. προνόμια στις επιχειρήσεις για την πρόσληψη αστεγών, φοροαπαλλαγή πολιτών για την παραχώρηση ακινήτων σε αστεγούς». Ως δεύτερη προτιμητέα απάντηση, με 18,3% «Ευαισθητοποίηση των πολιτών για αλληλεγγύη μέσω Μ.Μ.Ε./ διανομή υλικού σε σχολεία κ.α.». Τρίτη, με 17,5% «Η αντιμετώπιση της ανεργίας μέσω οικονομικής ανάπτυξης». Τέταρτη απάντηση, με ποσοστό 11,7% «Δωρεάν φιλοξενία σε δημόσια οικήματα». Πέμπτη, με 8,3% «Προνοιακές/ κοινωνικές δομές . Έκτη, με 7,5% «Αρωγή δήμου/ εκκλησίας κάθε περιοχής» . Εβδομη, με 1,7% «ο έλεγχος τραπεζών από το κράτος, παροχή στεγαστικών δανείων με ευνοϊκότατους όρους». Τέλος, όγδοη με 0,8% «Προστασία της πρώτης κατοικίας».

	Συχνότητα	Ποσοστό
Δραστικά μέτρα της Πολιτείας για την αντιμετώπιση του φαινομένου π.χ. προνόμια στις επιχειρήσεις για την πρόσληψη αστεγών, φοροαπαλλαγή πολιτών για την παραχώρηση ακινήτων σε αστεγούς	32	26,7
Ευαισθητοποίηση των πολιτών για αλληλεγγύη μέσω Μ.Μ.Ε./ διανομή υλικού σε σχολεία κ.α.	22	18,3
Αντιμετώπιση ανεργίας μέσω οικονομικής ανάπτυξης	21	17,5
Δωρεάν φιλοξενία σε δημόσια οικήματα	14	11,7
Προνοιακές/ Κοινωνικές δομές	10	8,3
Αρωγή Δήμου/ Εκκλησίας κάθε περιοχής	9	7,5
Έλεγχος τραπεζών από το Κράτος, παροχή στεγαστικών δανείων με ευνοϊκότερους όρους	2	1,7
Προστασία της 1ης κατοικίας	1	0,8

Πίνακας 3:Προτάσεις και σκέψεις για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου

4.6 Παραγοντική ανάλυση

Στην προσπάθεια ομαδοποίησης των συνιστωσών της ευαισθητοποίησης των ατόμων απέναντι στο φαινόμενο των αστεγών, εφαρμόστηκε η πολυμεταβλητή τεχνική της διερευνητικής παραγοντικής ανάλυσης (exploratory- factor- analysis).

Το μέτρο των Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) βρέθηκε ίσο με 0,657 ενώ η στατιστική συνάρτηση του ελέγχου σφαιρικότητας του Bartlett ισούται με $\chi^2 = 933,202$ ($p < 0,001$). Η σχετικά υψηλή τιμή του μέτρου KMO και η απόρριψη της μηδενικής υπόθεσης του ελέγχου του Bartlett συνηγορούν στο ότι η εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης στα συγκεκριμένα δεδομένα θα δώσει ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Εφαρμόζοντας λοιπόν την τεχνική της παραγοντικής ανάλυσης με τη μέθοδο περιστροφής των αξόνων Varimax, προέκυψαν 9 στατιστικά σημαντικοί παράγοντες που ερμηνεύουν το 65,44% της συνολικής διασποράς. Οι 12 παράγοντες, οι συνιστώσες που αποτελούν τον

καθένα, η φόρτιση κάθε συνιστώσας καθώς και το ποσοστό της διακύμανσης που ερμηνεύει ο καθένας δίνονται στον Πίνακα 4.

Ο πρώτος παράγοντας αποτελείται από τις ερωτήσεις «Αν είχατε την δυνατότητα θα παραχωρούσατε κάποιο ακίνητό σας για την κάλυψη στεγαστικών αναγκών αστέγων», «Η κοινωνία των πολιτών μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην επανένταξη του άστεγου πληθυσμού», «Ο καθένας ξεχωριστά από τους πολίτες μπορεί να συμβάλει καθοριστικά για την επανένταξη των αστέγων», «Αν είχατε την δυνατότητα θα βοηθούσατε έναν Έλληνα άστεγο» και «Αν είχατε την δυνατότητα θα βοηθούσατε έναν άστεγο άλλης εθνικότητας». Ο παράγοντας αυτός μπορεί να ονομασθεί «Πρόθεση συμβολής στην αντιμετώπιση του φαινομένου των αστέγων». **Πρόθεση συμβολής στην αντιμετώπιση του φαινομένου των αστέγων.**

Ο δεύτερος παράγοντας αποτελείται από τις ερωτήσεις: «Ο άστεγος πληθυσμός έχει την αποκλειστική ευθύνη για την απώλεια της στέγης του (αντίστροφη ερώτηση)», «Είναι επιλογή των αστέγων να είναι άστεγοι (αντίστροφη ερώτηση)», «Η επανένταξη των αστέγων εξαρτάται από τους ίδιους (αντίστροφη ερώτηση)» και « Η κοινωνία των πολιτών πρέπει να κρατά στο περιθώριο προβληματικά άτομα(αντίστροφη ερώτηση)». **Ενσυναίσθηση πολιτών απέναντι στο φαινόμενο.**

Ο τρίτος παράγοντας αποτελείται από τις ερωτήσεις: «Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου πρέπει να διατίθεται για κτηριακές υποδομές», «Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για προνοιακά επιδόματα» και «Το φαινόμενο των αστέγων είναι καθαρά πρόβλημα της πολιτείας και από αυτήν πρέπει να αντιμετωπισθεί (αντίστροφη ερώτηση)». **Διάθεση κρατικών κεφαλαίων για την αντιμετώπιση του φαινομένου.**

Ο τέταρτος παράγοντας αποτελείται από τις ερωτήσεις: «Είναι καθολικό δικαίωμα όλων των ανθρώπων, αδιακρίτως, η ύπαρξη στέγης», «Η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ανεργίας θα δώσει λύση στο πρόβλημα», «Όλες οι ομάδες αστέγων χρειάζονται βοήθεια και στήριξη» και «Η απουσία οικογενειακής υποστήριξης μπορεί να οδηγήσει πιο εύκολα ένα άτομο στην απώλεια στέγης». **Αντιλήψεις πολιτών απέναντι στο φαινόμενο.**

Ο πέμπτος παράγοντας αποτελείται από τις ερωτήσεις «Το φαινόμενο των αστέγων αποτελεί σημαντική παθογένεια της σύγχρονης κοινωνίας», «Η εικόνα ενός αστέγου σας προκαλεί συναισθήματα λύπης» και «Η εικόνα ενός αστέγου σας προκαλεί συναισθήματα ντροπής για την κοινωνία μας». **Στάσεις πολιτών απέναντι στο φαινόμενο.**

Ο έκτος παράγοντας αποτελείται από τις ερωτήσεις: «Εάν είχατε ή έχετε δική σας επιχείρηση θα προσλαμβάνατε έναν άστεγο», «Η εικόνα ενός αστέγου σας αφήνει αδιάφορους(αντίστροφη ερώτηση)» και «Εάν είχατε την δυνατότητα θα παραχωρούσατε κάποιο ακίνητο σας για την κάλυψη στεγαστικών αναγκών αστέγων». **Πρακτική συμβολή στην αντιμετώπιση του φαινομένου.**

Ο έβδομος παράγοντας αποτελείται από τις ερωτήσεις: «Στα χρόνια της κοινωνικό - οικονομικής κρίσης το φαινόμενο των αστέγων έχει οξυνθεί» και «Ο άστεγος πληθυσμός βιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό». **Η όξυνση του φαινομένου.**

Ο όγδοος παράγοντας αποτελείται από τις ερωτήσεις: «Γνωρίζετε πόσοι άστεγοι είναι καταγεγραμμένοι στα όρια του δήμου Πατρέων», «Έχετε συμμετάσχει ή συμμετέχετε σε εθελοντικές δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα» και «Υπάρχουν δομές- φορείς που ασχολούνται με τους άστεγους του δήμου Πατρέων». **Γνώση και συμμετοχή στην κοινωνική πραγματικότητα.**

Τέλος ο ένατος παράγοντας αποτελείται από την ερώτηση: «Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για άλλες δράσεις». **Διάθεση κεφαλαίων σε άλλες δράσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου.**

Όνομα παράγοντα	Συνιστώσα	Φόρτιση	% ερμηνευμένης διακύμανσης
<u>Παράγοντας 1:</u> Πρόθεση συμβολής στην αντιμετώπιση του φαινομένου των αστέγων	Αν είχατε την δυνατότητα θα παραχωρούσατε κάποιο ακίνητό σας για την κάλυψη στεγαστικών αναγκών αστέγων	0,555	10,193
	Η κοινωνία των πολιτών μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην επανένταξη του άστεγου πληθυσμού	0,795	
	Ο καθένας ξεχωριστά από τους πολίτες μπορεί να συμβάλει καθοριστικά για την επανένταξη των αστέγων	0,864	
	Αν είχατε την δυνατότητα θα βοηθούσατε έναν Έλληνα άστεγο	0,579	
	Αν είχατε την δυνατότητα θα βοηθούσατε έναν άστεγο άλλης εθνικότητας	0,692	
<u>Παράγοντας 2:</u> Ενσυναίσθηση πολιτών απέναντι στο φαινόμενο	Ο άστεγος πληθυσμός έχει την αποκλειστική ευθύνη για την απώλεια της στέγης του (αντίστροφη ερώτηση)	0,706	8,124
	Είναι επιλογή των αστέγων να είναι άστεγοι (αντίστροφη ερώτηση)	0,638	
	Η επανένταξη των αστέγων εξαρτάται από τους ίδιους (αντίστροφη ερώτηση).	0,641	
	Η κοινωνία των πολιτών πρέπει να κρατά στο περιθώριο προβληματικά άτομα (αντίστροφη ερώτηση)	0,636	
<u>Παράγοντας 3:</u> Διάθεση κρατικών κεφαλαίων για	Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για κτηριακές υποδομές	0,792	7,906

την αντιμετώπιση του φαινομένου	Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για προνοιακά επιδόματα	0,776	
	Το φαινόμενο των αστέγων είναι καθαρά πρόβλημα της πολιτείας και από αυτήν πρέπει να αντιμετωπισθεί (αντίστροφη ερώτηση)	-0,708	
<u>Παράγοντας 4:</u> Αντιλήψεις πολιτών απέναντι στο φαινόμενο	Είναι καθολικό δικαίωμα όλων των ανθρώπων, αδιακρίτως, η ύπαρξη στέγης	0,628	7,836
	Η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ανεργίας θα δώσει λύση στο πρόβλημα	0,743	
	Όλες οι ομάδες αστέγων χρειάζονται βοήθεια και στήριξη	0,581	
	Η απουσία οικογενειακής υποστήριξης μπορεί να οδηγήσει πιο εύκολα ένα άτομο στην απώλεια στέγης	0,513	
<u>Παράγοντας 5:</u> Στάσεις πολιτών απέναντι στο φαινόμενο	Το φαινόμενο των αστέγων αποτελεί σημαντική παθογένεια της σύγχρονης κοινωνίας	0,736	7,557
	Η εικόνα ενός αστέγου σας προκαλεί συναισθήματα λύπης	0,727	
	Η εικόνα ενός άστεγου σας προκαλεί συναισθήματα ντροπής για την κοινωνία μας	0,719	
<u>Παράγοντας 6:</u> Πρακτική συμβολή στην αντιμετώπιση του φαινομένου	Εάν έχετε ή είχατε δική σας επιχείρηση θα προσλαμβάνατε για εργασία έναν άστεγο	0,608	6,552
	Η εικόνα ενός αστέγου σας αφήνει αδιάφορους (αντίστροφη ερώτηση)	0,785	
	Αν είχατε την δυνατότητα θα παραχωρούσατε κάποιο ακίνητό σας για την κάλυψη στεγαστικών αναγκών αστέγων	0,555	
<u>Παράγοντας 7:</u> Η όξυνση του φαινομένου	Στα χρόνια της κοινωνικό -οικονομικής κρίσης το φαινόμενο των αστέγων έχει οξυνθεί	0,544	6,417
	Ο άστεγος πληθυσμός βιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό	0,644	
<u>Παράγοντας 8:</u> Γνώση και συμμετοχή στην	Γνωρίζετε πόσοι άστεγοι είναι καταγεγραμμένοι, στα όρια του δήμου Πατρέων	0,516	5,717
	Έχετε συμμετάσχει ή συμμετέχετε σε εθελοντικές δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα	0,579	

κοινωνική πραγματικότητα	Υπάρχουν δομές - φορείς που ασχολούνται με τους αστέγους του δήμου Πατρέων	0,764	
<u>Παράγοντας 9</u> : Διάθεση κεφαλαίων σε άλλες δράσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου	Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για άλλες δράσεις	0,763	5,141

Πίνακας 4: Οι 9 στατιστικά σημαντικοί παράγοντες

4.7 Σχέση μεταξύ των δημογραφικών χαρακτηριστικών και του score ευαισθητοποίησης

Στη συνέχεια θα αξιολογηθεί η επίδραση των δημογραφικών χαρακτηριστικών στο score-ευαισθητοποίησης. Από τον Πίνακα 5 παρατηρείται ότι το φύλο των συμμετεχόντων δεν επηρεάζει στατιστικά σημαντικά, σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, το score-ευαισθητοποίησης (Mann WhitneyU = 948,0; p =0,067). Το score- ευαισθητοποίησης δεν επηρεάζεται στατιστικά σημαντικά ούτε από το μορφωτικό επίπεδο (Kruskal-Wallis χ^2 = 3,302; p = 0,192), ούτε από την οικογενειακή κατάσταση (Mann WhitneyU = 876,0; p =0,845), ούτε από την εργασία (Kruskal-Wallis χ^2 = 0,443; p = 0,801).

Επιπλέον, προέκυψε ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της ηλικίας και του score -ευαισθητοποίησης (Pearson'sr = -0,050; p = 0,621).

		N	Μέση Τιμή	Τυπική απόκλιση	Στατιστική συνάρτηση	p-value
Φύλο	Άρρεν	41	61,24	12,735	948,0	0,067
	Θήλυ	59	57,70	7,975		
Μορφωτικό επίπεδο	Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	37	56,57	11,077	3,302	0,192
	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	51	59,45	6,952		
	Μεταπτυχιακό/ Διδακτορικό	10	57,20	6,443		
Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμος/η	29	58,28	7,592	876,0	0,845
	Έγγαμος/η	62	58,13	10,830		
Εργασία	Ναι	75	59,35	10,585	0,443	0,801
	Όχι	20	58,65	10,569		
	Συνταξιούχος	6	60,33	6,186		

Πίνακας 5: Επίδραση των δημογραφικών χαρακτηριστικών στο scoreευαισθητοποίησης

4.8 Συμπεράσματα

Από την κατασκευή του δείκτη ευαισθητοποίησης στο φαινόμενο των αστέγων αξιολογείται πως γενικά οι συμμετέχοντες στη μελέτη δεν ήταν ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι στο φαινόμενο των αστέγων.

Στην ανοιχτού τύπου ερώτηση για προτάσεις και σκέψεις σε ότι αφορά στην εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου απάντησαν μόνο οι 53 συμμετέχοντες και αυτό δείχνει ότι δεν είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι απέναντι στο φαινόμενο. Παρόλα αυτά όσοι απάντησαν θεωρούν ότι το πρώτο πράγμα που πρέπει να γίνει είναι δραστικότερα μέτρα από την πολιτεία(παρατηρείται η μεταφορά του προβλήματος στους κρατικούς φορείς) π.χ. προνόμια στις επιχειρήσεις για την πρόσληψη αστέγων, φοροαπαλλαγή πολιτών για την παραχώρηση ακινήτων σε αστέγους. Καμπάνια ευαισθητοποίησης των πολιτών για αλληλεγγύη μέσω ΜΜΕ ,σχολεία κ.α. δωρεάν φιλοξενία σε δημόσια οικήματα περισσότερες προνοιακές και κοινωνικές δομές. Επίσης αρωγή δήμου αλλά και της εκκλησίας κάθε περιοχής. Έλεγχο των τραπεζών από το κράτος με παροχή στεγαστικών δανείων με ευνοϊκότερους όρους. Και τέλος προστασία της πρώτης κατοικίας.

Τέλος, δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των δημογραφικών χαρακτηριστικών και του σκορ ευαισθητοποίησης.

Τα αποτελέσματα της έρευνας απέδωσαν εννέα στατιστικά σημαντικούς παράγοντες. Οι μεταβλητές των εννέα παραγόντων φαίνεται ότι μπορούν να μετρήσουν τη διάθεση για συμβολή στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Την ενσυναισθηση των πολιτών απέναντι στο φαινόμενο. Διάθεση κρατικών κεφαλαίων για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Αντιλήψεις πολιτών απέναντι στο φαινόμενο. Στάση πολιτών απέναντι στο φαινόμενο. Πρακτική συμβολή στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Την όξυνση του φαινομένου. Γνώση και συμμετοχή στην κοινωνική πραγματικότητα και διάθεση κεφαλαίων σε άλλες δράσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

«ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΙΚΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ- ΣΥΖΗΤΗΣΗ»

Οι ερευνητικές υποθέσεις επιβεβαιώθηκαν και τα αποτελέσματα ήταν τα αναμενόμενα:

Ο άστεγος πληθυσμός αναγνωρίζει τις προκλήσεις της καθημερινότητας που αντιμετωπίζει. Γίνεται κατανοητό πως η ένδυση, η τροφή και τα χρήματα μέσα από την εφήμερη απόλαυση καθώς και η αποποίηση ευθυνών και η διεκδίκηση μόνιμης στέγης είναι απόρροια των προσωπικών του βιωμάτων. Θέλει να επανενταχθεί μέσα στο κοινωνικό σύνολο, επανένταξη την οποία επιδιώκει όχι τόσο σε μόνιμη στέγη -(φόβος ευθύνης) όσο σε ανοιχτές δομές(φόβος ασύλου). Γίνεται αντιληπτό πως οι προσωπικές εμπειρίες καθορίζουν την πορεία, την στάση και κατ' επέκταση τη συμπεριφορά του κάθε ατόμου.

Η κοινωνία των πολιτών ενώ αναγνωρίζει το πρόβλημα δεν ενσκήπτει στον βαθμό που θα έπρεπε σε αυτό. Χωρίς την αρωγή του κοινωνικού συνόλου και των κρατικών-αυτοδιοικητικών δομών οι άστεγοι δεν έχουν την δυνατότητα να αλλάξουν την παρούσα κατάσταση τους καθώς έχουν απολέσει την ικανότητα αυτή ενώ παράλληλα παρουσιάζονται θετικοί στη λήψη βοήθειας και κοινωνικής αλληλεγγύης.

Τα παραπάνω καταδεικνύουν ότι εφόσον η κοινωνία των πολιτών (σε κοινωνικό -οικονομικό περιβάλλον κρίσης όπου οι κρατικοί φορείς δεν δείχνουν επαρκείς) αλλάξει στάση και ευαισθητοποιηθεί περισσότερο σε αυτό το πρόβλημα τότε, θα γίνει και μεγαλύτερη η προοπτική επανένταξης του άστεγου πληθυσμού. Παράλληλα γίνεται σαφές ότι η πολιτεία δεν έχει την εμπιστοσύνη των πολιτών όσον αφορά στη δραστηριότητα και την αποτελεσματικότητά της στην αντιμετώπιση του φαινομένου.

Ανάλογες έρευνες με μεικτή προσέγγιση, από την διεθνή βιβλιογραφία, δεν κατέστη δυνατόν να βρεθούν, πρακτικά αυτό σημαίνει πως δεν έχουν γίνει άλλες μελέτες στο υπό εξέταση σύνθετο φαινόμενο και οι υπάρχουσες μελέτες περιορίζονται μόνο στις προκλήσεις της καθημερινότητας των αστέγων.

Το 2006, μελετήθηκε από την Κλίμακα σε δείγμα 200 ατόμων το προφίλ των αστέγων και τα αίτια απώλειας της στέγης(Theodorikakou et al, 2013; Alamanou et al, 2011).

Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, θα μπορέσουν να θέσουν τη βάση για μια μελλοντική πιο εκτεταμένη και εμπειριστατωμένη έρευνα που θα εξετάσει την ψυχολογία του άστεγου πληθυσμού σε σχέση με τον τρόπο που λειτουργεί και παράλληλα να καταγράψει ξανά και ξανά συμπεριφορές και στάσεις πολιτών αλλά και να θέσει προβληματισμούς απέναντι στο χαμηλό σκορ ευαισθητοποίησης προς την ευπαθή ομάδα των «αστέγων». Σε μελλοντική μελέτη θα ήταν ενδιαφέρον να ερευνηθεί και το κατά πόσο η αλληλεγγύη, η προσφορά και ο εθελοντισμός μπορούν να προάγουν την υγεία(σωματική και ψυχική) του γενικού πληθυσμού της χώρας, ενθουμούμενοι το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα, της ανθρώπινης αξίας και αξιοπρέπειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Βάμβουκας Μ., (1998). Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία, Γρηγόρης, Αθήνα
- Γιαννέτου Κ. , *Το κοινωνικό πρόβλημα της έλλειψης στέγης*. Κείμενα Δημόσιας Πολιτικής, ΙΣΤΑΜΕ, τχ 23, Ιαν. 2012.
- Δαφέρμος, Γ. & Παπαθεοδώρου, Χ. (2010) *Μακροοικονομικό περιβάλλον, ανισότητα και φτώχεια: μια εμπειρική διερεύνηση για την επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης και της κοινωνικής προστασίας σε Ελλάδα και Ε.Ε*. Μελέτες αρ. 3, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα, Δεκέμβριος.
- Δεβέτης, Χ. (2013) Δημοσιογραφία της αλληλεγγύης: Το περιοδικό "Σχεδία" ξεκινάει το ταξίδι του, txt at, http://news247.gr/eidiseis/synentefxeis/dhmosiografia_ths_allhlegguhs_to_periodiko_sxedia_ksekinai_to_taksidi_toy.2144551.html, 26/2/2013.
- ΕΟΚΕ, (2011). *Το πρόβλημα των αστέγων* (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας). Βρυξέλλες.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (1994) *Πράσινο Βιβλίο. Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική. Επιλογές για την Ένωση*. Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2002) *Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού: Κοινοί Στόχοι για το δεύτερο γύρο των Εθνικών Σχεδίων Δράσης*. Λουξεμβούργο.
- Ζαραφονίτου Χ. , (2002) *Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*. Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδ. Α.Σάκκουλα.
- Ζαραφονίτου Χ. (2007) *Η (αν)ασφάλεια των μεταναστών: μια εγκληματολογική προσέγγιση*. Στο Τιμητικός Τόμος για τον Ιων .Μανωλεδάκη, Τ.Π, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σ.σ.1079-1105 και Προδημοσίευσή του στο Ποινικός Λόγος, 1/2006, σ.σ.267-286.

- ΙΝΕΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, (2013) *Η Ελληνική οικονομία και η απασχόληση*: Ετήσια έκθεση 2014, Αθήνα.
- Καβουνίδη Τ. , (1999) *Κοινωνικός αποκλεισμός: έννοια, κοινοτικές πρωτοβουλίες, ελληνική εμπειρία και διλήμματα πολιτικής*. Καραντινός Δ., Μαράτου - Αλιπράντη Λ., Φρονίμου Ε.,(επιμ.), Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής, ΕΚΚΕ, Αθήνα.
- Καραγιάννης Κ., Λοΐζου Χ., Σπυρέα Σ., (Μάρτιος 2010) *Ο φόβος του εγκλήματος σε ομάδες ουσιοεξαρτημένων*. Στο Ποινική Δικαιοσύνη & Εγκληματολογία, τ.1, , σ.σ.48-54.
- Κασιμάτη, Κ. επιμ. (1998)*Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία*. Αθήνα: Gutenberg,
- Κλίμακα, (2010)*Homelessness in Greece* Παρουσίαση σε European Research Conference, Budapest.
- Κογκίδου, Δ., Α. Μαρβάκης, Ε. Τρέσσου, Γ. Τσιάκαλος. (1997)*Φτώχεια -Κοινωνικός αποκλεισμός*.Βιβλιογραφικός Οδηγός 1970-1995. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Κυριαζή Ν., *Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*, ια' εκδ., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999.
- Κυριαζή Ν., (2002). *Η κοινωνιολογική έρευνα, Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Ματσαγγάνης, Μ. & Λεβέντη, Χ. (2013) *Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013*. Ενημερωτικό δελτίο 5, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Διεθνών Σπουδών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Μ.Κ.Ο. Κλίμακα, (2011) *Το φαινόμενο της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα*.
- Μουσούρου Λ. , (1998) *Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Προστασία*. Στο Κ. Κασιμάτη (επιμ.) *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία*, Αθήνα: Gutenberg.
- Μπαλούρδος, Δ. & Ναούμη, Μ. (2010) *Η φτώχεια στην Ελλάδα. Συγκριτικά στοιχεία με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Στο Μ. Ναούμη, Γ.
- Ξεκαλάκη Ε. «Τεχνικές Δειγματοληψίας», Αθήνα (1995).
- Οικονόμου, Χ. & Φερώνας, Α.(επιμ.)(2006)*Οι Εκτός των Τειχών. Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες*. Αθήνα: Διόνικος.

- Παπαθεοδώρου, Χ. & Γ. Δαφέρμος (2010) *Δομή και τάσεις της οικονομικής ανισότητας και φτώχειας στην Ελλάδα και στην Ε.Ε., 1995-2008*. Επιστημονική έκθεση αρ. 2, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Αθήνα, Δεκέμβριος.
- Παπαλιού Ο. (2010) *Το ζήτημα των αστέγων: μια πρώτη προσέγγιση*. Στο Ναούμη Μ.,
- Παπαναστασίου Κ., (1996). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Αυτοέκδοση, Λευκωσία.
- Παπαπέτρου Γ., Σπυροπούλου Ν., Φρονίμου Ε., Χρυσάκης Μ., (2010) *Το κοινωνικό πορτρέτο της Ελλάδας 2010*, Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Ροζανβαλόν, Π. , (1995) *Το νέο κοινωνικό ζήτημα. Επανεξετάζοντας το κράτος πρόνοια*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ρούσος Π. - Τσαούσης Γ., (2006). *Στατιστική εφαρμοσμένη στις κοινωνικές επιστήμες*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (2002) *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*. ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
- Τσιάκαλος, Γ. , (1998) *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ορισμοί, Πλαίσιο και Σημασία*. Στο Κ. Κασιμάτη (επιμ.) *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία*, Αθήνα: Gutenberg.
- Φύλιας Β., (2004). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των Κοινωνικών ερευνών*, Αθήνα, Gutenberg.
- Φωτιάδη, Ι. (2012) *Κοινωνικό φαινόμενο δεκαετιών στο εξωτερικό*, txt at, http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w/articles_ell_100018_14/01/2012_469132 .

ΞΕΝΗ

- Adler AP, Adler P. Observational techniques. In: Denzin KN, Lincoln SY (eds) *Collecting and interpreting qualitative materials*. Thousand Oaks, Sage Publ, 1998:79–109
- Alamanou A., Stamatogiannopoulou E., Theodorikakou O., Katsadoros K., (2011) *The configuration of homelessness in Greece during the financial crisis*. KLIMAKA NGO – Greece, Αθήνα.
- Alesina, A., Glaeser, E.L., (2004) *Fighting Poverty in the U.S. and Europe: A World of Difference*. Oxford: Oxford University Press.
- Arapoglou V. P. (2004) *The governance of homelessness in the European South: spatial and institutional contexts of philanthropy in Athens*. *Urban Studies*, 41(3): 621-640.
- Arbaci, S.(2007) *Ethnic Segregation, Housing Systems and Welfare Regimes in Europe*. *European Journal of Housing Policy* 7(4) pp.401–33.
- Atkinson, A. B. (1998) *Social exclusion, poverty and unemployment*. CASE 4, Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economics, London.
- Atkinson, A. B. (2002) *Evaluation of national action plans on social inclusion: The role of EUROMOD*. EM1/02, Department of Applied Economics, Cambridge.
- Atkinson, A. B., Cantillon, B., Marlier, E. and Nolan, B. (2002) *Social Indicators: The EU and Social Inclusion*. Oxford: Oxford University Press.
- Atkinson, A. B., Marlier, E. and Nolan, B. (2004) *Indicators and targets for social inclusion in the European Union*. *Journal of Common Market Studies*, 42 (1), pp. 47-75.
- Atkinson, A. B., Cantillon, B., Marlier, E. and Nolan, B. (2005) *Taking forward the EU social inclusion process*. *PresidenceLuxembourgeoise du Conseil de l' Union Europeenne*, Luxembourg.
- Avramov, D. (1995a) *Homelessness in the European Union: Social and Legal Context of Housing Exclusion in the 1990s*. Brussels: FEANTSA.
- Avramov D. (1999) *Coping with Homelessness: Issues to be tackled and Best practices in Europe*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.

- Barry, B. (1998). *Social exclusion and the Distribution of Income*. Case paper No. 12, Centre for the Analysis of Social Exclusion, London: London School of Economics txt at, <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cp/CASEpaper12.pdf>.
- Benjaminsen, L., Dyb, E., O'Sullivan, E., (2009) *The Governance of Homelessness in Liberal and Social Democratic Welfare Regimes: National Strategies and Models of Intervention*. European Journal of Homelessness, Vol.3.
- Blau, J. (1992). *The Visible Poor: Homelessness in the United States*. New York: Oxford University Press.
- Bonefeld, W. – Haloway, J. (1991) *Μεταφορντισμός και κοινωνική μορφή*. Αθήνα: Εξάντα.
- Brink JP, Wood JM. *Advanced design in nursing research*. 2nd ed. London, Sage Publ, 1998 *Economica*, 74 (296), pp. 777-803.
- Bossert, W., D'Ambrosio, C. and Peragine, V. (2007) *Deprivation and social exclusion*.
- Breakey W. R. & Fischer P. J., (1990) *Homelessness: The Extent of the Problem*. *Journal of Social Issues*, vol. 46 (4).
- Broadway (2011). *Street to Home Annual Report: 1st April 2010 to 31st March 2011*. London: Broadway.
- Burchardt, T., Le Grand, J., Piachaud, D., (1999) *Social Exclusion in Britain 1991—1995*. *Social Policy Administration*, Vol. 33, Issue 3.
- Burchardt, T., J. Le Grand & D. Piachaud (2002) *Introduction*. in *Understanding Social Exclusion*, J. Hills, J. Le Grand and D. Piachaud (eds), Oxford University Press.
- Burt, M.R., Laudan, Y.A. & Edgar, L. (2001). *Helping America's Homeless: Emergency Shelter or Affordable Housing?* Washington, D.C.: Urban Institute.
- Busch-Geertsema, V., O'Sullivan, E., Edgar, B. & Pleace, N. (2010) *Homelessness and Homeless Policies in Europe*. Lessons from Research Brussels: FEANTSA.
- Byrne, D. (1999) *Social Exclusion*. Buckingham: Open University Press.
- CEIES (Statistics Users Council), (1999) *Social Exclusion Statistics*. Πρακτικά συνεδρίου, Κοινό Συνέδριο, 22 Νοεμβρίου 1999, Esher, HB, Imac Research.

- Church, A., Frost, M., Sullivan, K., (2000) *Transport and social exclusion in London*. Transport Policy, Vol. 10, No. 1.
- Cloke, P., May, J. & Johnsen, S. (2010) *Swept up Lives: Re- envisioning the homeless city* (Vol. 53). John Wiley & Sons.
- Collins J., et.al., (2007)*Homeless in North and West Belfast: an oral health needs assessment*,. British Dental Journal. 2007 May 18;202(12):E31.
- Commission of the European Communities, DG V, (1991)*National policies to combat social exclusion*. First Annual Report of the European Community Observatory. Edited by Graham Room.
- Cook, PF et al.(2007)*The CCH Consumer Outcome Scales: a brief instrument to assess the multiple problems of homelessness*. Journal of Nursing Measurement. 2007;15(2):83-104.
- Crellen, J. (2010).*Sharing Solutions: How can we Support Central and Eastern Europeans who Become Homeless in the UK?* Homeless in Europe. Summer 2010, pp.16-18.
- Daiksi, I., (2007)*Perspectives of homeless people on their health and health needs priorities*. Journal of Advanced Nursing. 2007 May;58(3):273-81.
- Daly, G. (1991) *Local Programs designed to address the homelessness crisis: A comparative assessment of the United States, Canada and Britain*. Urban Geography, 12 (2) : 177-193.
- Daly, G. (1996) *Homeless: Policies, Strategies, and Lives on the Street*. London: Routledge.
- De Haan, A. (1998) *Social exclusion: An alternative concept for the study of deprivation?*. IDS Bulletin, 29 (1), pp. 10-19.
- Dowding, K., King, D., (2000) *Roofless in London*. Σε Policy Studies Journal, Vol.28, No2, σελ. 365-381.
- Edgar, B., Doherty, J. &Meert, H. (2004).*Immigration and Homelessness*. Bristol: Policy Press.
- Edgar B., (2009)*European Review of Statistics on Homeless*. FEANTSA.
- European Commission (1992) *Towards a Europe of solidarity: Intensifying the fight against social exclusion, fostering integration*. COM (92) 542, Brussels.

- European Commission (2002) *Joint report on social inclusion*. Luxembourg:Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission (2004) *Joint report on social inclusion*.Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission (2005) *Joint report on social protection and social inclusion*. Brussels.
- European Commission (2010) *Joint Report on Social Protection and Social Inclusion*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Consensus Conference on Homelessness (2011) *Policy Recommendations of the Jury*. Brussels: FEANTSA.
- European Observatory of Homelessness (December 2011) *Social Housing Allocation and Homelessness*. Brussels.
- European Parliament, “Declaration of the European Parliament on ending street homelessness”, 22 April 2008, Strasbourg, txt at, [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P6_TA\(2008\)0163&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P6_TA(2008)0163&language=EN).
- Eurostat (2000)*European social statistics: Income, poverty and social exclusion*. THEME 3, Population and Social Conditions, Luxembourg.
- FEANTSA, (2006)*Good Practice Guidelines for Monitoring and Measuring Homelessness*.
- FEANTSA, (2007)*Homelessness and Domestic Violence*. Brussels.
- FEANTSA, (2008) *Greece-National Report on Homelessness*.
- FEANTSA (2012) *On the Way Home?* Brussels: FEANTSA.
- FEANTSA (2013) *Review of the National Reform Programmes*. Brussels.
- Ferrera, M. (1996) *The Southern Model of Welfare in Social Europe*. Journal of European Social Policy 6(1) pp.17-37.
- Firdion, J., Marpsat, M., (2007) *A Research Program on Homelessness in France*. Journal of Social Issues, Vol. 63, No 3.
- Fischer, A. M. (2011). *Reconceiving Social Exclusion*. Brooks World Poverty Institute Working Paper No. 146.
- Fitzgerald S., Shelley M., Dail P., *Research on Homelessness: Sources and Implications of Uncertainty*. American Behavioral Scientist, vol. 45.

- Fitzpatrick, S., Bramley, G., & Johnsen, S. (2013) *Pathways into multiple exclusion homelessness in seven UK cities*. *Urban Studies*, 50(1): 148-168.
- Fitzpatrick, S. & Stephens, M. (2007). *An International Review of Homelessness and Social Housing Policy*. London: Communities and Local Government.
- Fontana A, Frey JH. Interviewing: The art of science. In: Denzin KN, Lincoln SY (eds) *Collecting and interpreting qualitative materials*. Thousand Oaks, Sage Publ, 1998:47–78
- Frazer, H., Marlier, E., (2009) *Homelessness and Housing Exclusion across EU Member States*. European Commission, DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Brussels.
- Gallie, D. & Paugam, S. *Social Precarity and Social Integration*. Οκτώβριος 2002, ebs_162_en.pdf, txt at, ec.europa.eu.
- Gelberg L., Leake B., Lu M., Anderson R., Nyamathi A. M., Morgenstern H., et al., (2002) *Chronically homeless women's perceived deterrents to contraception*. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, vol. 34.
- Giacomini M, Cook D. Users' guides to the medical literature: XXIII. Qualitative research in health care: Are the results of the study valid? *J Am Med Assoc* 2000, 284: 357–362.
- Hansen Lofstrand, C. & Nordfeldt, M. (2007) Inledning [Introduction], in: C. Hansen Lofstrand and M. Nordfeldt (Eds.) *Homeless! Local Policy and Practice*. Malmo: Gleerups.
- Hartman C. (1986) *The housing part of the homelessness problem*. in Bassuk E. L. (Ed.), *The mentalhealth needs of homeless persons*, Jossey-Bass, San Francisco.
- Hladikova, A., Hradecky, I. (2007) *Homelessness in the Czech Republic*. *Journal of Social Issues*, Vol. 63, No 3, σ. 607-623.
- Holt – Jensen, A., (2000) *Evaluating housing and neighbourhood initiatives to improve the quality of life in deprived urban areas*. *Geojournal*, Vol. 51, No.4.
- Huberman MA, Miles BM. Data management and analysis method. In: Denzin KN, Lincoln SY (eds) *Collecting and interpreting qualitative materials*. Thousand Oaks, Sage Publ, 1998:179–210.

- HUD (2001) *Report to Congress: HUD's Strategy For Homeless Data Collection, Analysis and Reporting*. Washington, D.C.: U.S. Department of Housing and Urban Development.
- Huey, L., (2009) *Homelessness and the "Exclusive Society, Thesis: Why it is important to "Think Local" and "Act Local" on Homelessness Issues*. European Journal of Homelessness, Vol.3.
- IPPR (2007) *Britain's Immigrants: An Economic Profile*. Newcastle: IPPR.
- Javeau C., (1996). Η έρευνα με ερωτηματολόγιο: το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή, Τυπωθήτω, Αθήνα.
- Kahneman, D., E. Diener, and N. Schwarz (eds) (1999) *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. Russel Sage Foundation New York.
- Katsadoros, K. (2011) *Death co-exists with hope*. newspaper "Ethnos" (20.12.2011)
- Kenyon, Lyons και Rafferty, (2002) *Transport and social exclusion: investigating the possibility of promoting inclusion through virtual mobility*. Journal of Transport Geography, Vol. 10, No 2.
- Kieselbach, T., (2003) *Long – Term Unemployment Among Young People: The Risk of Social Exclusion*. American Journal of Community Psychology, Vol. 32, No. 1 – 2.
- Koegel, P., Burnam, M.&Baumohl, J. (1996) *The Causes of Homelessness*,. Σε Baumohl, J., (ed), *Homelessness in America*, Oryx Press, Phoenix.
- Kopfler, A. (1999) *Conclusions and Policy Implications, in Coping with Homelessness: Issues to be tackled and Best practices in Europe* (Eds) Avramov D., Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.
- Kumar R. (1999). «Research Methodology», London.
- Lenoir, R. (1974) *Les Exclus: Un Francais Sur Dix*. Paris: Editions du SEUIL.
- Leompilla F. (2012) *Homeless and 'new-homeless' in Athens: qualitative approach to social exclusion's phenomena*. unpublished MSc Thesis, Athens, Panteion University of Social and Political Sciences.
- Levitas, R., (1996) *The Concept of Social Exclusion and the new Durkeimiam Hegemony*. Critical Social Policy, Vol. 16.
- Levitas, R., (1998) *The Inclusive Society? Social Exclusion and NewLabour*. , Hampshire: MacMillan Press Ltd.

- Lyberaki, A. and E. Tsakalotos (2002) *Reforming the Economy without Society: Social and Institutional Constraints to Economic Reform in post-1974 Greece*. *New Political Economy*, 7 (1): 93-114.
- Madianos, M. G., Chondraki, P., & Papadimitriou, G. N. (2013) *Prevalence of psychiatric disorders among homeless people in Athens area: a cross-sectional study*. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology* 48(8): 1225-1234.
- Mantzoukas S. (2007) *Qualitative research in six easy steps. The epistemology, the methods and the presentation*, *Res Nurs* 46(1):88–98
- Mantzoukas S. (2004) Issues of representation within qualitative inquiry. *Qual Health Res* 14:994–1007
- Marlier, E., Atkinson, A. B., Cantillion, B. and Nolan, B. (2006) *The EU and Social Inclusion: Facing the Challenges*. Bristol: Policy Press.
- Mazel, O. (1996), *L' exclusion Le Social A La derive*. Le Monde editions, Paris.
- Meert, H. (2005) *Preventing and Tackling Homelessness: Synthesis Report of the Peer Review of Social Inclusion Policies*. Meeting Denmark 2005. Brussels: European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.
- Monastiriotis, V. and A. Antoniadou (2009) *Reform that! Greece's failing reform technology: beyond 'vested interests' and 'political exchange'*. GreeSE Paper 28, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, London School of Economics and Political Science, London.
- Morse MJ, Field AP. *Nursing research: The application of qualitative approach*. London, Chapman & Hall, 1996
- Morse MJ. Biasphobia. *Qual Health Res* 2003, 13:891–892
- National Centre of Social Studies (2002) *Families and Welfare State in Europe*. Gutenberg Publishing, Maratou-Alipranti L. (Ed.) (2002) *Families and Welfare state in Europe. Trends and Challenges in the New Century*. Athens: Gutenberg/EKKE.
- Neale, J. (1997) *Homelessness and Theory Reconsidered*. *Housing Studies* 12(1), pp.47–61.
- Nickasch B. & Marnocha S. K., (2008) *Healthcare Experiences of the homeless*. American Academy of Nurse Practitioners.

- OECD (2011) *How's Life?: Measuring Well-being*. OECD Publishing
- Papaliou, O., (2010) *The issue of the homeless: a first approach*, “*The Social Portrait of Greece – 2010*, pp. 213-225 (National Centre of Social Studies).
- Parahoo K. *Nursing research: Principles, process and issues*. 2nd ed. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2006
- Pezzana, P., (2009) *Homelessness in Italy*. paper presented at UN-ECE Workshop on Homelessness, Oslo.
- Pleace, N., Jones, A. and England, J. (2000) *Access to General Practice for People Sleeping Rough*. York: University of York and Department of Health.
- Polit FD, Hungler PB. *Nursing research: Principles and methods*. Philadelphia, Lippincott, 1999.
- Portaliou, E. (2006) *Housing in Greece today and the Problems*, 18.06.2006, retrieved from url www.epohi.gr.
- Rossi, P. (1989) *Down and Out in America: The Origins of Homelessness*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Rossi, P. (1990) *The old homeless and the new homelessness in historical perspective*. *American Psychologist*, 45(8): 954.
- Rowntree, S. (1901) *Poverty: A Study of Town Life*. London: Macmillan.
- Sahlin, I. (1992). *The Concept of Homeless: A Critical Review of Definitions*. Karlskrona: Boverket.
- Sapounakis, A., (1994) *National Report on Homelessness in Greece-The right to Housing*. Brussels: FEANTSA.
- Sapounakis A. (2005) *National Review of Statistics on access to housing and homelessness*. FEDERATION EUROPEENE D'ASSOCIATIONS NATIONALES TRAVAILLANT AVEC LES SANS-ABRI, EUROPEAN OBSERVATORY OF HOMELESSNESS.
- Sen, A. K. (1997) *Inequality, unemployment and contemporary Europe*. *International Labour Review*, 136 (2), pp. 155-172.
- Sen, A. K. (2000) *Social Exclusion: Concept, Application, And Scrutiny*. Asian Development Bank.

- Shinn, M. (2010) *Homelessness, Poverty and Social Exclusion in the United States and Europe*. European Journal of Homelessness, Vol.4, σ. 19-44.
- Shlay, A.B. & Rossi, P. (1992) *Social Science Research and Contemporary Studies of Homelessness*. Annual Review of Sociology, 18: 129-160.
- Silver, H. (1994) *Social exclusion and social solidarity: Three paradigms*. International Labour Review, 133 (5-6), pp. 531-578.
- Somerville, P. (1992) *Homelessness and the Meaning of Home: Rooflessness or Rootlessness?*. International Journal of Urban and Regional Research, 16(4): 529-540.
- Sosin, M., Pilliavin, I. & Westerfelt H. (1990) *Toward a longitudinal analysis of Homelessness*. Journal of Social Issues, 46(4): 157-174.
- Shinn, M., (2010) *Homelessness, Poverty and Social Exclusion in the United States and Europe*. European Journal of Homelessness, Vol.4.
- Spanou, C. (2008) *State reform in Greece: responding to old and new Challenges*. International Journal of Public Sector Management, 21 (2): 150-73.
- Spencer, S., Ruhs, M., Anderson, B. & Rogaly, B. (2007.) *Migrants' Lives Beyond the Workplace: The Experiences of Central and East Europeans in the UK*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Sprakel, J. (2010). *The Right to Shelter for Irregular Migrants: A Fact-Based Approach in the Netherlands*. FEANTSA Homeless in Europe Magazine, Summer 2010 pp.24-26.
- Stephens, M., (2010) *Study on Housing Exclusion: Welfare Policies, Housing Provision and Labour Markets*. European Commission, Brussels.
- Stiglitz, J., A. K. Sen & Fitoussi, J.-P. (2009) *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*.
- Strauss A, Corbin J. *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. 2nd ed. Thousand Oaks, Sage Publ, 1998.
- Tesch R. *Qualitative research: Analysis, types and software tools*. New York, Falmer, 1990.
- Theodorikakou, O. and Katsadoros, K. (2011) *Public Policy facing the challenge of establishing social entrepreneurship in a financial crisis*.

- Theodorikakou, O., Alamanou, A., Stamatogiannopoulou, E., Tourkou, A., Karydi, K., Sarantidis, D., Katsadoros K. (2012) *Homelessness in Greece – 2012: An In-depth Research on Homelessness in the Financial Crisis, Paper Presented at the European Research Conference Access to Housing for Homeless People in Europe*. York, 21st September 2012.
- Theodorikakou, O., Alamanou, A., &Katsadoros, K. (2013) *Neo-homelessness' and the Greek Crisis*. European Journal of Homelessness Volume, 7(2).
- Thompson C. Qualitative research into nursing decision making: Factors for consideration in theoretical sampling. *Qual Health Res* 1999, 9:815–828.
- Thorns, D. (1990) *The production of homelessness: from individual failure to system inadequacies*. Housing Studies, 4(4):253-266.
- Tinios, P. (2005) *Pension Reform in Greece. Reform by Installments: a Blocked Process*. in K. Featherstone (ed.), *The Challenge of Modernization*, London, Routledge.
- Tsakloglou, P.& Papadopoulos, F. (2002a) *Aggregate level and determining factors of social exclusion in twelve European countries*. Journal of European Social Policy.
- Tsakloglou, P. and Papadopoulos, F. (2002c) *Poverty, material deprivation, multidimensional disadvantage during four life stages: Evidence from the ECHP*. in Barnes, M., Heady, C., Middleton, S., Millar, J., Papadopoulos, F., Room,G. and Tsakloglou, P. (eds), *Poverty and Social Exclusion in Europe*, Cheltenham:Edward Elgar.
- Tsemberis, S., & Eisenberg, R. F. (2000)*Pathways to housing: supported housing for street-dwelling homeless individuals with psychiatric disabilities*. Psychiatric services, 51(4), 487-493.
- Tsemberis, S.J., Moran, L., Shinn, M., Asmussen, S.M., &Shern, D.L. (2003)*Consumer preference programs for individuals who are homeless and have psychiatric disabilities: a drop-in center and a supported housing program*. American Journal of Community Psychology, 32(3-4): 305-17.
- Tsemberis, S.,Gulcur, L., &Nakae, M. (2004)*Housing first, consumer choice, and harm reduction for homeless individuals with a dual diagnosis*. Journal Information, 94(4).

- Tsemberis, S. (2010) *Housing first: The pathways model to end homelessness for people with mental illness and addiction*. Center City, MN: Hazelden.
- U.S. Department of Housing and Urban Development (2007) *The Applicability of Housing First Models to Homeless Persons with Serious Mental Illness*.
- Vlantonis, D., Alamanou, A., Kyranna, N., Bekiari, E., Katsadoros, K. (2006) *Homelessness in Greece: Psychosocial Profile and Living Conditions*. Brussels: FEANSTA.
- Walker, A. and Walker, C., (1997) *Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s*. CPAG, London.
- Whitbeck L, Chen X. and Johnson K., (2005) *Food insecurity among homeless and runaway adolescents.*, Public Health Nutrition, vol. 9, 2005.
- Wolch, J.R., & Dear, M. (1993) *Malign Neglect: Homelessness in an American City*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Young, S. (2010). *Gender Perspectives on Homelessness*. Homeless in Europe – The Magazine of FEANTSA, Spring 2010 pp.2-3.
- Zeitlin, J. & Pochet, P. (2005) *The Open Method of Coordination in Action: The European Employment and Social Inclusion Strategies*. Brussels: PIE-Peter Land.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

- ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ, “Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ «ΕΥΡΩΠΗ 2020»”, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011, txt at, <http://ec.europa.eu/progress>, προσπελ. 18/12/2012.
- Ευρ. Επιτροπή, “Παράρτημα Α' της πρότασης κανονισμού του Ευρ. Κοινοβουλίου”, 20/12/2010, Βρυξέλλες, txt at, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0774\(61\):FIN:EL:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0774(61):FIN:EL:PDF), προσπελ. 28/2/2013.

- Inprecor.gr, “Μπαρνιέ: Δεν γνωρίζουμε τον αριθμό των αστέγων στην Ευρώπη”, 15/02/2012, txtat, <http://www.inprecor.gr/index.php/archives/165552> ,προσπελ. 17/4/2012.
- Μ.Κ.Ο. Κλίμακα, “Το φαινόμενο της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα”, 2011, txtat, http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/astegoi_apotyposi_2011.pdf, προσπελ. 20/12/2012
- Μ.Κ.Ο. Κλίμακα, “Οι άστεγοι στην Ελλάδα”, txtat, <http://www.klimaka.org.gr/newsite/KoinApok/Astegoi/Astegoi1.htm>,προσπελ. 15/12/2012
- Σταυρόπουλος, Λ. , “Νομοθετική κατοχύρωση της έννοιας του αστέγου προωθεί το υπ. Υγείας”, 11/01/2012, txtat, <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=438247>, προσπελ. 17/4/2012.
- Φωτιάδη, Ι. , “Κοινωνικό φαινόμενο δεκαετιών στο εξωτερικό”, txtat, http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_100018_14/01/2012_469132, προσπελ. 10/12/2012

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

- Barry, B. , “Social exclusion and the Distribution of Income”, Case paper No. 12, Centre for the Analysis of Social Exclusion, London School of Economics, London, 1998 txt at, <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cp/CASEpaper12.pdf>,προσπελ. 10/11/2012.
- European Parliament, “Declaration of the European Parliament on ending street homelessness”, 22 April 2008, Strasbourg, txt at, [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P6_TA\(2008\)0163&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?reference=P6_TA(2008)0163&language=EN), προσπελ. 23/1/2013.
- FEANTSA, “FEANTSA' s members”, txt at, <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=22>, προσπελ. 17/4/2012.
- Gallie D. – Paugam S . , “Social Precarity and Social Integration” ,Οκτώβριος 2002, ebs_162_en.pdf, txt at, ec.europa.eu, προσπελ. 15/12/2012.
- McCluskey, A. , “Belonging and Being Excluded” Connected. StBlaise, txt at, <http://www.connected.org/is/excluded.html> ,προσπελ. 26/1/2013.

- N.G.O. “KLIMAKA”, “Homelessness in Greece”, 2008, txt at, <http://feantsa.horus.be/code/EN/pg.asp?Page=1152>, σ. 4 – 5, προσπελ. 12/4/2012.
- Power, A., Wilson, J. , “Social exclusion and the future of cities”, Case Paper No. 35, Centre for the Analysis of Social Exclusion, London School of Economics, London, 2001, txt at, <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cp/CASEpaper35.pdf>, προσπελ. 8/9/2012.
- Shucksmith, M. , “Social Exclusion in Rural Areas: a review of recent research”, DEFRA, London, 2004, txt at http://www.defra.gov.uk/rural/pdfs/research/social_excl_lit_review.pdf, προσπ.18/9/2012.
- ETHOS – Ευρωπαϊκή Τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία [http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/EL_2009EthosLeaflet\[1\].pdf](http://www.klimaka.org.gr/newsite/downloads/EL_2009EthosLeaflet[1].pdf).
- FEANTSA – European Federation of National Organizations Working with the Homeless <http://www.feantsa.org/code/en/hp>. Asp.
- ΜΚΟ «Κλίμακα» <http://www.klimaka.org.gr/newsite/KoinApok/Astegoi/Astegoi1.htm>.
- <http://www.klimaka.org.gr/js/index.php/h-klimaka/what-we-do/koinonikos-apokleismos/homeless>
- <http://www.praksis.gr/el/%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1>
- <http://arsis.gr/programmata/>
- <http://www.snf.org/el/dorees/apodektes/a/allileggyi-mko-tis-ekklisias-tis-ellados/agora-akinitou/>
- <https://www.cityofathens.gr/organotiki-domi-dimoy-athinaion/dimotikoi-foreis/kentro-ypodoxis-astegon-dimoy-athinaion-k-y-d>
- <http://www.okana.gr/2012-01-12-13-11-25/ypiresies>
- <http://www.newsbeast.gr/greece/arthro/746618/perissoteroi-apo-40-oi-astegoi-sti-patra>
- <https://patratora.gr/archives/179533>
- <https://patratora.gr/archives/168309>
- <https://patratora.gr/archives/155943>
- <https://patratora.gr/archives/152618>
- <https://patratora.gr/archives/107443>

- <https://patratora.gr/archives/77275>
- <http://www.thebest.gr/news/index/viewStory/303060>
- <https://left.gr/news/stoys-100-oi-katagegrammenoi-astegoi-stin-patra-eno-plisiazei-o-heimonas>

NOMOI-ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

- ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4052 Νόμος αρμοδιότητας Υπουργείων Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης για εφαρμογή του νόμου «Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων... [Σύσταση Ενιαίου Ταμείου Επικουρικής Ασφάλισης (Ε.Τ.Ε.Α.) - Ιδιωτικά Γραφεία Ευρέσεως Εργασίας (Ι.Γ.Ε.Ε.) - Επιχειρήσεις Προσωρινής Απασχόλησης (Ε.Π.Α.)], Άρθρο 29: Ορισμός αστέγου.

ΤΜΗΜΑ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ Π.Μ.Σ. « ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ »
ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ – ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ ΣΕ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΡΙΣΗΣ»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ ΣΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Εγώ, ο κάτωθι υπογεγραμμένος βεβαιώνω ότι (όπου συμφωνείτε βάλτε "χ" στο κουτί):

1.	Έχω διαβάσει και κατανοήσει τις πληροφορίες σχετικά με το πρόγραμμα, όπως προβλέπεται στο ερευνητικό πρωτόκολλο με ημερομηνία _____.	☐
2.	Μου δόθηκε η ευκαιρία να υποβάλω ερωτήσεις σχετικά με την έρευνα και τη συμμετοχή μου.	☐
3.	Έχω συμφωνήσει εθελοντικά να συμμετάσχω στην έρευνα.	☐
4.	Κατανοώ ότι μπορεί να αποσύρω ανά πάσα στιγμή την συμμετοχή μου και δεν θα μου τεθούν ερωτήματα σχετικά με τους λόγους της απόσυρσης τεθεί το ερώτημα σχετικά με το γιατί έχω αποσυρθεί.	☐
5.	Οι διαδικασίες που αφορούν την εμπιστευτικότητα μου εξηγήθηκαν με σαφήνεια (π.χ. χρήση των ονομάτων, ψευδώνυμα, απόρρητο των δεδομένων, κλπ).	☐
6.	Κατά περίπτωση, οι ξεχωριστοί όροι της συγκατάθεσης για συνεντεύξεις με την χρησιμοποίηση παράλληλα και μαγνητοφώνου, μου έχουν εξηγηθεί και προϋποθέτουν τη συγκατάθεση μου.	☐
7.	Η χρήση των δεδομένων στην έρευνα, δημοσιεύσεις, η χρησιμοποίησή τους σε ενδεχόμενη - επόμενη πιο εκτεταμένη έρευνα, η κοινή χρήση και αρχειοθέτηση ,έχει εξηγηθεί σε μένα.	☐
8.	Καταλαβαίνω ότι άλλοι ερευνητές θα έχουν πρόσβαση σε αυτά τα δεδομένα μόνο εάν συμφωνήσουν να διατηρηθεί το απόρρητο των δεδομένων και, εάν συμφωνούν με τους όρους που καθορίζονται από εμένα σε αυτή τη μορφή.	☐
9.	Επιλέξτε μόνο ένα από τα ακόλουθα: <ul style="list-style-type: none">• Θα ήθελα το όνομά μου χρησιμοποιηθεί σε ότι έχω πει ή γράψει ως τμήμα αυτής της μελέτης και να χρησιμοποιηθεί από τον ερευνητή σε δημοσιεύσεις , σε άλλα αποτελέσματα της έρευνας και σε ενδεχόμενη – επόμενη πιο εκτεταμένη έρευνα.• Δεν θέλω το όνομά μου που χρησιμοποιηθεί σε αυτή την έρευνα.	☐
		☐
10.	Εγώ, μαζί με τον ερευνητή, συμφωνούμε να υπογραφεί και να γραφτεί η ημερομηνία όπου το έντυπο συγκατάθεσης διαβάστηκε και συμπληρώθηκε.	☐

Συμμετέχων:

Όνομα του συμμετέχοντος

Υπογραφή

Ημερομηνία

Ερευνητής:

Όνομα Ερευνητής

Υπογραφή

Ημερομηνία

2. ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

ΩΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ:

1. ΠΡΟΦΙΛ ΑΣΤΕΓΟΥ

- Φύλο.....
- Ηλικία.....
- Εθνικότητα.....
- Σπουδές.....
- Επαγγελματική δραστηριότητα.....
- Οικογενειακή κατάσταση.....
- Εισόδημα.....

2. ΠΟΡΕΙΑ ΖΩΗΣ

- «Θα ήθελα να μου μιλήσετε λίγο για την πορεία της ζωή σας, από πού κατάγεστε είστε, για το οικογενειακό σας περιβάλλον, για την επαγγελματική σας δραστηριότητα πριν μείνετε άστεγος».

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ – ΦΙΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- «Ποιες είναι οι σχέσεις σας με την οικογένεια σας τώρα και πριν;»
.....
.....
.....
.....
.....
- «Ποιες είναι οι σχέσεις σας με το φιλικό σας περιβάλλον τώρα και πριν;»
.....
.....
.....
.....
.....

4. ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΤΩΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

- «Θα ήθελα να μου μιλήσετε για τα γεγονότα που συντέλεσαν, ώστε να αλλάξουν οι συνθήκες διαβίωσής σας;»
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ

- «Τώρα που διαμένετε;»

.....
.....
.....
.....

- «Έχετε σχέσεις με άλλους αστέγους ;»

.....
.....

- «Πώς είναι αυτή η σχέση;»

.....
.....

- «Μπορείτε να μου περιγράψετε μια μέρα από την τωρινή καθημερινότητά σας ;»

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

- «Ποιες είναι οι προκλήσεις (τα προβλήματα, ανάγκες) αυτής της καθημερινότητας;»

-
.....
.....
- **«Θα μπορούσατε να το περιγράψετε;»**
.....
.....
.....
.....
.....
 - **«Θεωρείτε ότι έχετε μερίδιο ευθύνης για την τωρινή κατάστασή σας;»**
.....
.....
.....
.....

7. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ

- **«Θεωρείτε ότι μπορεί να υπάρξουν λύσεις για την εξάλειψη του φαινομένου;»**
.....
.....
.....
- **«Από ποιους εξαρτάται;»**
.....
.....
.....
- **«Πόσο σας ενδιαφέρει μια προοπτική επανένταξης;»**
.....
.....
.....
- **«Τι θα προτείνατε εσείς ως λύσεις;»**
.....
.....
.....
.....

ΤΜΗΜΑ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ Π.Μ.Σ. « ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ »
ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ – ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ ΣΕ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΡΙΣΗΣ»

.....
.....
.....
.....
.....

ΩΡΑ ΛΗΞΗΣ:

3. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Φύλο: Άρρεν Θήλυ

Ηλικία: _____ Μορφωτικό επίπεδο: _____

Οικογενειακή κατάσταση: _____ Εθνικότητα: _____

Εργασία: Ναι Όχι Συνταξιούχος

Εάν εργάζεστε , εργάζεστε σε αντικείμενο συναφές με τις σπουδές σας; _____

Σε κάθε μια από τις προτάσεις που ακολουθούν παρακαλείσθε να κυκλώσετε τον αριθμό που σας εκφράζει περισσότερο:

Συμφωνώ απόλυτα = 1 , Μάλλον συμφωνώ = 2 , Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ = 3,

Μάλλον διαφωνώ = 4 , Διαφωνώ απόλυτα = 5

	Συμφωνώ απόλυτα	Μάλλον συμφωνώ	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
1. Στα χρόνια της κοινωνικό -οικονομικής κρίσης το φαινόμενο των αστέγων έχει οξυνθεί.	1	2	3	4	5
2. Εάν έχετε ή είχατε δική σας επιχείρηση θα					

προσλαμβάνετε για εργασία έναν άστεγο.	1	2	3	4	5
3. Η εικόνα ενός αστέγου σας αφήνει αδιάφορος.	1	2	3	4	5
4. Γνωρίζετε πόσοι άστεγοι είναι καταγεγραμμένοι στα όρια του δήμου Πατρέων.	1	2	3	4	5
5. Είναι καθολικό δικαίωμα για όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως , η ύπαρξη στέγης.	1	2	3	4	5
6. Το φαινόμενο των αστέγων αποτελεί σημαντική παθογένεια της σύγχρονης κοινωνίας.	1	2	3	4	5
7. Η εικόνα ενός αστέγου σας προκαλεί συναισθήματα λύπης.	1	2	3	4	5
8. Έχετε συμμετάσχει ή συμμετέχετε σε εθελοντικές δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα.	1	2	3	4	5
9. Υπάρχουν δομές - φορείς που ασχολούνται με τους αστέγους του δήμου Πατρέων.	1	2	3	4	5
10. Η εικόνα ενός αστέγου σας προκαλεί συναισθήματα ντροπής για την κοινωνία μας.	1	2	3	4	5
11. Η πολιτεία είναι αποκλειστικά υπεύθυνη					

για την επανένταξη του άστεγου πληθυσμού.	1	2	3	4	5
12. Αν είχατε την δυνατότητα θα παραχωρούσατε κάποιο ακίνητό σας για την κάλυψη στεγαστικών αναγκών αστέγων.	1	2	3	4	5
13. Η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ανεργίας θα δώσει λύση στο πρόβλημα.	1	2	3	4	5
14. Ο άστεγος πληθυσμός έχει την αποκλειστική ευθύνη για την απώλεια της στέγης του.	1	2	3	4	5
15. Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για κτηριακές υποδομές.	1	2	3	4	5
16. Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για προνοιακά επιδόματα.	1	2	3	4	5
17. Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για άλλες δράσεις.	1	2	3	4	5
18. Η κοινωνία των πολιτών μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην	1	2	3	4	5

**επανάταξη του άστεγου
πληθυσμού.**

19. Ο καθένας ξεχωριστά από τους πολίτες μπορεί να συμβάλει καθοριστικά για την επανάταξη των αστέγων.	1	2	3	4	5
20. Όλες οι ομάδες αστέγων χρειάζονται βοήθεια και στήριξη.	1	2	3	4	5
21. Αν είχατε την δυνατότητα θα βοηθούσατε έναν Έλληνα άστεγο.	1	2	3	4	5
22. Αν είχατε την δυνατότητα θα βοηθούσατε έναν άστεγο άλλης εθνικότητας.	1	2	3	4	5
23. Είναι επιλογή των αστέγων να είναι άστεγοι.	1	2	3	4	5
24. Η απουσία οικογενειακής υποστήριξης μπορεί να οδηγήσει πιο εύκολα ένα άτομο στην απώλεια στέγης.	1	2	3	4	5
25. Ο άστεγος πληθυσμός αποτελείται από αλλοδαπούς.	1	2	3	4	5
26. Το κράτος είναι σε θέση να ανταποκριθεί ουσιαστικά και γρήγορα	1	2	3	4	5

για την επίλυση του
προβλήματος.

27. Το φαινόμενο των αστέγων είναι καθαρά πρόβλημα της πολιτείας και από αυτήν πρέπει να αντιμετωπισθεί.	1	2	3	4	5
28. Ο άστεγος πληθυσμός βιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό.	1	2	3	4	5
29. Η επανένταξη των αστέγων εξαρτάται από τους ίδιους.	1	2	3	4	5
30. Η κοινωνία των πολιτών πρέπει να κρατά στο περιθώριο προβληματικά άτομα.	1	2	3	4	5

31. Παρακαλείσθε να γράψετε, αν έχετε, κάποιες προτάσεις ή σκέψεις για την εξάλειψη ή έστω για την εξομάλυνση του φαινομένου.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Πίνακας 2

	Συμφωνών	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Διαφωνώ
Στα χρόνια της κοινωνικό -οικονομικής κρίσης το φαινόμενο των αστέγων έχει οξυνθεί.	94,8		
Εάν έχετε ή είχατε δική σας επιχείρηση θα προσλαμβάνατε για εργασία έναν άστεγο.	70,1	17,9	
Η εικόνα ενός αστέγου σας αφήνει αδιάφορος.			88,0
Γνωρίζετε πόσοι άστεγοι είναι καταγεγραμμένοι ,στα όρια του δήμου Πατρέων.			76,2
Είναι καθολικό δικαίωμα όλων των ανθρώπων, αδιακρίτως, η ύπαρξη στέγης.	94,9		
Το φαινόμενο των αστέγων αποτελεί σημαντική παθογένεια της σύγχρονης κοινωνίας.	90,6		
Η εικόνα ενός αστέγου σας προκαλεί συναισθήματα λύπης.	89,7		
Έχετε συμμετάσχει ή συμμετέχετε σε εθελοντικές δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα.	51,3		34,8
Υπάρχουν δομές - φορείς που ασχολούνται με τους αστέγους του δήμου Πατρέων.	68,7	20,5	
Η εικόνα ενός αστέγου σας προκαλεί συναισθήματα ντροπής για την κοινωνία μας.	85,2		
Η πολιτεία είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για την επανένταξη του άστεγου πληθυσμού.	79,4		
Αν είχατε την δυνατότητα θα παραχωρούσατε κάποιο ακίνητό σας για την κάλυψη στεγαστικών αναγκών αστέγων.	59,5	21,6	19,0
Η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ανεργίας θα δώσει λύση στο πρόβλημα.	84,3		
Ο άστεγος πληθυσμός έχει την αποκλειστική ευθύνη για την απώλεια της στέγης του.		27,0	70,4
Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για κτηριακές υποδομές.	73,9	18,3	
Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για προνοιακά επιδόματα.	61,2	19,0	19,8
Τυχόν χρηματοδότηση για την εξάλειψη ή εξομάλυνση του φαινομένου, πρέπει να διατίθεται για άλλες δράσεις.	54,8	26,1	19,1
Η κοινωνία των πολιτών μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην επανένταξη του άστεγου πληθυσμού.	71,3	15,7	13,1
Ο καθένας ξεχωριστά από τους πολίτες μπορεί να συμβάλει καθοριστικά για την επανένταξη των αστέγων.	58,6	15,5	25,8
Όλες οι ομάδες αστέγων χρειάζονται βοήθεια και στήριξη.	93,1		
Αν είχατε την δυνατότητα θα βοηθούσατε έναν Έλληνα άστεγο.	94,0		
Αν είχατε την δυνατότητα θα βοηθούσατε έναν άστεγο άλλης εθνικότητας.	75,2		
Είναι επιλογή των αστέγων να είναι άστεγοι.			79,1
Η απουσία οικογενειακής υποστήριξης μπορεί να οδηγήσει πιο εύκολα ένα άτομο στην απώλεια στέγης.	80,0		
Ο άστεγος πληθυσμός αποτελείται από αλλοδαπούς.		19,1	68,7
Το κράτος είναι σε θέση να ανταποκριθεί ουσιαστικά και	25,3		63,4

ΤΜΗΜΑ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ Π.Μ.Σ. « ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ »
ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ – ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ ΣΕ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΡΙΣΗΣ»

γρήγορα για την επίλυση του προβλήματος.

Το φαινόμενο των αστέγων είναι καθαρά πρόβλημα της πολιτείας και από αυτήν πρέπει να αντιμετωπισθεί.

57,4 23,5 19,1

Ο άστεγος πληθυσμός βιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό.

92,3

Η επανένταξη των αστέγων εξαρτάται από τους ίδιους.

25,9 62,1

Η κοινωνία των πολιτών πρέπει να κρατά στο περιθώριο προβληματικά άτομα.

86,2